

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava

17. listopadu 15, 708 33 Ostrava – Poruba

Fakulta bezpečnostního inženýrství

Katedra bezpečnostních služeb

Urbanismus a vnímání pocitu bezpečí

Disertační práce

pro získání akademického titulu „doktor“, ve zkratce „Ph.D.“

Autor:	Ing. et Ing. Leo Luzar
Školitel:	prof. PhDr. Hana Vykopalová, CSc.
Studijní program:	Požární ochrana a průmyslová bezpečnost
Studijní obor:	Požární ochrana a bezpečnost

Ostrava, 23. září 2020

Abstrakt

LUZAR, L., 2020. *Urbanismus a vnímání pocitu bezpečí*. Ostrava. Disertační práce. VŠB – TUO. Fakulta bezpečnostního inženýrství. Katedra bezpečnostních služeb.

Chicagská škola, myšlenkový proud z poloviny 20. století rozvíjí sociologii města, zabývá se marginalitou, etnickou segregací, kriminalitou, delikvencí mládeže, alkoholismem, drogovou závislostí, duševními chorobami atd. Nárůst kriminality a sociálně patologických jevů ve městech bylo i příčinou vzniku teorie sociální desintegrace, která se snaží vysvětlit procesy organizace a reorganizace města ovlivňující sociální integritu a kohezi obyvatel. Města východní Evropy se vyznačují specifikou založenou na historických prvcích. Původní průmyslová centra procházejí etapou deindustrializace, která je doprovázena strukturálními změnami. Nárůst nezaměstnanosti, jako reakce na deindustrializaci je doprovázen migrací, obyvatelstvo stárne. Dochází ke smršťování města. Deindustrializace ovlivňuje i charakter urbanismu, jehož základní pozůstatky přetrvávají po generace. Hlavním cílem bylo posoudit vliv urbanismu, význam historie rozvoje města a environmentálních prvků a jejich vliv na vnímání pocitů bezpečí obyvatel (Ostrava). Hypotéza H1 Charakter urbanismu spojený s historií města ovlivňuje kriminalitu a vnímání pocitů bezpečí obyvatel. H2 Suburbanizace a deindustrializace má vliv na smršťování města, a to je příčinou zvýšené kriminality. H3 Obyvatelé Ostravy považují město za bezpečné. Výzkumná metodologie a metody zpracování. Metoda shlukové analýzy město rozděluje do 6 skupin jako nejrizikovějších a nejnáchylnějších oblastí nejvíce ovlivňujících vnímání pocitů bezpečí. Semistrukturované dotazování ve dvou rovinách směřované na odborníky vybraných institucí samosprávy a širší obecnější pohled u vybraných skupin obyvatel. Komparativní analýza kvantitativních dat se uskutečnila prostřednictvím anonymního strukturovaného dotazování prostřednictvím výzkumného souboru 64 odborníků vybraných institucí samosprávy. K ověření potenciálních rizik a náhodných událostí byla aplikována metoda Preliminary Hazard Analysis a definice možných rizik z pohledu samosprávy. Byla použita metoda What-if Analysis v oblasti bydlení a bezpečnosti se specifickým zaměřením na obyvatele, kteří jsou majetkově stabilnější.

Mezi nejzávažnější indikátory ovlivňující pocity bezpečí patří špatný vzhled budov a nevyužívané objekty typu brownfields. Z výsledku vyplynula potřeba řešení statické dopravy ne jenom jako komfortu bydlení, ale i z bezpečnostního hlediska. Výrazným bezpečnostním prvkem urbanismu zjištěným výzkumem je stav a struktura veřejné zeleně. Smršťování měst je hrozbou nejen v oblasti depopulace, ale i stagnace ekonomického rozvoje. Otázkou prevence je změna prostor, které jsou spojovány s kriminalitou, identifikace pachatele a zjištění motivací k trestné činnosti. Nezaměstnanost, příjmová chudoba, nájemní bytová výstavba včetně vysokých doplateků na bydlení a stárnoucí obyvatelstvo jsou příznaky smršťujícího se města.

Klíčová slova: Chicagská škola; Deindustrializace; Smršťování města; Pocit bezpečí obyvatel Ostravy; Nezaměstnanost; Migrace; Stárnutí populace;

Abstract

LUZAR, L., 2020. *Urbanism and the Sense of Security Perception*. Ostrava. Dissertation. VŠB - TUO. Faculty of Safety Engineering. Department of Security Services

The Chicago School, a thought stream from the middle of the 20th century, develops the sociology of the city, deals with marginality, ethnic segregation, crime, juvenile delinquency, alcoholism, drug addiction, mental illness, etc. The increase in crime and social pathological situations in cities was also the cause of the emergence of a theory of social disintegration trying to explain the processes of organization and reorganization of the city affecting the social integrity and cohesion of the population. The cities of Eastern Europe are characterized by a specificity based on historical elements. The original industrial centers are going through a stage of deindustrialization, which is accompanied by structural changes. The unemployment rise as a reaction to deindustrialization is accompanied by migration, the population is aging. The city is shrinking. Deindustrialization also affects the character of urbanism, the basic remains of which persist for generations. The main goal was to assess the influence of urbanism, the importance of the history of city development and environmental elements and their influence on the perception of the security of the inhabitants (Ostrava). Hypothesis H1 The character of urbanism associated with the history of the city influences crime and the perception of the sense of security of the inhabitants. H2 Suburbanization and deindustrialization have an impact on the shrinkage of the city and this is the cause of increased crime. H3 The people of Ostrava consider the city safe. Research methodology and processing methods. Method of cluster analysis The city is divided into 6 groups as the most risky and most vulnerable areas most influencing the perception of sense of security. Semi-structured questioning on two levels aimed at experts from selected institutions of self-government and a broader more general view of selected groups of the population. The comparative analysis of quantitative data was carried out through anonymous structured questioning through a research group of 64 experts from selected local government institutions. To verify potential risks and incidents, the Preliminary Hazard Analysis method and the definition of possible risks from the perspective of the local government were applied. And the method of What-if Analysis in the field of housing and security was used, with a specific focus on residents who are more stable in property.

The most serious indicators influencing sense of security include the poor appearance of buildings and unused brown-fields. The result resulted in the need to solve static transport, as not only as a living comfort, but also from a safety point of view. A significant security element of urbanism identified by research is the state and structure of public greenery. Urban shrinkage is a threat not only to depopulation but also to stagnation of economic development. The issue of prevention is to change the areas associated with crime, to identify perpetrators and to find out the motivation for crime. Unemployment, income poverty, rental housing, including high housing supplements, and an aging population are signs of a shrinking city.

Keywords: Chicago School; Deindustrialization; City shrinkage; The sense of security of the inhabitants of Ostrava; Unemployment; Migration; Population aging;

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně s použitím literatury uvedené v soupisu bibliografických citací a v souladu se studijním řádem.

V souladu s § 47 písm. b) Zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, v platném znění souhlasím se zveřejněním celé disertační práce prostřednictvím informačního systému VŠB -TU Ostrava umožňující dálkový přístup.

Jsem seznámen s tím, že na mou disertační práci se vztahuje Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským (autorský zákon) v platném znění, zejména pak § 60 citovaného zákona - školní dílo.

Beru na vědomí, že VŠB -TU Ostrava nezasahuje do mých autorských práv užitím mé disertační práce pro vnitřní potřebu VŠB - TU Ostrava v souladu s § 35 odst. 3) Zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon v platném znění.

Užiji-li disertační práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti VŠB - TU Ostrava, v tomto případě má VŠB - TU Ostrava právo požadovat ode mne úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše v souladu s § 60 odst. 3) Zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon v platném znění.

V Ostravě dne 23. 9. 2020

Ing. et Ing. Leo Luzar

Předmluva

Důsledky rozvoje průmyslu v 19. století a s tím spojená kumulace obyvatel do vznikajících průmyslových center následně vyvolala vysoký zájem badatelů o studium tohoto prostředí a s tím spojeného chování. První studie měst, od kterých uplynulo již 100 let, jsou připisovány badatelům chicagské školy. Pohledy na města se v pojetí různých badatelů stále vyvíjejí tak, jak se vyvíjejí technologie, průmysl a roste počet obyvatel včetně jejich vysoké kumulace do měst.

V současné době žije ve městech více jak polovina světové populace. V České republice leží 601 měst, rozkládají se na území o rozloze 20,9 tis. km² (27 % rozlohy České republiky). Žije v nich celkem 7,3 mil. obyvatel (70 % z počtu obyvatel státu), což odpovídá vysoké hustotě 350 obyv./km² (Frelich, J., 2012, s.26).

Pro pochopení komplexnosti zkoumaných jevů a jejich vzájemných vztahů ovlivňujících sociální, ekonomické a prostorové aspekty měst včetně chování obyvatel, jsou významné přínosy řady disciplín jako např. sociální geografie, sociologie, kulturní antropologie, ekonomie, politologie, historie, kriminologie aj., a zkoumání měst se tak stává multidisciplinární záležitostí významně ovlivňující řadu urbanistických rozhodování.

Řada urbánních studií se dnes snaží města různě klasifikovat podle lokálních podmínek nebo historických a společenských kritérií, jiné studie preferují studium města jako celku bez důrazu na vybrané prostory nebo centra. Vysoká kumulace obyvatel na malém prostoru, množství výškových budov a nevhodně využívané městské prostory včetně silně znečištěného životního prostředí vytvářejí silná rizika pro vznik řady patogenních faktorů negativně ovlivňujících psychickou, zdravotní a bezpečnostní stránku života městských obyvatel. Na tyto otázky již poukazovali první badatelé zabývající se výzkumy měst, např. E. W. Burgess (1925) a později i Sutherlandova Teorie diferencované asociace a další.

Otázky bezpečí a vnímání bezpečí obyvatel nabývají na aktuálnosti především v souvislosti s teroristickými útoky na měkké cíle uskutečňující se ve vybraných městských lokalitách s nejvyšší koncentrací obyvatel. Města, ve kterých bude v budoucnu soustředěna převažující část populace, hledají opatření, jak zajistit bezpečí a pocity bezpečí svých obyvatel. Analytické studie vybraných měst a jejich charakteristik mohou být přispěním k řešení tohoto globálního problému.

Touto cestou bych rád poděkoval především své školitelce Prof. PhDr. Haně Vykopalové, CSc. za vysokou míru trpělivosti a odhodlání dobrat se jádra problémů i přes můj zlozvyk květnatého vyjadřování a také pro časovou toleranci, kterou projevovala z pohledu mého pracovního vytížení a umožnila mi dosáhnout stanovených cílů bez ohledu, zda jsme se setkávali v Praze, Ostravě nebo Olomouci.

Tato disertační práce by také nevznikla bez podpory mnoha anonymních spolupracovníků, kteří mi poskytovali své názory a svůj náhled na zkoumanou problematiku. Zejména spolupráce se zaměstnanci Magistrátu města Ostravy, představiteli samosprávy Statutárního města Ostravy a jeho městských částí a hlavně občany města, kteří mi poskytli neocenitelné zdroje údajů

Obsah

Abstrakt	2
Prohlášení	4
Předmluva	5
Obsah	6
Seznam obrázků, tabulek, grafů	7
1. Úvod	9
1.1. Současný stav poznání řešené problematiky	9
1.2. Cíle, hypotézy	10
1.3. Výzkumná metodologie a metody zpracování	12
2. První myšlenky a základní východiska teorie města a urbánní sociologie	13
2.1. Urbánní teorie z pohledu evropských autorů sociologie města na konci 19. stol.	14
2.2. Nové pohledy na studium města 20. století	15
2.3. Urbanismus v České republice a v Československu	16
3. Vývoj evropských měst a evropská města v procesu industrializačních a postindustrializačních změn, teorie smršťujících se měst	19
3.1. Ostrava jako smršťující se město	22
4. Urbanismus, kriminalita a pocity bezpečí	28
4.1. Veřejný prostor, prostorová segregace, brownfields a kriminalita	32
4.2. Ostrava z pohledu urbanistických a sociodemografických charakteristik	35
4.3. Kriminalita a životní spokojenost	37
5. Terénní výzkumné šetření	42
5.1. Charakteristika zkoumaného souboru	43
5.2. Interpretace zkoumaných dat	46
5.3. Vyhodnocení a ověření výzkumných hypotéz	59
5.4. Výsledky a vyhodnocení semistrukturovaného rozhovoru	65
5.5. Aplikační výstupy vybraných metod analýzy rizik	72
5.6. Diskuse	75
5.7. Návrhy na opatření a doporučení pro praxi	78
5.8. Návrhy na doporučení pro teorii a směry dalšího zkoumání	79
6. Závěr	81
Soupis bibliografických citací	86
Seznam vlastních prací	99
Seznam příloh	100

Seznam obrázků, tabulek, grafů

<i>Obrázek č. 1: Model teorie sociální dezorganizace Sampsona a Growese (1989) v současném pojetí (upravené zpracování)</i>	<i>29</i>
<i>Obrázek č. 2: Teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnosti</i>	<i>30</i>
<i>Tabulka č. 1: Pachatelé trestné činnosti za vybrané období</i>	<i>69</i>
<i>Tabulka č. 2: Přehled jednotlivých protiprávních jednání postoupených správním orgánům městských obvodů</i>	<i>70</i>
<i>Tabulka č. 3: Proměnné metody analýzy rizik – Preliminary hazard analysis</i>	<i>73</i>
<i>Tabulka č. 4: Proměnné metody What if analysis</i>	<i>74</i>
<i>Tabulka č. 5: Oběti trestných činů a jejich věkové charakteristiky</i>	<i>77</i>
<i>Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel Ostravy v závislosti na rozvoji nebo útlumu průmyslu</i>	<i>24</i>
<i>Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel Ostravy na časové ose</i>	<i>25</i>
<i>Graf č. 3: Vývoj počtu obyvatel Ostravy ve věkových skupinách</i>	<i>26</i>
<i>Graf č. 4: Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, statutární město Ostrava, 2016–2040, střední varianta prognózy</i>	<i>27</i>
<i>Graf č. 5: Vývoj míry ohrožení příjmovou chudobou v ČR za poslední období</i>	<i>33</i>
<i>Graf č. 6: Celkový počet a věková struktura obyvatel v jednotlivých obvodech města Ostravy</i>	<i>36</i>
<i>Graf č. 7: Ostrava – výše dávek pomoci v hmotné nouzi a příspěvků na bydlení</i>	<i>37</i>
<i>Graf č. 8: Shluková analýza – rizikové lokality městských částí Ostrava</i>	<i>39</i>
<i>Graf č. 9: Vývoj kriminality v rizikových městských obvodech města Ostravy</i>	<i>40</i>
<i>Graf č. 10: Ostrava – rizikové městské obvody – index kriminality v roce 2020</i>	<i>40</i>
<i>Graf č. 11: Model shlukové analýzy – nejrizikovější městské obvody</i>	<i>42</i>
<i>Graf č. 12: Složení výzkumného souboru dle pohlaví</i>	<i>44</i>
<i>Graf č. 13: Rozložení věkové struktury respondentů</i>	<i>44</i>
<i>Graf č. 14: Vzdělanostní struktura respondentů za výzkumný soubor</i>	<i>45</i>
<i>Graf č. 15: Porovnání vzdělanostní úrovně výzkumného souboru a celkově za Ostravu</i>	<i>45</i>
<i>Graf č. 16: Struktura respondentů dle charakteru bytové zástavby</i>	<i>46</i>
<i>Graf č. 17: Pocity bezpečí v místě bydliště</i>	<i>46</i>
<i>Graf č. 18: Pocity bezpečí a věk</i>	<i>47</i>
<i>Graf č. 19: Brownfields jako zdroj kriminality</i>	<i>47</i>

<i>Graf č. 20: Názory na brownfields jako zdroj kriminality ve vztahu ke vzdělání respondentů</i>	48
<i>Graf č. 21: Vyloučené lokality jako bezpečnostní riziko</i>	49
<i>Graf č. 22: Sídlištní výstavba jako příčina kriminality</i>	49
<i>Graf č. 23: Kriminalita a její souvislost s migrací, která má příčinu ve změně struktury</i>	50
<i>Graf č. 24: Strach z viktimizace, vyhýbání se místům s výskytem kriminality</i>	51
<i>Graf č. 25: Jak ovlivňují pocity bezpečí upravené budovy a okolní prostředí</i>	51
<i>Graf č. 26: Staré historické objekty jsou přirozenou součástí města s bezpečnostními riziky</i>	52
<i>Graf č. 27: Ostrava je bezpečné město, kde se lidé cítí bezpečně</i>	52
<i>Graf č. 28: Jsou lokality obydlené příjemci sociálních dávek a příspěvků na bydlení méně bezpečné?</i>	53
<i>Graf č. 29: Souvislost mezi počtem ubytoven a nocleháren a deindustrializace</i>	53
<i>Graf č. 30: Souvislost stárnutí obyvatel města s migrací a změnou struktury průmyslu</i>	54
<i>Graf č. 31: Výskyt kriminality v souvislosti s typem bytové zástavby</i>	55
<i>Graf č. 32: Koresponduje typ obydlení s obyvateli pobírající sociální dávky a příspěvky?</i>	55
<i>Graf č. 33: Vliv revitalizace původních výrobních objektů na vznik pozitivních pocitů bezpečí</i>	56
<i>Graf č. 34: Je vnímána historie města jako nezbytně spojena s charakterem urbanismu včetně rizik a nebezpečí?</i>	57
<i>Graf č. 35: Stárnutí obyvatel města souvisí s vysokou kriminalitou a ovlivňuje pocity bezpečí</i>	57
<i>Graf č. 36: Pořadí městských obvodů dle vnímané míry bezpečí</i>	58
<i>Graf č. 37: Kritické indikátory ovlivňující pocity bezpečí</i>	59
<i>Graf č. 38: Vnímání historie města jako nezbytně spojené s charakterem urbanismu z pohledu věku</i>	60
<i>Graf č. 39: Vliv revitalizace brownfields na vznik pozitivních pocitů bezpečí dle věku</i>	61
<i>Graf č. 40: Souvislost s kriminalitou podle typu využívané bytové výstavby respondenty</i>	62
<i>Graf č. 41: Vnímání pocitu bezpečí a význam prostředí a úpravy budov z pohledu věku</i>	64
<i>Graf č. 42: Přehled protiprávní činnosti obyvatel města Ostravy podle jednotlivých městských obvodů</i>	71
<i>Graf č. 43: Dávky státní sociální podpory za vybrané období – Ostrava</i>	76
<i>Graf č. 44: Struktura obyvatel, nezaměstnanost, kriminalita</i>	77

1. Úvod

Současný stav poznání k otázkám urbanismu prochází bouřlivým vývojem a je mu věnována stále větší pozornost. V současné době je urbanismus považován za jedno z nejaktuálnějších témat z pohledu sledování kriminality a vnímání pocitů bezpečí. Jsme konfrontováni se snahami perparters řešit situaci v rámci samospráv zodpovědných za spravované území, a to ať již v rámci sociálních otázek, bezpečnostních rizik nebo snah o novou výstavbu splňující architektonické představy a urbanistické plánování. Přitom za počátek urbánních studií lze považovat publikaci Roberta E. Parka „*The City: Suggestions for the Invesigation of Human Behavior in the Urban Environment*“ otisknutou v American Journal of Sociology roku 1915 jako jednoho ze zakladatelů tzv. Chicagské školy zabývající se otázkami vztahu člověka a prvků jeho prostředí. Nabízená praktická řešení bohužel mnohdy nezohledňují tyto významné, dlouhodobě praxí ověřené studie a stále se snaží pouze o dílčí řešení. Následné negativní procesy již ale nejsou správně interpretovány jako očekávané a s možností se na ně připravit, ale naopak je tvrzeno, že se jedná o nový problém. Přitom první i druhá Chicagská škola jako intenzivní myšlenkové proudy z poloviny 20. století rozvíjely sociologii města, zabývaly se marginalitou, etnickou segregací, kriminalitou, delikvencí mládeže, alkoholismem, drogovou závislostí, duševními chorobami atd. Vysoký nárůst kriminality a sociálně patologických jevů v městských částech byly i příčinou vzniku teorie sociální desintegrace snažící se vysvětlit procesy organizace a reorganizace města jako aktivní elementy ovlivňující sociální integritu a kohezi obyvatel.

I další teorie, např. Sutherlandova Teorie diferencované asociace vycházela z předpokladu vnitřního uspořádání města a výskytu určitého druhu a charakteru kriminality. V souvislosti s hledáním příčin nárůstu kriminality se koncem 20. století objevuje koncept tzv. vysoce rizikového sousedství (high-risk neighbourhood). V zemích východní Evropy, kam lze zahrnout ČR, jsou pod pojmem riziková sousedství (high-risk neighbourhood) chápány tzv. vyloučené lokality (ghetta), které jsou stratifikovány majetkově, subetnicky, rodově nebo kastovně, získaným statusem a dobou příchodu do lokality města, jejich obyvatelé netvoří typické komunity v pravém slova smyslu. I tyto městské prostory a jejich urbanistický charakter jsou zdrojem kriminality a negativně ovlivňují vnímání pocitů bezpečí.

Je také třeba zdůraznit často opomíjený vliv dopravy a její charakter, který tvoří nedílnou součást města a jeho funkcí. Zejména historické pozůstatky těžkého průmyslu s železnicemi uvnitř města, hustota dopravních cest a dopravní magistrály vedoucí uvnitř měst jsou významným environmentálním a bezpečnostním rizikem. Suburbanizace a tzv. urban sprawl, deindustrializace regionální ekonomiky a demografické změny jsou příčinou smršťování měst, dochází k posunům v populační struktuře města, zvyšuje se průměrný věk obyvatel, dochází k poklesu příjmů, což se projevuje v poklesu ekonomik a služeb, objevuje se regionální migrace, zhoršuje se vzdělanostní úroveň a dochází k nevyužívání chátrajících bytových domů a sociálních, infrastrukturních a průmyslových brownfields. Úkolem disertační práce je specifikovat kritické indikátory a jejich míru ovlivňující bezpečí života obyvatel v určitých částech města v korelaci s charakterem urbanistických prvků zástavby s vyloučenými lokalitami a výskytem kriminality.

1.1. Současný stav poznání řešené problematiky

Výsledky řady výzkumných zpráv a teoretických analýz zahraničních i domácích studií vycházejí z konceptu vnitřního uspořádání města a výskytu určitého druhu a charakteru kriminality a poukazují na význam procesů organizace a reorganizace města ovlivňující

sociální integritu a kohezi obyvatel (vznik ghett a vyloučených lokalit). Řada těchto výzkumů má však svůj původ mimo Evropu a vznikla za odlišných společenských, politických a hospodářských situací. Města východní Evropy se vyznačují specifikou založenou na dominantních historických prvcích, jsou spojena s rozvojem společenského a politického života a s počátky rozvoje průmyslu. Tyto prvky se promítají i do charakteru urbanismu těchto měst, který ovlivňuje demografickou strukturu obyvatel a její sociální integritu, je spojen s výskytem sociálně patologického chování a kriminalitou a působí na vnitřní integritu obyvatel. Výzkumný problém je zaměřen na specifikaci kritických rizikových indikátorů negativně ovlivňujících vnímání pocitů bezpečí a tedy i snižování kvality života obyvatel se všemi důsledky.

Původní významná průmyslová centra procházejí etapou deindustrializace, která je doprovázena strukturálními změnami a přechodem na hospodářství obchodu a služeb. Se směnami průmyslu souvisí i profesní skladba obyvatel včetně dalších souvisejících průmyslových odvětví, která jsou spjata s původním charakterem průmyslu. Vznikající nová odvětví obchodu a služeb nastavují jiné kvalifikační požadavky. Prudký nárůst nezaměstnanosti jako reakce na deindustrializaci je doprovázena migrací, část obyvatel v produktivním věku odchází, obyvatelstvo stárne. Dochází ke smršťování města. Dochází ke konfliktům v oblasti společenské, sociální a hospodářské. Jednotlivé etapy změn a dalšího vývoje nejsou vzájemně chronologicky konzistentní. Všechny tyto změny se intenzivně dotýkají obyvatel a produkují sociálně patologické chování. Deindustrializace ovlivňuje i charakter urbanismu, jehož základní pozůstatky přetrvávají po generace. Následkem deindustrializace vznikají brownfields, které produkují vyloučené lokality a nárůst trestné činnosti. Hledají se nástroje a možnosti, jak město udržet pro obyvatele zajímavé a atraktivní a jak zlepšit kvalitu jejich života.

1.2. Cíle, hypotézy

Hlavním cílem předložené disertační práce bylo posoudit vliv urbanismu, význam historie rozvoje města, environmentálních prvků a jejich vliv na vnímání pocitů bezpečí obyvatel vybraného města (Ostrava).

Vedlejší cíle byly zaměřeny na nejdůležitější oblasti dotvářející jednotlivé prvky cíle hlavního, a to na:

1. komparaci kritérií Chicagské školy I a II z poloviny 20. století s evropskými přístupy a pohledy na urbanismus s důrazem na otázky kumulace obyvatel do měst a nárůst kriminality, specifikace kritických indikátorů ovlivňujících vnímání bezpečí obyvatel
2. problematiku sociální segregace (vyloučené lokality) a jejich rizikovost a otázky standardů bydlení (koncept tříd bydlení)
3. význam environmentálních prvků a technických opatření ovlivňující pocity bezpečí
4. význam vlivu charakteru urbanistických prvků zástavby a vlivů prostředí na vznik bezpečnostních rizik

Aby bylo možno konkrétně specifikovat bezpečnostní rizika pro život v urbánním prostoru, je třeba vymezit jednotlivé kritické indikátory, které tyto pocity bezpečí ovlivňují a hledat odpovědi na výzkumné otázky:

1. Existuje souvislost mezi charakterem urbanismu a skupinami obyvatel s určitými sociálními indikátory a výskytem kriminality?
2. Je možno hledat souvislost mezi urbanismem, chováním obyvatel a vnímáním pocitů bezpečí?
3. Je možno přisuzovat vliv suburbanizace a deindustrializace na smršťování města a příčinu zvýšené kriminality?

Pro zodpovězení těchto otázek byly stanoveny 3 korespondující hypotézy, jejichž platnost byla ověřována dotazníkovým šetřením.

H1 Charakter urbanismu spojený s historií města ovlivňuje kriminalitu a vnímání pocitů bezpečí obyvatel

Tato hypotéza zkoumá jak a do jaké míry původní průmyslové budovy a objekty ovlivňují trestnou činnost a jak tato situace působí na obyvatelstvo a ovlivňuje jejich pocity bezpečí. Hypotéza vychází z předpokladu, že opuštěné budovy evokují pocity tísně a nebezpečí, že tyto objekty mohou být využívány exkludovanými osobami a ohrožují bezpečnost pohybu v okolí.

H2 Suburbanizace a deindustrializace má vliv na smršťování města, a to je příčinou zvýšené kriminality

Hypotéza se zaměřuje na problematiku vylidňování centrálních částí měst a koncentraci obyvatel do budovaných sídlišť v okrajových částech města. Tyto urbanizační trendy korespondují s počátečním rozvojem a pozdějším útlumem průmyslu způsobující migraci obyvatel mimo hranice města. Nezaměstnanost, příjmová chudoba, nájemní bytová výstavba včetně vysokých doplateků na bydlení a stárnoucí obyvatelstvo jsou příznaky smršťujícího se města, a to je příčinou zvýšené kriminality.

H3 Obyvatelé Ostravy považují město za bezpečné.

Jedním z významných prediktorů kvality života je pocit bezpečí a minimální výskyt kriminogenních faktorů, které způsobují viktimizaci obyvatel. Výskyt kriminogenních faktorů a medializace kriminality a násilí může ovlivňovat chování obyvatel, a tím i ovlivnit pocity bezpečí, které jsou vysoce individualizované, ovlivněné věkem, profesí, pohlavím, bydlištěm apod. Toto riziko se výrazně umocňuje s věkem. Aby bylo možno pocit bezpečí vzhledem k charakteristikám města objektivizovat, byla zvolena z demografického pohledu co nejširší skupina, tj. obyvatelé produktivního věku.

Dosažení hlavního cíle bylo podpořeno analyticko deskriptivním přístupem zaměřeným na specifikaci kritických indikátorů a jejich míru a intenzitu ovlivňující bezpečí života obyvatel v určitých částech města v korelaci s charakterem urbanistických prvků zástavby, s charakterem dopravy, vyloučenými lokalitami a výskytem kriminality. Mezi zásadní kritické indikátory ovlivňující bezpečí obyvatel byly vyhodnoceny: velký počet vyloučených lokalit, špatná pověst vybraných lokalit, nevhodně řešené veřejné prostory, velký počet sociálně vyloučených lokalit (doplatky na bydlení, noclehárny aj.), výskyt kriminality, velká koncentrace barů a nočních podniků a osobní zkušenost s násilím a

kriminalitou. Tyto kritické indikátory se promítaly do výzkumných hypotéz, které ověřovaly, zda charakter urbanismu spojený s historií města ovlivňuje kriminalitu a vnímání pocitů bezpečí obyvatel, zda suburbanizace a deindustrializace má vliv na smršťování města, a to je příčinou zvýšené kriminality a zda obyvatelé Ostravy považují město za bezpečné.

1.3. Výzkumná metodologie a metody zpracování

Vzhledem k rozsahu a šíři zkoumané problematiky byla volba výzkumné metodologie orientována na oblast empirického zkoumání dat prostřednictvím kvantitativních a kvalitativních metod a metod desk research spočívajících v teoretickém zpracovávání dokumentů a porovnávání dat, zejména statistických dat, prostřednictvím nichž byly prováděny komparace obsahových a srovnávacích analýz i sekundárních dat. V rámci zpracovávání problematiky byly použity tyto výzkumné metody:

- Statistická analýza dat, metoda shlukové analýzy
- Analýza písemných dokumentů
- Kvantitativní analýza dat, metoda dotazování
- Semistrukturované rozhovory s odborníky vybraných institucí samosprávy a obyvatel zaměřené na vnímání prostorové segregace města a vnímání pocitů bezpečí
- Metoda prognostického modelování statistických dat
- Komparativní kritéria z pohledu vývoje a proměny urbanismu města a jeho vliv na vnímání bezpečí obyvatel
- Analýza kvantitativních dat ze Sčítání lidu, domů a bytů
- What-if analysis
- Preliminary hazard analysis-PH

2. První myšlenky a základní východiska teorie města a urbánní sociologie

Mezi první průkopníky Chicagské školy mající významný vliv i na rozvoj urbánní sociologie lze zařadit Williama I. Thomase. Jeho výzkumy vycházely z komparativních etnologických studií zaměřených na studium významu sociálních faktorů, na rozdíly mezi lidmi bez ohledu na jejich biologické a genetické předpoklady. Wiliam I. Thomas se významně zasloužil o rozvoj metodologie empirického sociologického výzkumu. Na tyto základy posléze navázala skupina badatelů v čele s R. E. Parkem a E. W. Burgessem, kteří se stali jedněmi z prvních badatelů věnujících se empirickému výzkumu města. Jejich výzkumy nebyly zaměřeny jen na lidi a jejich chování produkující kriminalitu a delikvenci, ale především na město a jeho charakteristiky. Na základě terénních výzkumů v Chicagu vznikl Parkův model města. Tvořil východiska pro vznik nových teorií a perspektiv pro zkoumání města. R.E. Park a vnesl do humánní ekologie dva základní aspekty inspirace: „*metodologický rámec*“ a „*analýzu vztahu jedince a společnosti od Durkheima*“ (Saunders 1981,2007. s. 49).

Významné ohlasy prezentací sociologických výzkumů města podtrhovaly význam Chicaga a jeho univerzity, jejíž význam byl umocněn vydáním profilující publikace skupiny badatelů pod názvem „*The City*“, která byla vydána v roce 1915. V této publikaci bylo přestaveno město Chicago jako sociální laboratoř obsahující analýzy města a jeho jednotlivých částí a jejich funkcí. Tato v podstatě první publikace vycházející z terénních výzkumů v základních rozměrech poukazovala na význam dopravy na život ve městě, na význam mobility obyvatel, kriminalitu, riziková sousedství atd. Autorem další významné myšlenky v teorii města byl E. W. Burgess a jeho „*teorie zónace*“ a „*teorie sukcese*“, které byly považovány za teoretický vklad „*teorii sociální ekologie*“ a byly jedním z dalších důležitých přínosů chicagské sociologické školy (Munková 2001, 24–26).

Další badatelé chicagské školy se v období dvacátých a třicátých let věnovali studiu kriminality mladistvých a studiu sociálně patologických jevů. V této oblasti byli nejvýraznějšími autory Clifford Shaw a H. D. McKay, kteří zdůrazňovali kritéria sociální ekologie, na jejichž poznatky později navazovali další badatelé.

Za podpory Rockefellerovy nadace a institucí, které podporovala, byly financovány náklady na vydání dalších, dnes již klasických děl z oblasti urbánní sociologie, jako např. „*The Gang*“, (Thrasher 1927), „*The Ghetto*“ (Wirth 1928), „*Family Disorganization*“ (Mowrer 1927), aj. (Smith – White 1929, 250–251).

Chicagská sociologická škola položila první základy empirického výzkumu, prosazovala týmovou práci a celkovou konceptualizaci výzkumné práce a prosadila se prvním výzkumným přístupem typu „*město jako sociální laboratoř*“.

V rámci chicágské sociologie města sehrála významnou roli Wirthova humánní ekologie a její socioprostorové uspořádání města ve vztahu k charakteristikám obyvatel. Z tohoto pohledu mezi jeho nejvýznamnější díla lze řadit dílo pod názvem „*Ghetto*“, vydané v roce 1928 poukazující na příčiny vzniku židovských ghet jako prostorový prostředek k vymezení a ochraně vůči majoritní společnosti. V pojetí Wirtha je ghetto chápáno jako instituce charakterizující specifické uspořádání sociálních vztahů, rolí a způsobů jednání uvnitř komunity i vůči vnějšímu okolí.

Sociální izolace a distanc od majoritní společnosti je příčinou sociální exkluze celé skupiny obyvatel a prostorové vyčlenění současně reprodukuje a posiluje sociální vzdálenost. Tato

myšlenka o významu prostoru a sociálního života a její ambivalentnosti patří mezi jedny z dalších klíčových poznatků v oblasti utváření sociálních vztahů mezi minoritami a majoritami vlivem prostředí a prostorových struktur. Wirth poukazuje i na význam symbolických hranic města oddělujících minoritní skupiny obyvatel od majoritních, jejichž respektování vychází ze zakotvenosti sociálních vztahů a spjatosti s prostorovou přirozeností danou tradicemi, kulturou a vzorci chování. V rámci svých výzkumů Wirth pochopil význam urbánního a regionálního plánování a prosazoval, aby plánování měst zohledňovalo vazby města na region a aby se propojovalo s oblastním a regionálním plánováním (Wirth 1942,1964). Wirthův přínos v souvislosti s městským plánováním lze zaznamenat i v oblasti sociologie bydlení, tedy propojení komunity s celkovým sociálně prostorovým uspořádáním města. Jako klíčový přínos k urbánní sociologii lze považovat Wirthův pohled na význam urbanismu jako na specifický způsob života. Ve svém díle *„Urbanism as a Way of Life“* (1938) se snaží o vysvětlení tzv. městského způsobu života přesahujícího dimenze samotného města, chápe je jako součást procesu urbanizace, jako nositele sociálních změn. Wirth nově formuloval pojem urbanizace *„jako způsob života, jenž je spojen s růstem měst a se změnami směřující ke způsobu života chápánému jako městský, které jsou zjevné u lidí, kteří se dostali pod vliv města skrze vliv institucí a osobností působících pomocí prostředků komunikace a dopravy...“* (Wirth 1938, s. 5).

2.1. Urbánní teorie z pohledu evropských autorů sociologie města na konci 19. stol.

Myšlenky urbanismu 19. století byly v Evropě výrazně ovlivněny změnami na poli ekonomiky a politické moci promítající se do oblastí kultury a ovlivňující charakter sociálních vztahů a sociálního života. Město je vnímáno jako centrum ekonomického života, ve kterém dominující roli zaujímají ekonomické vztahy a kapitál je s ním vnitřně spojený. Podle Tonniese je město obchodní a industriální, ve kterém si kapitál vedle pracovní síly podrobuje také vědu a kulturu (Tonnies 1887, 2005). Tonnies spatřuje město jako vnitřně rozdělené, založené na antagonistických vztazích obdobných jako je tomu v konfliktu kapitálu a práce, město je vnímáno jako centrum ekonomického života, který ovlivňují sociální vztahy a lidský charakter (Tonnies 1887, 2005,18-20).

Další autoři tohoto období se zaměřovali na charakter a proměny sociálních změn v komparaci s dělbou práce, racionalitou a materialismem, které byly považovány za vzájemně se podmiňující, role jedince zde byla potlačena a město chápáno jako *„nadindividuální součást života“* zprostředkovávající toto vzájemné působení (Simmel, 1903,2005, s. 24). Podle Simmela materiální prostředí města působí na lidskou psychiku a posiluje její racionalitu, městské materiální prostředí a peněžní ekonomika ovlivňují sociální vztahy promítající se do charakteru městského života. Město považuje Simmel za historické médium, které je formováno sociálními vztahy a které současně formuje samotného jedince a dává za vznik *„velkoměstskému typu osobnosti“* (Simmel 1903,2005, s. 25). Volnost a anonymita kosmopolitní osobnosti je však vykoupena osamělostí a nevýznamností v metropolitním prostředí na rozdíl od maloměsta, kde má osobnost možnost prezentovat svoji jedinečnost, specifčnost a nenahraditelnost (Simmel 1903,2005, s. 31).

Max Weber patří mezi jednoho z nejvýznamnějších badatelů, je uváděn jako zakladatel moderní sociologie, tzv. chápající sociologie, která usiluje o poznání subjektivního smyslu sociálního jednání. Definice města je podle M. Webera soustředěna především na počet obyvatel a jejich demografické charakteristiky jako základní komparativní dimenzi rozlišení

velkoměsta od jiných typů městských sídel. Práce M. Webera věnované urbanismu popisují různé typy měst ve vztahu k různým geografickým a kulturně historickým aspektům, rozlišuje města „západní“, „arabská“, „starověká“ aj. Definice města M. Webera obsahují charakteristiky města jako ekonomické, politické a sociální jednotky s aspekty právně regulativními. Město je podle M. Webera sídlo, „jehož obyvatelé primárně žijí ze směny a obchodu než ze zemědělství“ (Weber 1962, s. 72). Na základě tohoto kritéria Weber rozlišuje města typu „spotřebního“ a „výrobního“. Syntézou těchto pohledů lze dospět ke vzniku města „západního“, pro které byla charakteristická měšťanská společnost. Weberovo pojetí města poskytuje historicko-analytický pohled na typ města, které s nástupem kapitalismu zaniká.

Rozvoj průmyslu v 19. stol. evokuje rozvoj měst spojený s poměrně vysokou migrací pracovní síly. Mezi významné badatele spojující otázky významu měst v souvislost s pochopením ekonomických a sociálních principů průmyslové společnosti byl B. Engels, jehož díla se převážně orientují na dopady kapitalistické výroby, na podmínky života dělnické třídy a v rámci urbánní sociologie jsou vnímána jako popis městské chudoby. B. Engels je považován za jednoho z prvních evropských zakladatelů kořenů bydlení a sociologie města rozvíjející principy urbanizace a prostoru. Jako jeden z prvních se zabýval otázkami dělnických ubytoven a dělnických kolonií, prostorovou koncentrací výroby a jejími důsledky v kontextu města jako „urychlovače“ sociálních procesů vykořisťování (Engels 1845, 1950, s. 123).

Expanze průmyslu a průmyslových měst vyvolala diskuse o sociálních nerovnostech o koncentraci chudoby do specifických městských lokalit a jsou vytvářeny jedny z prvních urbánních map podle sociodemografických charakteristik jejich obyvatel, označované jako „mapy chudoby“ (Booth 1888, 284-285). Koncentrace obyvatel do měst vyvolává růst cen nemovitostí, zvyšující se hustotu výstavby a nutnost budování dopravní infrastruktury, což vyvolává potřebu územního plánu a regionálního rozvoje (Booth 1888, 300).

Expanze evropských měst a charakter jejich zkoumání se velmi přibližuje charakteru zkoumání chicagské školy. I zde se objevují myšlenky „koncentrické struktury města“ a „přirozených městských oblastí“, tak jak je popisovala chicagská škola (Booth 1888, 280).

2.2. Nové pohledy na studium města 20. století

Nové pohledy na studium města byly ovlivněny rozvojem nových technologií a nových teorií zaměřených na společenský rozvoj, objevují se nové teorie prostoru, do rozvoje a přeměny měst se promítají procesy globalizace a vlivu informační společnosti (Castells 1996, 2000, 2004, 2010). Města západních zemí procházejí ekonomickými transformacemi, těžký průmysl a výroba přechází na průmysl lehký a ekonomiku služeb. Původní průmyslová centra měst jsou opouštěna a výroba se přesouvá na okraj měst a dává vzniku nových suburbií. Tyto procesy jsou provázeny změnami v oblasti skladby profesních požadavků a úbytkem počtu pracovních míst. Města ukotvují svoje nové aktivity v nových okrajových místech měst i proto, aby nové technologie nebyly spojovány s image původní industriální společnosti (Flanagan 1993, s. 76). Procesy ekonomické globalizace a přesuny výroby na celosvětové úrovni a nové přílivy investic do měst ovlivnily charakter využití městských prostor. Dochází k revitalizaci původních opuštěných městských center, do kterých jsou umísťovány kanceláře a sídla nadnárodních společností, současně je registrován návrat střední třídy do center, zvyšování cen nemovitostí a tím i nedostupnosti bydlení. Dochází ke zvyšování počtu nízkopříjmových obyvatel a obyvatel bez domova, původně

koncentrovaných do průmyslových centrálních částí města za účelem zaměstnání, kteří nebyli schopni reagovat na tyto ekonomické změny a dostávali se na okraj společnosti (Flanagan 1993, s. 81, 96-97). Tento ekonomický rozvoj měst doprovázely i změny politické, v podobě způsobu přerozdělování zdrojů z centrální na lokální úroveň doprovázenou zejm. privatizací služeb a hledáním nových strategií ekonomického rozvoje zaměřené na profitování z cestovního ruchu a z veřejně soukromých partnerství, kterými jsou např. developerské projekty a aktivity směřující k zatraktivnění města a jeho image (Harvey 2001, 356, 367-368, Cochrane 2007, 112-118). Na funkci a způsobu využití kapitálu na rozvoj městského prostoru poukazoval zejm. Harvey (2008), který zdůrazňoval jeho význam při investování do rozvoje městské infrastruktury a urbanistických projektů, které sloužily k odčerpání nadhodnoty, kterou nebylo možno jinak využít a současně jako východisko pro řešení nezaměstnanosti a nepotřebné pracovní síly. Tento model byl v praxi použit při přestavbě Paříže v 19. století (Harvey 2008, 26).

Městský prostor, jeho charakter a využití bylo v této době středem pozornosti. Prostor byl rovněž vnímán jako zdroj konfliktů a moci, jako zdroj nerovností např. z pohledu bydlení (Castells 1976, s. 81). Prostor byl vnímán jako zdroj a příležitost k investování, ale i jako zdroj sociálních změn (Gottdiener 1993, 133) evokující právo na město a právo na městský život, jako individuální výlučnost (Harvey 2008, 23, Lefebvre 2006, 147).

Následující etapa vývoje a studia měst se zaměřuje na město jako na komplex vzájemně se prolínajících vztahů a vazeb, spojující různé kulturní významy, směny, instituce a infrastrukturu nesoucí označení „*multiplexní město*“, vyjadřující proměnlivost města v čase a prostoru (Amin, Graham 1997, 417-420). Objevují se názory odmítající typologie měst jako snahu o kategorizaci nebo zdůrazňování některých prvků a opomíjení jiných. Tato omezení měl překonat pojem „*obyčejná města*“, která by se vztahovala na všechna světová města (Robinson 2006, 108-110) obsahující prvky multiplexního města.

Současné moderní urbánní teorie zdůrazňují význam specifických míst, která mají svůj význam v určitém čase a za určitých podmínek společenského vývoje města a tvoří jakési vývojové milníky města (Berg 2004, Simonsen 2002).

V této souvislosti nelze opomenout díla J. Gehla zaměřená na život ve městě a na využívání městských prostor. Autor se pokouší o analýzu faktorů ovlivňující spokojenost obyvatel se způsoby využívání veřejných prostor (Gehl 2000).

2.3. Urbanismus v České republice a v Československu

Vývoj urbanismu byl ve 30 letech 20. století značně ovlivněn zahraničními sociologickými studiemi. Mezi jedny z prvních děl zabývajících se urbanismem patří práce A.I. Bláhy považovaného za zakladatele české sociologické školy, práce Antonína Boháče zaměřené na demografické analýzy města a práce Zdeňka Ullricha o českých městech a jejich okolí, které se mj. zabývají i procesy suburbanizace (Ullrich 1938).

Poválečné období ve střední a východní Evropě signalizuje odlišný vývoj bytové výstavby a měnící se vztahy k bydlení a vlastnictví, vznikají státní, podnikové nebo družstevní byty, mění se formy nájemního bydlení včetně přístupu k bydlení. Politika bydlení a urbanistického plánování byla výlučnou strategií příslušných vlád, které preferovaly soulad mezi naplněním hospodářsko- politických strategií, dosažení rovnosti a dostupnosti bydlení a stírání rozdílů mezi městy a vesnicemi. Tyto strategie ovlivňovaly procesy urbanizace, zejm. sídlištní bytovou výstavbu s vazbami na rozvoj průmyslu. Tato situace ovlivnila i

charakter urbanistického výzkumu, který byl v této době zaměřen zejména na výzkum města a bydlení, životního prostředí nebo na demografické analýzy. Významnou osobností, zabývající se touto problematikou byl Jiří Musil. Masová výstavba sídlišť a problémy, které jsou s tímto typem bytové výstavby spojeny, obsahovala jeho práce „*Lidé a sídliště*“ (1985) poukazující i na problematiku demografického složení obyvatel v těchto obytných celcích a na vznik nových nerovností (Musil, 1985). J. Musil se kromě otázek bydlení věnoval i analýze urbanizačních procesů a analýzám jednotlivých měst, zabýval se charakteristikami a proměnami jednotlivých městských čtvrtí v průběhu doby, změnami ekologických procesů a „*mechanismy prostorové distribuce populace*“ (Musil 1968, 257).

Politicko hospodářské změny po roce 1989 ovlivnily bytovou politiku a tím i charakter a zaměření urbánních studií. Výzkumy se zaměřují na malá města, tzv. „*venkovská města*“ a problematiku migrace obyvatel z venkova do měst, sledování vazeb obyvatel sídlišť s místy jejich původu, udržování zvyků i v netradičním prostředí atd. (Luther 1995, 7). Problematika výzkumu velkých měst se dostala do popředí až v šedesátých a sedmdesátých letech, kdy byla sledována migrace obyvatel z venkova do měst, reprodukce obyčejů a jejich aplikace v sídlištní bytové výstavbě apod. (Bitušíková 2003, Luther 1995, 7). V 90. letech se objevují studie věnované jednotlivým městům, např. Brnu, Zlínu anebo popisují ekonomickou správu měst (Kuča 2000, Ševeček 2009, Maier 2005). Tento výzkumný trend byl reakcí na měnící se politicko ekonomickou situaci a reformy v období probíhající transformace zasahující i do politiky bydlení a urbánního plánování. V této době se objevují první studie věnované nerovnosti bydlení a prostorové segregaci (Kostecký 2009), studie věnované otázkám sídlišť a diskusím o jejich perspektivách a budoucích změnách v kontextech sociální exkluze (Aulická 1994, Maier 2003, Halík 1994). Období 90. let vyznačující se transformačními procesy včetně privatizace bydlení a restitucí přinášejí nové přístupy v oblasti regenerace městského prostředí, nové aspekty městské správy a nové podmínky ekonomického fungování měst (Čermák 2011, Musil 2001, Bernard 2010). Postsocialistické proměny měst se staly impulsem pro start nových výzkumných témat: zaměřovaly se na sociální nerovnosti ve vybraných regionech a městech s komparativními preferencemi z pohledu časového vývoje a proměn s nimi spojenými (Růžička 2010, Halás 2008), byly zkoumány prostorové aspekty sociálních nerovností, tj. dobrovolná a nedobrovolná exkluze a segregace (Brabec, Sýkora 2009, Matoušek, Sýkora 2011 aj.), otázky rezidenční a komerční suburbanizace, vnikaly první pohledy na tzv. urban sprawl v českých poměrech (Hnilička 2012) a diskuse týkající se otázek rezidenčního rozvoje v příměstských vesnických oblastech, které byly zahrnuty do plánů dalšího urbanistického rozvoje zejm. v případě velkých měst (Ouředníček 2013, Mulíček 2002, Sýkora, Ouředníček 2007 aj). Decentralizace průmyslu z průmyslových center na okraj měst spustila další sérii výzkumů týkajících se proměn centrálních částí měst a nového využití městských prostor (kanceláře, komerční prostory, rezidenční bydlení aj.) (Steinführer, Haase 2009, Temelová 2010 aj.), stejně tak jako byla věnována pozornost symbolickým významům míst (genius loci) v kontextu historie města stejně tak jako ztrátám symbolických hodnot budov nebo veřejných prostor. V této souvislosti se objevuje pojem „*ztracený účel stavby*“ v případě, kdy dojde ke změnám v původním účelu stavby nebo prostoru, které tak ovlivní symbolismus města a vnímání města a městských prostor (Nosková 2010, Oláh 2013, Ferencová 2008, Sýkora 2009a aj.).

Další postsocialistické výzkumy měst se věnovaly komparativním charakteristikám vycházejícím z koncentrického modelu města chicagské školy v porovnání s evropskými městy a jejich vnitřního uspořádání poukazující na charakter odlišností spočívající v jiných

hodnotách městských pozemků ovlivňující jejich atraktivitu a využitelnost v urbánním prostoru, a tím ovlivňující i vnitřní uspořádání města (Musil 2002b, Sýkora 2009 aj).

Současné výzkumy měst jsou charakterizované odrazem globálních a lokálních změn a tlaků včetně společenských a politických změn. Globální ekonomické změny se promítají do ekonomických soutěživých vazeb mezi městy a investory ovlivňující zdroje, turismus a atraktivitu pro obyvatele. Z tohoto pohledu se výzkumy měst orientují na sledování kriminality a na to, jak ekonomické ukazatele, občanská vybavenost, průmysl a zaměstnanost ovlivňují perspektivy města a jeho rozvoj nebo naopak zmenšování a expanzi sociální exkluze (Holas a kol. 2016, Jíchová, Temelová, 2011, Sýkora a kol. 2015, Šimon, Jíchová 2018, Schmeidler 2014 aj.).

3. Vývoj evropských měst a evropská města v procesu industrializačních a postindustrializačních změn, teorie smršťujících se měst

Otázky vývoje a přeměny měst jsou jedním z nejvíce diskutovaných témat, ať již v oblasti demografie, geografie, ekonomie a dalších disciplín, a to z důvodů surovinové, environmentální a populační podmíněnosti. Se studiem měst a s využitelností jeho jednotlivých částí se rozvíjí urbanismus, jsou vytvářeny modely měst, jsou prováděny nejrozličnější komparativní studie hledající možnosti budoucího rozvoje měst zejm. ve fázi deindustrializační.

Změny měst a jejich vnitřních struktur jsou chápány jako přirozené procesy související s vývojem společnosti. Procesy změn měst, jejich center a celkové zmenšování měst je vnímáno i v souvislosti s dějinami měst a společenskými změnami, které byly historicky spojovány se zániky civilizací (Spengler 1991 [1918]). Tyto teorie vysvětlující úpady měst jsou založeny na lineárním evolučním pohledu, podle kterých je každé město předurčeno k růstu, stagnaci a k úpadku nebo celkovému zániku (Mumford 1961). Příčiny úpadků měst byly přičítány prudkému nárůstu technologií a populace, rostoucí mobilitě, vznikající přetíženosti města a populačnímu diskomfortu (vznikají slumy, chudoba, anomie atd.).

Smršťování měst jako přirozený proces přeměny města se již objevuje v dílech chicagské školy, zejm. u Ernesta Burgesse, o koncentrickém růstu města, uveřejněné v publikaci *The Growth of the City* v roce 1925 v Chicagu (Burgess, 1925). Až do 80. let 20. století byl úpadek měst pozorován a popisován především u velkých měst ve vyspělých zemích USA a Evropy. 90. léta signalizují explozi smršťujících se měst, a toto téma se stává v oblasti urbanismu centrem pozornosti.

Analytické studie zaměřené na otázky studia měst a jejich přeměn poukazovaly na rozdílnosti mezi městy v USA a v Evropě, které byly zapříčiněny zejm. kulturně historickými, společenskými a hospodářskými vlivy. Proto již na počátku 80. let v Evropě vznikají první výzkumy měst orientované výslovně na evropská města a evropské země. Mezi nejznámější výzkumné práce tohoto charakteru patří van den Bergova výzkumná práce „*A Study of Growth and Decline*“, publikovaná v roce 1982, která zpracovala výzkumná data ze 14 evropských zemí a států zaměřující se na srovnání růstu obyvatelstva ve vnitřním (jádrovém) městě v souvislosti s jeho zázemím, zdůrazňující význam rozvoje měst v závislosti na jejich ekonomické a sociální struktuře, konkrétně na struktuře ekonomiky a úrovni příjmů obyvatelstva (Van den Berg 1982). Komparativní poznatky poukázaly na skutečnost, že vývoj měst historicky představuje 4 vývojová stadia: urbanizaci, suburbanizaci, deurbanizaci a reurbanizaci (Herman, Regulski 1977), která korespondují s ekonomickými přeměnami od agrární až po post-průmyslovou společnost, směřující k dekoncentraci měst a jejich přeměnám. Důležitým tématem se stává deurbanizace, která se projevuje migrací obyvatel z centrální části města tj. decentralizací a vznikem satelitních menších sídel na okraji města, je rozlišována deurbanizace patologická a přirozená. Již v roce 1993 se objevují první modely signalizující úpadek měst. Model Jürgena Friedrichse (1993) vychází z analýzy vztahu mezi strukturou a počtem obyvatelstva, charakterem zaměstnanosti, chováním politických elit a daňovými příjmy měst. Jeho model vývoje města je dominantně ovlivněn hospodářskou a průmyslovou strukturou města související s výrobními cykly produktu od počátečního vývoje po růst, zralost, pokles a zastarávání. Prostřednictvím této teorie byl vysvětlen úpadek velkých průmyslových měst jako je Detroit a Pittsburgh, kdy průmyslová odvětví, která byla zdrojem bohatství těchto měst, dosáhla konečné fáze svého cyklu (Friedrichs 1993). Jistou obdobou byla i teorie D. Bootha, která

sledovala vývoj městských regionů a městských aglomerací v souvislosti s vývojovými cykly, které zahrnovaly období rychlého růstu následovaná obdobími pomalého růstu nebo poklesu. Každá vlna regionálního a městského rozvoje byla vnímána jako určovaná životním cyklem současných průmyslových odvětví (Booth 1987). Teorie městských cyklů je analogií s teorií cyklů v ekonomii, kterou založil ruský ekonom N. Kondratieff při sledování dlouhodobého vývoje velkoobchodních a maloobchodních cen, které sledují vlny růstu a recese. Každý cyklus podle něj trvá v průměru asi padesát let a zahrnuje počáteční fázi trvalého růstu, která se odráží v rostoucích cenách, následovaná fází pomalejšího růstu charakterizovaného poklesem cen (Kondratieff, 1984 [1922]). Tuto teorii později rozšířil a inovoval J. A. Schumpeter (1939).

I teorie životních cyklů byla již zkoumána chicagskou školou a popsána v práci Parka, Burgesse a Wirtha a později aplikována H. Hoytem (1939) v souvislosti se zkoumáním vývoje a proměn obytných čtvrtí v amerických městech vlivem působení jejich sousedství a změnami příjmové hladiny obyvatel v sousedství.

Novější výzkumy v oblasti studia příčin zmenšování měst zejm. ve východní Evropě a postsocialistických zemích východní Evropy vycházejí z hypotézy „*druhé demografického přechodu*“ formulovaného demografy. Podle této hypotézy prochází průmyslová společnost významnými demografickými změnami srovnatelnými s první demografickou transformací uskutečněnou v 19. století, vycházející z paradigmatu prodlužující se střední délky života a snížení plodnosti vedoucí k radikální transformaci struktur domácností a obyvatelstva jako celku (Van de Kaa 1987). Demografické vlivy jako je stárnutí obyvatelstva, rostoucí počet domácností, jejich zmenšená velikost a rostoucí nestabilita se projevují v prostorové sféře (Champion 2001; Ogden a Hall 2000; Buzar et al. 2005). Studie provedené ve východoevropských zemích poukázaly na dva protichůdné jevy: Na jedné straně prudký pokles porodnosti, označovaný jako „*demografický šok*“ (Steinführer a Haase 2007), vedoucí k rychlému zmenšování měst v důsledku dramatického snížení přirozené demografické rovnováhy. Jako příčiny této situace jsou uváděny důsledky druhé demografické transformace nebo postsocialistické krize s prvky destabilizace a migrační vlivy a procesy suburbanizace (Nuißl a Rink 2005; Kabisch et al. 2006; Steinführer a Haase 2007). Jako další příčina zmenšování měst je opět spatřována v demografické transformaci spolu s důsledky hospodářských změn: roste podíl menších domácností a domácností pro jednu osobu, opožděné narození dětí v kombinaci s rostoucím počtem žen na pracovišti, rostoucí počet domácností s dvojím příjmem, které zůstávají bezdětné po delší dobu. Vznik nového životního stylu směřujícího k renovaci městských center, která se znovu osídlují mladšími domácnostmi přitahovanými kulturními a zábavními možnostmi a nabídkami (Ogden a Hall 2000; Buzar et al. 2007; Steinführer a Haase 2007).

Výzkumy provedené v postsocialistických zemích poukazují na vzájemnou závislost a překrývání různých transformačních krizí, které korespondují s hospodářskými, kulturními a společenskými změnami, které jsou pro jednotlivé země specifické. Jako příklad je uváděna situace v Německu v porovnání jeho jednotlivých částí, východu a západu. Východní část Německa, která prošla postsocialistickými procesy průmyslové a ekonomické transformace, má dnes nejnižší podíl průmyslových pracovních míst v celé Evropě, přičemž míra nezaměstnanosti je přibližně dvakrát vyšší než v západní části Německa, mnohá města východního města, která postrádala investiční příležitosti, prošla masivní emigrací, zejména u mladších kvalifikovaných pracovníků, kteří odešli do západních měst Německa, aby si našli práci (Glock a Häußermann 2004). Podle některých výzkumů od roku 1989 do roku

1995 zmizelo 70 až 90% průmyslových pracovních míst ve východním Německu (Nuissl a Rink 2005) a postsocialistická transformace tak destabilizovala ekonomickou, demografickou a prostorovou strukturu měst, což vedlo k novým formám úpadku měst a segregacím rezidencí (Buzar a kol. 2007).

V současné době již evropská města podléhají srovnatelným strukturálním změnám v podobě důsledků vyplývajících z deindustrializace a z globálních demografických změn.

S nástupem globalizace jako ekonomickým, kulturním a politickým procesem urychlující a rozšiřující pohyb zboží, lidí a myšlenek napříč kontinenty, dochází i k odlišnému vnímání prostorových dimenzí včetně dalších charakteristik souvisejících s nástupem nových technologií. Dochází k přeměně průmyslového věku na věk informační a k vytvoření síťové společnosti, prostor míst je nahrazován prostorem sítí, prostorové a sociální rozdíly v přístupu k sítím ovlivňují rozvoj měst. Proces globalizace vede i k rychlým přesunům kapitálových a zahraničních investic do zemí a měst s nejnižšími výrobními náklady, dochází k rychlému opouštění městských prostor a změnám průmyslových odvětví a vzniku nových modelů postindustriálních měst. V mnoha oblastech tradičně ovládaných průmyslem však nová tvorba pracovních míst v terciárním sektoru zpravidla nedostatečně kompenzuje ztrátu průmyslových pracovních míst. Proces globalizace vede k rozvoji malého počtu „globálních měst“ (Sassen 2001, Dicken 2003, Amin a Thrift 1994), které kombinují finanční a obchodní služby na vysoké úrovni a informační a komunikační sítě. Soukromé investice jsou soustředěny v regionech a městech, která mají jak kvalitní infrastrukturu, tak vysokou hustotu lidského kapitálu a existujících sítí mezi hospodářskými subjekty (Lang 2005). Na druhé straně je globalizace také příčinou úpadku mnoha průmyslových měst, která nejsou schopna si vytvořit vlastní místo v rámci mezinárodní hospodářské soutěže a roste propast mezi městy integrovanými do globálních sítí a těmi, která se nemohou připojit k těmto sítím nebo k procesu globalizace (Scott a Storper (2003). Proces globalizace tak zdůraznil a rozšířil jev úpadku. Hospodářská restrukturalizace v kombinaci s novou demografickou situací vede ke změnám ve formách rozvoje měst (Champion 2001). Rozvoj inovací a znalostní ekonomiky je jedním z faktorů rozvoje měst spojených s rozhodujícími účinky aglomerace.

V Evropě je městský úpadek zvláště výrazný v bývalých průmyslových regionech Velké Británie, Francie a Německa, která se musela vyrovnávat s důsledky deindustrializace a v konečných důsledcích přispěla k regionálním specializacím (Dale 2002; Bontje 2004). Proces globálního úpadku ovlivňuje zejména menší města v Evropě, která nejsou schopna se „napojit“ na síť moderního globálního kapitalismu (Audirac 2007).

Současný kontext globalizace se zaměřuje na procesy smršťování v rámci regionů, které byly dosud charakterizovány městským růstem. Proces smršťování však nemá žádná jednotná pravidla, závisí na kombinaci regionálních faktorů na různých úrovních a schopnost lokalit vytvářet specifické místní příležitosti. Některé dopady smršťování mohou být rovněž pozitivně nebo negativně ovlivněny místně uplatňovanými městskými, sociálními a hospodářskými politikami. Zmenšující se města nabízejí „nový potenciál“ (Oswalt 2006) a městské politiky mohou nabízet nový potenciál a vytvářet nové možnosti na přetvoření a nové využití městských prostor (Kabisch a kol. 2006). Smršťování měst se tak může stát východiskem pro sebereflexi a realizaci udržitelného města.

3.1. Ostrava jako smršťující se město

Město Ostrava je třetím největším městem v ČR, je rozdělena na 23 městských částí, k 31.12.2018 čítala 289 128 obyvatel, průměrný věk obyvatel města je 42,8 let, převaha věkové skupiny 15-64 let (ČSÚ). Donedávna toto město patřilo mezi největší průmyslová centra v ČR.

Výrazná zmínka o tomto městě z pohledu historie souvisí s objevem uhlí v roce 1763 v Polské Ostravě, což předurčilo toto město a celý region k rozvoji bánského a hutnického průmyslu. V souvislosti se založením železáren v roce 1828 v tehdejší vsi Vítkovice nastal prudký rozvoj urbanismu, který byl ještě posílen napojením na železnici, tenkrát na Severní dráhu Ferdinandovu v roce 1847, a to prostřednictvím nádraží ve Svinově, které tuto funkci plní dodnes. Ostrava se tak stala ve druhé polovině 19. století jedním z nejvýznamnějších průmyslových středisek Rakousko-uherské monarchie, což vyvolalo i příliv obyvatelstva včetně migrantů. V roce 1830 žily v Moravské Ostravě necelé dva tisíce osob, za padesát let přesáhl jejich počet 13 tisíc. Přistěhovalci vytvářeli dělnické kolonie v Polské Ostravě, Vítkovicích a dalších obcích. V roce 1924 byla vytvořena tzv. Velká Ostrava, která vznikla sloučením sedmi obcí v jeden celek. Provoz Rudolfovy hutě, později Vítkovicích železáren, stejně tak jako otevření důlních děl a započetí těžby uhlí, se odehrávalo de facto uprostřed vesnic a v těsném sousedství s ostatním životem obyvatel, kde byly pro dělníky postaveny domky, nemocnice, radnice, závodní jídelna, mateřská škola anebo kostel, který je dodnes dominantou náměstí. I v odstupu několika desetiletí jsou zde vidět původní těsná sousedství: vysoké pece, těžní jámy, slévárny a koksovny spolu s veřejnými prostory, náměstími a obytnými domky a budovami. (Ostrava, historie města, 2020 online).

Díky dalšímu rozmachu průmyslu, kdy se v roce 1949 začalo se stavbou rozsáhlého průmyslového komplexu Nová huť v Ostravě-Kunčicích, dochází k další etapě rozvoje průmyslu a urbanismu a odsunu těžkého průmyslu z centrálních městských částí do okrajových oblastí. Masivní podpora těžkého průmyslu v 60. letech zaznamenala příliv nových pracovních sil do Ostravy a okolí. V tehdejších okrajových čtvrtích města a původních osadách vyrostla řada nových sídlišť, především Poruba, Zábřeh, Hrabůvka, Výškovice a Dubina a obytná centra se začala přesouvat mimo centrální město. O 50 let později dochází k restrukturalizaci průmyslu a utlumování důlní činnosti. Vítkovické vysoké pece, které stále tvoří výraznou městskou dominantu, vyhasly v roce 1998, ocelářství se soustředilo do Nové huti, dnes Arcelor Mittal. V současnosti v souvislosti s restrukturalizací průmyslu dochází k odlivu pracovních sil, Ostrava, i když dnes patří mezi třetí největší město v ČR, se stále vyliďňuje. Díky restrukturalizaci průmyslu dochází k odlivu pracovních sil do jiných oblastí a regionů, zvyšuje se nezaměstnanost a kriminalita, která patří mezi jedny z nejvyšších s lokalizací v centrálních oblastech města Ostrava, historie města, 2020 online).

Tento krátký historický exkurs vývoje města, ukazuje jeho jednotlivé vývojové etapy včetně vlivu ekonomického růstu a struktury ekonomiky stejně tak jako vlivu centrálního města a diferenciaci vývoje jeho jednotlivých částí, které se výrazně podobají výše popsaným vývojovým modelům zahraničních měst.

20 let po ukončení činnosti Vítkovických železáren patří dnes toto území, kde se dříve na ploše 15 ha odehrával celý technologický proces výroby surového železa včetně důlní činnosti mezi světový unikát. V roce 2002 byla oblast Dolní Vítkovice vyhlášena Národní kulturní památkou, a v roce 2008 byla zapsána na seznam Evropského dědictví. V současné době část revitalizovaných objektů Dolních Vítkovic slouží k reprezentativním účelům, jsou využívány jako multifunkční prostory pro pořádání koncertů, festivalů, přednášek a

seminářů včetně prostor pro muzeum, galerie a vzdělávací centra. Některé původní objekty jako např. vysoká pec a původní zásobník vysokopecního plynu slouží pro pořádání prohlídek s doprovodným historicko-vzdělávacím programem.

Vlivem nových technologií a technologických pokroků budou tyto objekty předmětem stále většího zájmu nejen z pohledu zkoumání historie technických konstrukcí a technologií, ale i z pohledu kulturních tradic a jejich spjatost s lidskými osudy. I tato místa mají svoji originalitu a sílu místa, tj. *genius loci*.

Architektura usiluje o zachování budov továren a jejich původního výrazu a symbolismu spojeného s tradicemi jejich zakladatelů, které se v důsledku zrušení původní výroby ocitají v jádru měst. Vznikají tak loftové prostory, které se stávají výrazem nového životního stylu. Pomocí těchto projektů je možno efektivně podpořit přestavbu jinak málo využitelných staveb do podoby luxusních rezidencí a zachovat tak i tradici a charakter místa. Místa, která prošla mnoha etapami svého společenského významu, od počáteční expanze, přes fázi stagnace až k destrukci, mají i svůj společenský kontext, který se souběžně mění s těmito urbanistickými celky. Destruktivní fáze, tj. vznik nevyužívaných a zanedbaných prostor je spojována se zvýšeným výskytem kriminality a snížením pocitu bezpečí obyvatel. Revitalizace těchto prostor, označovaných jako *brownfields*, je poměrně časově náročná včetně vysokých částek na jejich revitalizaci. S revitalizací *brownfields* je však spojen i další proces, kterým je adaptace nového prostředí cílovými skupinami obyvatel nebo firem tak, aby se *brownfields* s negativním akcentem změnil na významně společenské prestižní prostory naopak s pozitivním akcentem, s akcentem bezpečí, významnosti, výjimečnosti a atraktivity.

Teorie založené na environmentálním designu a fyzickém vzhledu prostředí tvrdí, že v konkrétním prostředí existují stimuly, na které pachatel reaguje, což znamená, že některá místa jsou více jako jiná předurčená k tomu, aby se v nich trestné činy vyskytovaly častěji než v jiných (Herbert a Hyde 1985).

Ostravské *brownfields* a jejich aktuální stav revitalizace je možno sledovat prostřednictvím interaktivní mapy, která vypovídá o jejich stavu, charakteru a možnostech využití (Ostrava, *brownfields*, 2020 online). I když se nevyužívané prostory v řadě případů změnil na atraktivní společenská centra, stále ještě v těchto oblastech přetrvává vysoká kriminalita. Mezi jedny z nejnebezpečnějších lokalit v Ostravě stále patří Ostrava-Vítkovice, Ostrava-Prívov a Ostrava-Mariánské Hory (Otevřená společnost, 2020 online).

I přes zatraktivňování prostor centrálního města, stále převážná část obyvatel města Ostravy žije v sídlištní zástavbě z 50.-60. let minulého století (Poruba, Výškovice, Hrabůvka) a pro centrální část města je charakteristická dominance průmyslových areálů, na které navazuje smíšená zástavba tvořená bývalými dělnickými koloniemi a rodinnými domy.

Teorie zabývající se vývojem měst vycházejí z různých kritérií a různých pohledů zkoumání. Na rozdíl od teorií stádií vývoje měst, které jsou prezentovány díly např. Van Den Berga, Halla, Haye, aj. (Hall 1980, Cheshire 1989, Van Den Berg a kol. 1982) a stále jsou považovány za všeobecný model vycházející z kritérií ekonomického růstu a struktury ekonomiky a ze sledování vývoje jádra města a jeho zázemí, jsou známy i další přístupy sledování městských sídel v závislosti na jejich velikosti v rámci systému osídlení, kdy jsou porovnávána empirická data ve více nebo méně rozvinutých zemích, jejichž hlavním tématem je sledování migrace a migrační pohyby v rámci různých kontinentů ovlivňující urbanizaci měst (Fielding 1989). Koncept diferenciální urbanizace je podle Geyera a Kontulyho (1993) a Geyera (1996) vyjádřen v šesti fázích: první tři jsou označeny jako

urbanizační, čtvrtá a pátá představují polarizační obrat a poslední je označena jako kontraurbanizační, znamenající zvláštní fázi vývoje osídlení představující migrační „zisk“. I teorie diferenciální urbanizace je dnes považovaná za obecný model vývoje měst, i když mnozí autoři v ní spatřují jisté nedostatky spočívající v opomenutí kritéria specifčnosti vývoje jednotlivých měst v postsocialistických zemích a kritéria přirozeného demografického vývoje (Ouředníček 2000, 365).

Každá teorie vychází z jistých determinant ovlivňující vývoj a další procesy urbanizace, které jsou v řadě případů individuální, v procesu vývoje měst se některé vývojové fáze opakují, některé procesy probíhají souběžně za účasti různých sociálních nebo věkových skupin (Ryšavý, Link, Velíšková 1994).

V případě města Ostravy je možno pozorovat, analyzovat a porovnávat jak procesy z pohledu diferenciální urbanizace, tak z pohledu stadiálního i lineárního vývoje měst, jisté procesy probíhají paralelně, opakovaně a mají svoji individuální specifiku.

Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel Ostravy v závislosti na rozvoji nebo útlumu průmyslu

Zdroj: ČSÚ. Databáze demografických údajů za obce. © 2019, [cit. 2020-12-12]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce>

Zpracování: vlastní

Graf Vývoje počtu obyvatel Ostravy v závislosti na rozvoji nebo útlumu průmyslu prezentuje růst počtu obyvatel od vznikajících počátků průmyslové výroby. Dle historických pramenů byla „v roce 1830 zapálena první pudlovací pec, k níž záhy přibýly další, a byla zahájena stavba vysoké pece. V té době vstupuje na scénu bankovní dům Rothschildů, což se příznivě projevuje ve vzrůstu investic. Dochází k postupnému prolínání kapitálů Rothschilda a Gutmanna, které vyvrcholilo v roce 1873 vytvořením Vítkovického horního a hutního těžířstva. Ruku v ruce s hutním průmyslem se rozvíjel i průmysl důlní. Ten se soustředil mimo Moravskou Ostravu, a to hlavně na Polskou Ostravu, Michálkovice a Hrušov. V Moravské Ostravě se těžilo v jediném dole Šalamoun od roku 1872, ale hloubila se nedaleko od něj další jáma Karolína, která produkovala velmi kvalitní koksovateľné uhlí a Rothschild se ihned rozhodl postavit vedle dolu i koksovnu se čtyřmi bateriemi“ (Káňa 2014, online).

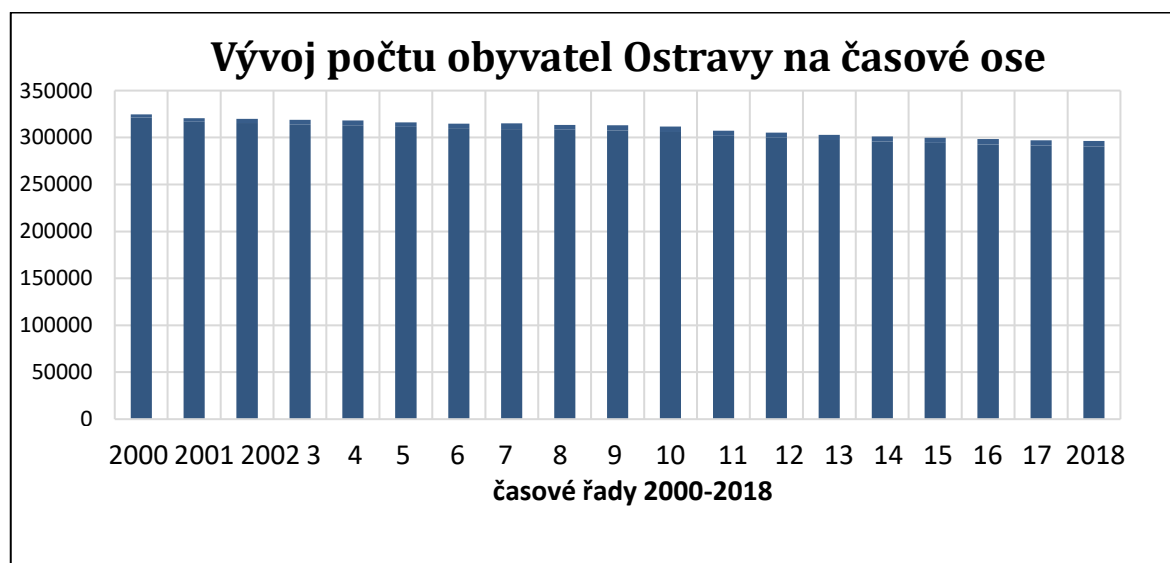
Spolu s vybudováním nádraží ve Svinově a napojením železnice na Severní dráhu Ferdinandovu, dochází k prudké průmyslové expanzi doprovázené značným přílivem migrantů, což je spojeno s poměrně mohutnou výstavbou obytných budov a dalšího zázemí a místních dopravních drah. Tím je započata a odstartována éra budování velkého průmyslového centra, která trvala až do roku 2000, tj. celých 120 let.

„V samotné Ostravě žilo v roce 1880 13 448 obyvatel, v roce 1900 to bylo 30 116 a v roce 1910 dokonce 36 754. Město se stalo největší obcí průmyslové oblasti, centrem, kolem kterého se soustředily další obce. Tak se vytvářela ostravská městská aglomerace, kterou představovaly obce Moravská Ostrava, Přívoz, Vítkovice, Mariánské hory, Zábřeh nad Odrou, Hrabůvka, Svinov, Polská Ostrava, Radvanice, Hrušov, Kunčice, Michálkovice, Muglinov a Heřmanice. V takto sloučeném celku žilo v roce 1910 již 161 735 obyvatel“ (Káňa 2014, online).

Postupným připojováním dalších obcí kolem centrálního města se do roku 2000 počet obyvatel Ostravy zdvojnásobil. Od roku 2000 je zaznamenán trvalý pokles obyvatel doprovázený dalšími demografickými změnami související s ukončováním a utlumováním důlní činnosti a hutnické výroby.

„*Vítkovické vysoké pece vyhasly v roce 1998 a po 162 byla ukončena výroba železa, v roce 1994 byla ukončena těžba uhlí v dole Odra v Přívoze (dříve Důl František) a vyvezeno poslední uhlí z Ostravy*“ (Ostrava.cz - Historie města online).

Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel Ostravy na časové ose

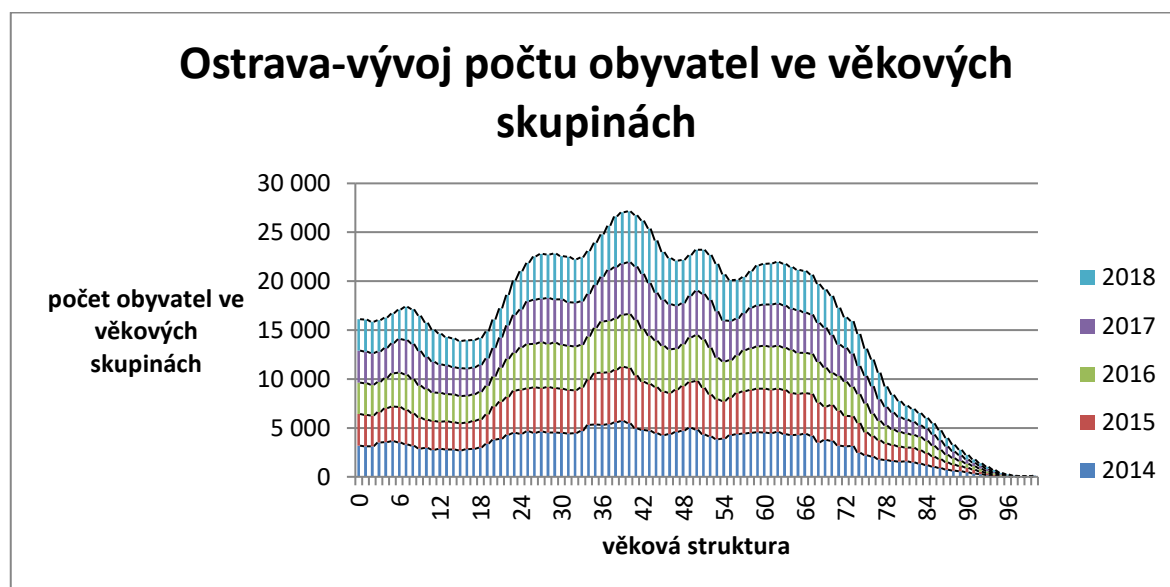

Zdroj: ČSÚ. Databáze demografických údajů za obce. © 2019, [cit. 2020-12-12]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce>
Zpracování: vlastní

Ukončování důlní činnosti a hutnické výroby signalizuje celkovou restrukturalizaci průmyslu a orientaci regionu na alternativní činnosti a služby. Tyto změny signalizují i úbytek obyvatel v podobě migrace za hranice města, do jiných regionů. Od roku 2000 dochází k poměrně pravidelnému úbytku obyvatel, který je zapříčiněn poměrně vysokým migračním saldem a klesajícím počtem nově narozených. Prognózy z oblasti vývoje a

struktury obyvatel předpovídají setrvalou tendenci tohoto jevu do té míry, že úbytek obyvatel Ostravy bude v roce 2050 srovnatelný s počtem obyvatel, které dnes žije na území okresu Karviná (ČSÚ).

Graf č. 3: Vývoj počtu obyvatel Ostravy ve věkových skupinách

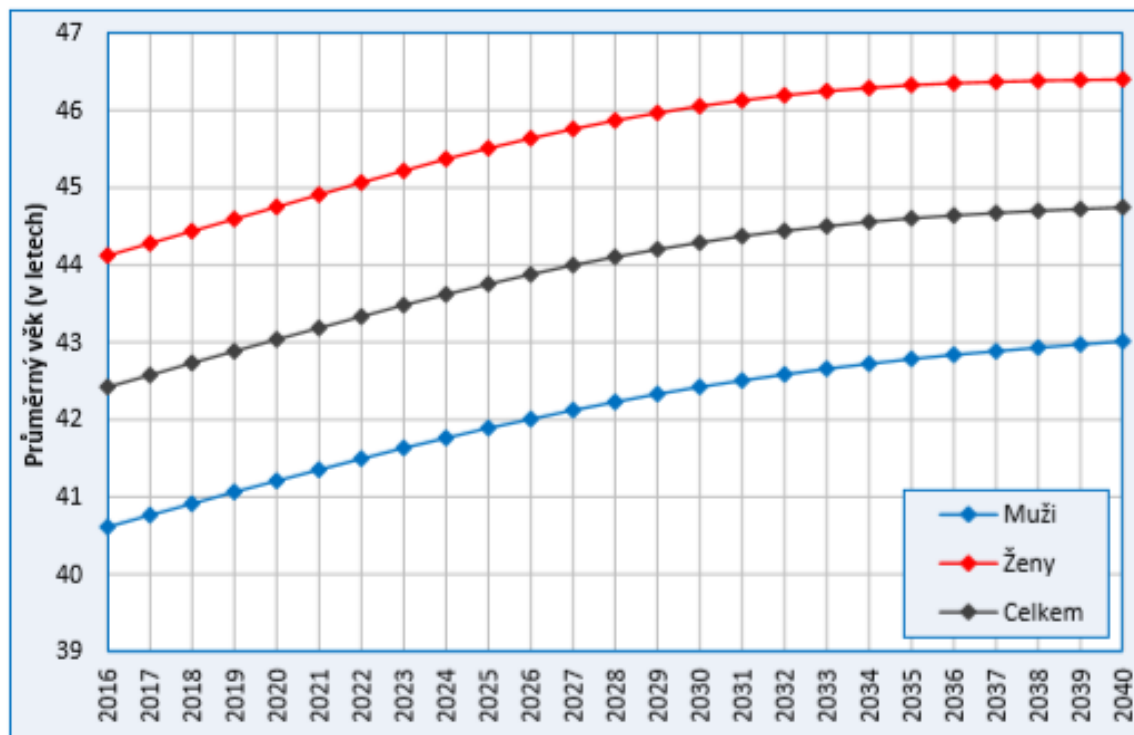

Zdroj: ČSÚ. ©2019, [cit.2019-05-05]. Věkové složení obyvatelstva. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva>
Zpracování: vlastní

Graf vývoje počtu obyvatel ve věkových skupinách sledující pětileté časové řady naznačuje trend úbytku obyvatel produktivního věku, narůstání počtu obyvatel staršího věku a nástup tzv. efektu smršťujícího se města. Tím, že se stále zlepšuje zdravotní péče a životní podmínky, lidský věk se v průměru prodlužuje, roste skupina obyvatel ve věku 65+, významně se rovněž zvětšuje skupina obyvatel 80 a více-letých. Snižující se počet nově narozených a zvyšující se počet osob v poproduktivním věku avizuje změny v zaměstnanosti a v charakteru průmyslových odvětví včetně služeb a pečovatelských služeb. Dnes poměrně čteně zastoupená skupina obyvatel v produktivním věku (35 let – 45 let) se bude posouvat tak, jak bude obyvatelstvo stárnout a za nimi bude nastupovat dnes poměrně málo početně zastoupená skupina obyvatel, která je dnes ve věku 15 a méně let. Z tohoto trendu je zcela patrný radikální pokles aktivní pracovní síly, který může být ještě umocněn regionální migrací. Perspektiva stárnoucího města a nutnost jeho strukturální změny je zcela viditelná a zřejmá a lze hovořit o nastupujícím efektu „zmenšujícího se města“.

Tento trend potvrzují i prognostické studie demografického vývoje Ostravy s výhledem do roku 2040, podle kterých je stárnutí obyvatel města Ostravy neodvratné. V průběhu dalších let se bude zvyšovat průměrný věk obyvatel a bude se současně zvyšovat skupina obyvatel v poproduktivním věku. (Burcin, Kučera, Šídlo 2018, s. 16).

Graf č. 4: Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, statutární město Ostrava, 2016–2040, střední varianta prognózy

Zdroj: Burcin, B., Kučera, T., Šídlo, L. (2018) Prognóza vývoje počtu a věkové struktury obyvatelstva statutárního města Ostravy na období 2017–2040. Praha, UK, s. 16

Prognózy demografického vývoje směřujícího se města vedou k úvahám o důsledcích smršťování dalším vývojem města, který souvisí s nastavením corporate governance. „Proces smršťování může mít více variant. např a) může vést ke zvýšení kvality života ve městě Ostravě, b) může být zastaven v důsledku zásadního ekonomického oživení a zvýšení atraktivity, c) ale může mít také silný negativní dopad na struktury města a jeho celkovou atraktivitu“ (Rumpel a kol. 2010 s. 30-47).

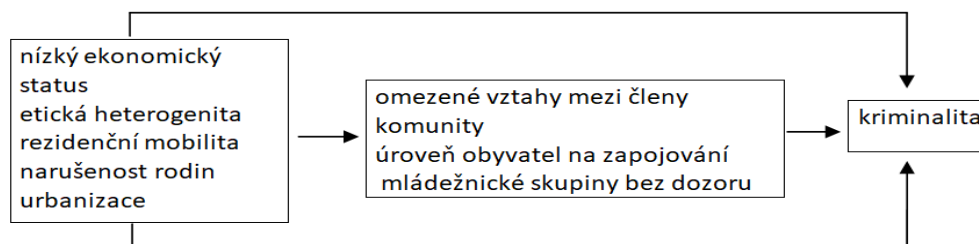
4. Urbanismus, kriminalita a pocity bezpečí

Počátky prostorové kriminality jsou známy již v dílech McKaye a C. Shawa, představitelů sociální geografie chicagské školy zabývající se delikvencí a kriminalitou mládeže v období 20-30 let v amerických průmyslových aglomeracích. Jako jedni z prvních poukázali na význam sociálně ekonomických a demografických změn produkující nezaměstnanost, sociální stratifikaci a koncentraci nejchudšího obyvatelstva do určitých míst, v jejichž důsledku se projevovала kriminalita a delikvence především u mladistvých. Toto narušení vzorců chování určité skupiny společnosti nebo sociální skupiny včetně narušení nastavené organizace společenského řádu bylo spatřováno a pojmenováno jako sociální (společenská) dezorganizace, což bylo příčinou i vzniku samostatného konceptu, který byl a je stále rozvíjen a výzkumně zpracováván s označením **Teorie sociální dezorganizace**. Mezi první a nejznámější díla představující zpracování teorie sociální dezorganizace snad patří práce *Juvenile delinquency and Urban Areas*, která byla vydána a v roce 1942, a která vycházela z koncentrického uspořádání města a určení jednotlivých městských částí, míst, která byla vymezena k přesně stanoveným účelům. Delikvence byla nejčastěji spojována s tzv. přechodovými městskými zónami sloužícími k přechodnému ubytování a životu migrantů a obyvatelům s nižšími příjmy. Jakmile došlo ke zlepšení sociální situace obyvatel přechodových zón, usazovali se v jiných, společensky prestižnějších částech města. Stálé „procházení“ obyvatel vybranou zónou města přisoudilo tomuto prostoru i charakteristiky spojující toto místo se sociálními charakteristikami chování obyvatel, kteří zde nenalezali trvalé sociální vazby k místu a ani k lidem a považovali tyto prostory za dočasné a přechodné, tzv. „přechodové“. Na základě studia míst spojovaných z hlediska uspořádání města se zločinem, byly Shawem a McKayem specifikovány tři základní prostorové faktory ovlivňující kriminalitu v přechodových zónách, kterými logicky byl nízký ekonomický status, vysoká rezidenční mobilita a etnická heterogenita. Tyto faktory se stále objevují jako dominující i v novějších výzkumech zaměřených na studium prostorové kriminality (Maguire, Morgan Reiner 2007, Sampson, Groves 1989, Barnett, Mencken 2002).

Teorii sociální dezorganizace dále rozpracoval E.H. Sutherland a bývá zařazována do „*teorií kulturního přenosu, podle které se jedinci stávají kriminálními proto, že se a) sdružují s lidmi určitého typu, že se stávají členy zvláštního prostředí, jejichž normy jsou z pohledu celospolečenského deviantní-kriminální, b) rozhodujícím faktorem pro iniciaci deviantní kariéry je sociální interakce s druhými, nositeli kriminálních norem, od kterých se (ne)uvědomovaně jedinec učí (stejně jako celou řadu jiných pravidel chování)*“ (Šubrt, J. a kol. 2008, s.382).

V 80. a 90. letech 20. století dochází k renesanci teorie sociální dezorganizace, a to za intenzivního přispění a využití self-reportových výzkumů, které podpořily úlohu a význam neformální sociální kontroly jako jednoho z nástrojů k potlačení či omezení kriminality. Vlivem společenského vývoje, zvýšení vzdělanostní úrovně obyvatel a zlepšení společenských podmínek, dochází ke změnám a sledování nových kritérií v oblasti měření úrovně vzdělání, urbanizace, migrace apod. s cílem podpořit faktory společenské integrace a společenské koheze (Sampson 1986, Sampson, Groves 1989). Pozornost badatelů se začíná zaměřovat na zkoumání kriminality v různých lokalitách, jsou sledovány faktory sociální koheze včetně vazeb rodinných, je zkoumán charakter socioekonomického statusu, úroveň sociální heterogenity a rezidenční mobility, které ovlivňují míru kriminality ve městech (Sampson, Groves 1989, Barnett, Mencken 2002).

Obrázek č. 1: Model teorie sociální dezorganizace Sampsona a Growese (1989) v současném pojetí (upravené zpracování)

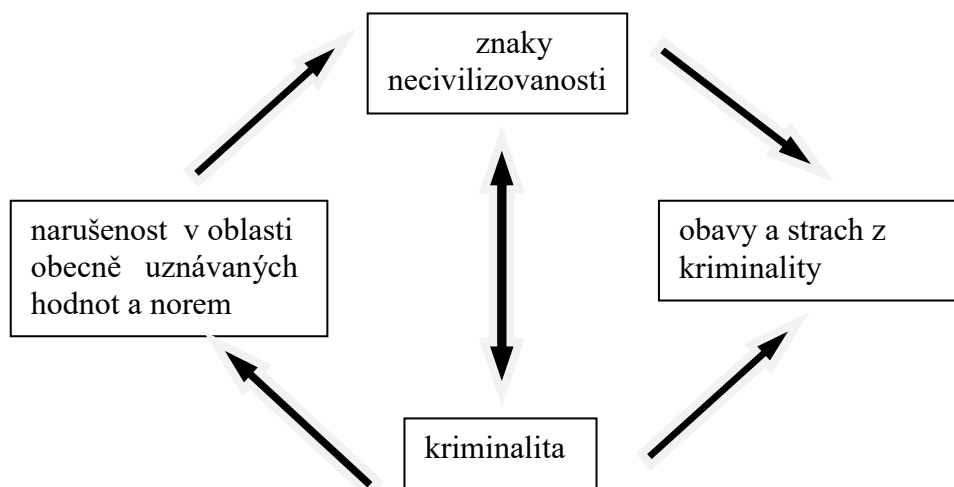
Zdroj: SAMPSON, R., GROVES, W.B., (1989) *Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory*. *American Journal of Sociology* 94, č. 4, s. 774-802 (upravené zpracování)

Všechny teorie sociální desorganizace hledají svoje uplatnění a nové využití i v současné době, neboť expanze obyvatel do měst pokračuje, města se stávají centrem hospodářského a společenského rozvoje a kriminalita se stává jejich součástí.

Jistou obdobu k teorii sociální desorganizace je teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnosti, která reflektuje vztah mezi prostředím, obavami z kriminality a mírou viktimizace. Vznik obav z kriminality je výsledkem narušení sociální kontroly v určité lokalitě, narušení sociálních norem a společenských hodnot, které je vnímáno prostřednictvím nepořádku, nepokojů, hluku a znaků necivilizovanosti, kterými jsou např. zchátralé budovy, odstavená auta, odpadky aj. (Skogan, 1999, Hunter, 1978; Covington, Taylor, 1991 aj.) Někteří autoři tzv. necivilizovanost dělí na fyzickou (odpadky, volně se pohybující psi, prázdné nebo zchátralé budovy, rozbitá auta, rozbitá okna, graffiti, vandalismus, drogy) a sociální, tj. problémoví sousedé, děti bez dozoru, hluk, opilci na veřejnosti (Ferraro, 1995; Skogan, 1999, LaGrange et al. 1992). Obavy z kriminality snižují neformální sociální kontrolu, oslabují sociální vztahy mezi členy komunity a omezují tak jejich schopnost čelit zmíněným problémům, které vedou k ještě většímu úpadku dané komunity (Skogan, 1986: 22). Lokality, které procházejí rychlými změnami populace, zpravidla vykazují vyšší intenzitu veřejného nepořádku a větší obavy z kriminality včetně (Farrall a kol. 2009). Rovněž vysoká heterogenita v lokalitách, věková, etnická, profesní apod., zabraňuje komunikaci a vytváření základních vzorců interakce mezi členy komunity a vede k nárůstu kriminální činnosti (Brimicombe, Ralphs, Sampson, Tsui, 2001).

Vnímání pocitů bezpečí je ovlivněno mírou sociální integrace a koheze, mírou veřejného nepořádku a vnímanou úrovní kriminality (Skogan a Maxfield 1981). Sociální integrace a koheze v podobě dobrých mezilidských vztahů se promítá do místa bydliště, které je vnímáno pozitivně a tím také klesají obavy z možné viktimizace. Kolektivní účinnost je autory (Sampson, Raudenbush a Earls (1997: 918) chápána jako sociální koheze uvnitř komunity, která je vyjádřena mírou soudržnosti, společnými hodnotami a ochotou zasahovat do společenského dění.

Obrázek č. 2: Teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnosti

Zdroj: Hunter, A. (1978). *Symbols of incivility: social disorder and fear of crime in urban neighborhoods* (No. M-46 A). Annual meeting of the American Society of Criminology, Dallas, 1978, p. 2.

Zpracování: vlastní

Teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnosti je svým obsahem a zaměřením velmi blízká tzv. teorii rozbitých oken, která říká, že kriminalita a obavy z ní jsou vyšší v lokalitách, kde se nacházejí neudržované budovy, rozbitá okna, rozbitá auta apod., v důsledku čehož se obyvatelé těchto lokalit bojí vycházet na ulici, snižuje se neformální sociální kontrola a lidé mají pocit, že za případné překročení norem a pravidel nebudou komunitou nijak sankcionováni (Wilson, Kelling 1982).

Další obdobou a reakcí na prostorovou kriminalitu je teorie „očí na ulici“ (*eyes on the street*) zdůrazňující význam sociální interakce a koheze, které mohou redukovat strach a obavy z kriminality sledováním pohybu nebezpečných osob v prostoru apod. (Jacobs 2007 in: Whitzman 2007).

Prudký nárůst populace a její koncentrace do velkých měst v průběhu 20. století spojený se vzestupem kriminality, vyvolal sérii dalších výzkumů zaměřujících se na charakteristiky urbánního prostoru a jeho časoprostorové dimenze, na otázky prostorové segregace obyvatel, na sociálně kulturní aspekty a na analýzy osobnostních charakteristik, které mohou vykazovat vyšší míru korelace s různými formami a druhy kriminality.

Teorie zaměřené na prvky environmentálního designu prostředí patří mezi jedny z nejvýznamnějších. Vycházejí z předpokladu významu určitých stimulů prostředí, které nějakým způsobem pachatele aktivizují a pachatel na ně reaguje a kriminalita se na těchto místech vyskytuje častěji než jinde (Newman, Brantingham a Brantingham in Herbert a Hyde 1985). Badatelé vycházejí ze stanoviska, že kriminalita není náhodně distribuovaná, ale je ovlivněna charakterem místa. Stejně tak jako existují místa přitahující a kriminalitu vyvolávající, existují místa, která vedou k redukci obav a strachu. Pojem „*defensible space*“, obhájitelný prostor, zdůrazňuje tento význam místa, se kterým dále pracují další teorie zaměřené na prevenci kriminality (Newman (1972, p. 3). Příkladem tohoto konceptu může být vznik tzv. „*gated communities*“, uzavřených komunit, které se uzavírají a opevňují svoje prostory fyzickými i technickými formami zabezpečení (Cozens et al. 2005, Moser 2004).

Privátní prostor je vnímán jako bezpečnější a poskytující pocity jistoty, společnou shodu a podporu (Watt a Stenson, in Green a Singleton 2006).

Výzkumy strachu z kriminality zaměřené na kritéria pohlaví poukazují na rozdílnosti ve vnímání strachu u žen a u mužů vycházející pravděpodobně z genderových charakteristik a sociálně kulturních vzorců chování (Koskela 2009, Brownlow 2005, Day et al. 2003). Jistý význam sehrávají i média a diskuse o násilí a vliv individuální morálky (Fine, in Harris 2005). Další charakteristiky jsou dány věkem: u dětí jsou to vlivy výchovy, působení sociálních skupin a médií (sociální sítě, internet), (Pain 2001, Green a Singleton 2006, aj.). U osob v poproduktivním věku (senioři) mají vliv na jejich chování životní zkušenosti a zážitky (Pain 2001), ale i zdravotní stav, který tyto osoby může viktimizovat a vyvolávat pocity bezmocnosti a bezbrannosti.

Rovněž rasové předsudky a etnické odlišnosti podle některých výzkumů ovlivňuje strach z kriminality (Pain 2001). Kriminalita se ve vztahu k rase liší podle lokality a souvisí i s demografickou situací ovlivněnou historií lokality nebo místa (Smith, in Pain 2001).

Další skupinou osob vykazující strach a obavy z kriminality jsou osoby, které již mají zkušenost s kriminalitou, kdy je pocit strachu intenzivnější než pouze zprostředkovaná zkušenost (Schafer et al. (2006). Obdobu tvoří osoby, které mají zážitky z otevřeného násilí na ulici při fyzických konfliktech mužů nebo teenagerů (Hume 2004).

Příčiny prezentace otevřeného násilí na veřejnosti se snaží objasnit teorie sociálního učení zabývající se chováním deviantních subkultur, které vysvětlují dvěma verzemi **teorie napětí**: pokud dochází k náhradě kulturních cílů cíli alternativními nebo jsou voleny nelegitimní prostředky k dosažení kulturních cílů. Agnewova koncepce tlaku hovoří o tom, že *„zdrojem destrukce je napětí a rozpor mezi pozitivně definovanými cíli a neschopnost jedince je legálními způsoby dosáhnout, což vyvolává pocity deprese, desiluze, zklamání, roztrpčení a vztek a nelegální čin může být cestou, jak toto napětí eliminovat“* (Agnew 1995 in Farková 2009, s.30). Anderson (1994) toto deviantní chování doprovázené napětím a tlakem označuje jako „*kód ulice*“.

S rozvojem urbanizace a rozšiřováním periferních částí měst se kriminalita začíná přesouvat i do rurálních oblastí a teorie sociální dezorganizace hledají svoje aplikace i mimo velká města, jsou prováděny komparativní studie jednotlivých regionů a okresů včetně srovnávacích charakteristik i se zahraničními regiony a okresy (Bouffard, Muftić 2006, Wells, Weisheit 2004). Úroveň kriminality v rurálních oblastech oproti městům bývala vždy v minulosti nižší, avšak tento trend se začíná měnit v závislosti na vzdálenosti od velkoměsta, jistou úlohu rovněž sehrává charakter a vzdálenost lokalit s velkoobchodními centry, zábavními podniky, bary a restauračními zařízeními (Carcach 2000, Osgood, Chambers 2000). Kriminalita rychle mění svůj charakter a specifiku i v rurálních oblastech a dříve praktikované self reportové výzkumy nestačí sledovat tento rychle se měnící trend a jsou nahrazovány orientačními, ale rychle reagujícími informacemi a statistikami vycházející z policejních dat (Sun, Triplett, Gainey 2004). Některé studie upozorňují na význam rezidenční stability, tj. velikosti původní zástavby s původními obyvateli, která rovněž ovlivňuje míru kriminality. Populační změny s novými sociálně ekonomickými proměnnými, jako je nezaměstnanost, sociální dávky, chudoba, nízké příjmy apod. vnášejí destabilizující prvky s potenciálním výskytem kriminality (Wells, Weisheit 2004, Osgood, Chambers 2000).

V současné době je teorie sociální dezorganizace využívána pouze k testování speciálních částí výzkumných zpráv nebo dílčích výzkumných výsledků a speciálních experimentů (Walker 2009, Oberwittler 2004, Andresen 2006 aj.).

4.1. Veřejný prostor, prostorová segregace, brownfields a kriminalita

Jedním z významných prvků při zkoumání pocitů strachu a ohrožení z kriminality je faktor prostředí, tj. urbánního prostředí, ve kterém se nejčastěji odehrávají veškeré formy násilí a napadení. Vnímání významu městského prostoru prošlo poměrně významným historickým vývojem spojeným s vývojem měst a jeho významy. Města byla v historii budována jako „*uzavřená centra relativního bezpečí, chráněná hradbami před ohrožením zvnějšku*“ (Siebel a Wehrheim 2003, 27). Prudká expanze průmyslu zejm. v 19. stol. způsobila expanzi měst v důsledku přílivu nové pracovní síly a migrantů. Veřejné prostory měst se staly dějištěm neklidu se znaky necivilizovanosti vyvolávající pocity ohrožení a nebezpečí. Za příčinami předefinování změn vnímání urbánního prostoru byli spatřováni cizí příslušníci menšin a nekonformních skupin, přisuzující těmto místům znaky „*cizosti, nejistoty a nebezpečí*“ (Atkinson 2003). Teorie „rozbitých oken“, teorie „očí na ulici“ nebo teorie „necivilizovanosti“ a další teorie, poukazovaly na kriminalitu páchanou na veřejnosti, signalizovaly rizika kriminality a nebezpečí a absenci neformální sociální kontroly, což posilovalo tyto charakteristiky veřejných prostor. Urbánní prostory jsou dnes místy setkávání množství cizích osob bez sdílení jakýchkoliv informací a tento pocit anonymity rovněž vyvolává vnímání těchto prostor jako nebezpečných nebo ohrožujících (Cooper 2007, 206), které jsou v protikladu vnímání venkova a jeho urbanismu vyvolávající pocity relativního klidu a bezpečí.

Pocity bezpečí a bezpečného chování v urbánním prostoru ovlivňují prvky vnitřní regulace označované jako „městský řád“, který je chápán jako „*návod ke čtení*“ ostatních (Lofland [1973], jako adaptace na množství vjemů (Milgram 1970) a vzájemné očekávání a chování se podle očekávaných pravidel, označovaných obecně jako „*zdvořilost*“ a respekt, který je neadresný (Wolfinger 1995, 324–325) a je přirozenou ochranou.

Pokud je městský řád nefunkční, nastupují vnější mechanismy sociální kontroly, např. kamerové systémy, legislativa ve formě městských vyhlášek upravující režim na veřejných prostranstvích ve snaze o purifikaci veřejného prostoru (Sennett 2008). S nerespektováním městského řádu a vnějších mechanismů sociální kontroly úzce souvisí sociální exkluze a rezidenční segregace.

Rezidenční segregace je prostorové oddělení skupin obyvatelstva od majoritní společnosti podle různých kritérií a charakteristik sociálněekonomických, etnických, kulturních, demografických národnostních aj. (Musterd a kol. 1999, Musil 1987). Další definice rezidenční segregace zdůrazňují oddělení bydliště sociálních skupin, které jsou ve vzájemně nerovném postavení (Sýkora 2010), což představuje znevýhodnění a bariéru při sociálním začleňování do společnosti. Koncentrace sociálně ekonomicky znevýhodněných osob na jednom místě vede ke vzniku celých lokalit, které vykazují složitou interakci se svým okolím a mají zhoršenou příležitost pro zapojování do majoritní společnosti, což může být zdrojem napětí při vzájemném soužití, neboť faktor vyloučení tyto osoby vnímají jako stigma.

Sýkora (1999) uvádí tři mechanismy vedoucí k narůstajícím sociálně prostorovým nerovnostem ve městech: sociální mobilita domácností ve stávajících obytných čtvrtích, stěhování v rámci existujícího bytového fondu a migraci lidí s vyššími příjmy do nově postavených suburbánních rezidenčních zón.

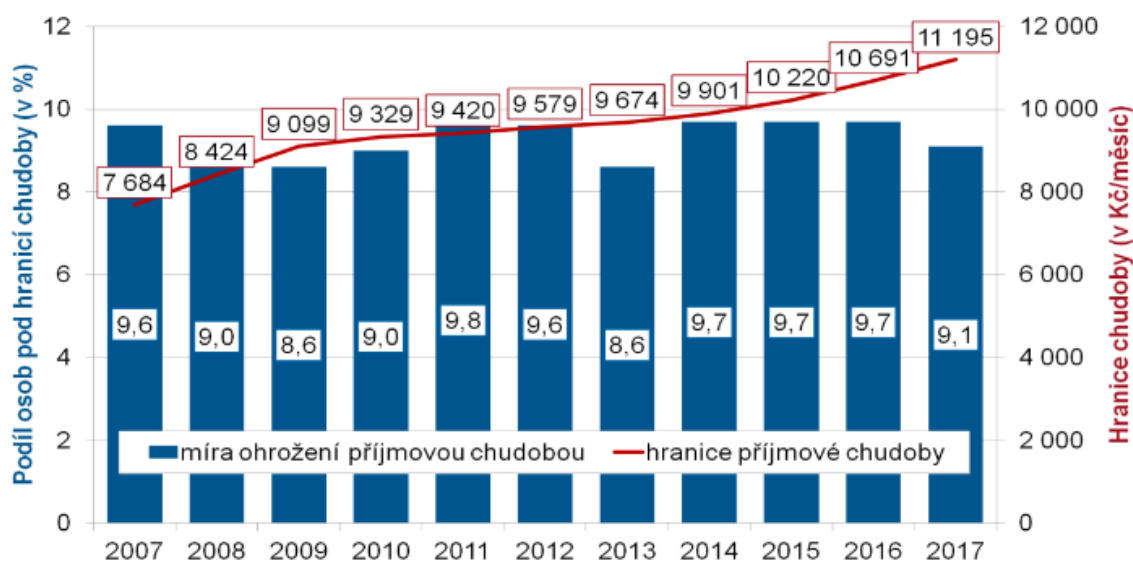
„Za lokalitu rezidenční segregace nelze prohlásit každé místo, ve kterém žijí příslušníci sociální skupiny v nerovném postavení. Lokalitu nelze vymezit pouze např. domy obývanými danou skupinou a jejich bezprostřední okolí bez zohlednění geografického rámce každodenních aktivit. Identifikace lokality segregace musí naopak pečlivě zvažovat otázku vymezení smysluplné územní jednotky, která bude dále posuzována. Lokalita rezidenční segregace by měla být vymezena jako reálně existující území, které je vnitřně provázané aktivitami obyvatel. Důraz při vymezení je kladen na opakující se pravidelné aktivity“ (Sýkora, Matoušek 2015, 21).

Pojem sociální vyloučení je dnes užíván jako synonymum chudoby, která primárně souvisí s ekonomickým statusem a teprve potom s otázkami kvality sociálních vztahů (Hirt, Jakoubek 2006, 13). Otázky sociální inkluze se v 90. letech stávají prioritou strategických programů EU, tato problematika se v ČR stává jednou z nejdiskutovanějších.

Chudoba se však týká pouze ekonomických podmínek a je vnímána jako statický fenomén v určitém časovém okamžiku, faktory sociálního vyloučení reflektují širší podmínky života jedinců, domácností a komunit a představují dynamický proces sledující propad do sociálního vyloučení včetně chudoby. V tomto pojetí sociální vyloučení představuje extrémní formu chudoby (Spicker, 2007).

Dle informací ČSÚ bylo „v roce 2017 příjmovou chudobou ohroženo 9,1 % Čechů. Je to méně než v předchozím roce. Stále patříme ke státům s nejnižším podílem osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením“ (ČSÚ-online).

Graf č. 5: Vývoj míry ohrožení příjmovou chudobou v ČR za poslední období

Zdroj: ČSÚ. © 2020 [cit. 2020-01-02] dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/>

Veřejné prostory, které se vyznačují určitými specifiky, jsou označovány jako brownfields, kterými se rozumí zanedbané prostory a stavby, zpravidla jako pozůstatky průmyslové výroby nebo málo využívané prostory, které nesou prvky zanedbanosti a neudržovanosti a jsou většinou využívány osobami na okraji sociální exkluze a jsou zdrojem kriminality. Pokud se brownfields vyskytují v centrálních částech měst, je snaha o revitalizaci a gentrifikaci těchto městských objektů a ploch, což je komplexní renovace zchátralých čtvrtí

anebo velkých továrních objektů pro vysoko příjmové obyvatele, a to je jedním z východisek eliminace kriminality a zvýšení bezpečí obyvatel měst.

Tyto specifické veřejné prostory jsou často součástí městských aglomerací a jsou příčinou prostorové segregace a fluktuace. Na význam lokálního městského prostředí poukazuje řada badatelů (Castles, Miller 2009, Petersen 1958, Lee 1966), zejména na vliv environmentálních prvků prostředí, kterými je hluk, zápach, znečištění a bezpečnostní rizika vyvolávající stres. Výskyt těchto faktorů je zpravidla vyšší (Poll, 1997) v blízkosti brownfields, dopravních magistrál nebo průmyslových zón a center. To významně ovlivňuje prostorovou a sociální segregaci a ovlivňuje rezidenční atraktivitu.

Neřešené brownfields snižují kvalitu života ve svém okolí, přispívají k sociálnímu úpadku, odrazují investory, zhoršují image lokality, snižují hodnotu přilehlého majetku a celkově brání hospodářskému rozvoji a cestovnímu ruchu (Vráblíková, 2007).

V zahraničí do řešení brownfields vstupuje celá řada aktérů, tzv. stakeholders, kterými jsou např. vlastníci nemovitostí, zástupci veřejné správy, památkáři, architekti, nestátní neziskové organizace, místní sdružení, vzdělávací instituce atd., kteří společně hledají priority a způsoby nového využití problematických staveb, nevyužívaných areálů a zanedbaných nebo zamořených prostor.

„Problematika brownfields se objevuje ve vyspělých zemích přibližně od roku 1970. V České republice je řešena asi od roku 1997, v době, kdy se začaly projevovat důsledky restrukturalizace průmyslu. Největší koncentrace brownfieldů v České republice se nachází v Ostravě, která má celkem 79 ploch typu brownfields, které zabírají rozlohu 19,04 km², což tvoří 8,9 % celkové plochy města. Brownfields se podle svého charakteru člení na několik typů, přičemž na území města Ostravy se nachází 5 základních typů:

- *„průmyslové areály, kde byla výroba ukončena*
- *průmyslové areály, kde se konec průmyslové výroby očekává*
- *odkaliště, kalové laguny*
- *sklárky průmyslových odpadů*
- *„důlní haldy“ (Ostrava.cz, online)*

Některé typy ostravských brownfields, zejména pozůstatky původní průmyslové výroby, charakteru vysoké pece, některé provozy hutní výroby v centrální části byly rekonstruovány jako historické památky a jsou dnes chráněny jako kulturně historické památky, některé jsou na seznamu Evropského kulturního dědictví, jedná se o první české památky uveřejněnou na tomto seznamu. Vnitřní prostory těchto rekonstruovaných budov jsou dnes využívány jako kongresová a vzdělávací centra, vnější podoby objektů tvoří dominantní historické charakteristiky města sloužící k exkurzím v rámci uchovávání a předávání historických tradic.

Veřejné prostory a jejich návrhy na využití by proto měly být v souladu s jejich potenciálními uživateli vzhledem k jejich demografickým a jiným charakteristikám. Města a jejich veřejné prostory se v průběhu času vyvíjí a mění, tak jak se vyvíjí struktura města a jeho jednotlivé funkce. Nevyužívané a nefunkční veřejné prostory jsou zdrojem konfliktů, disharmonie a kriminality.

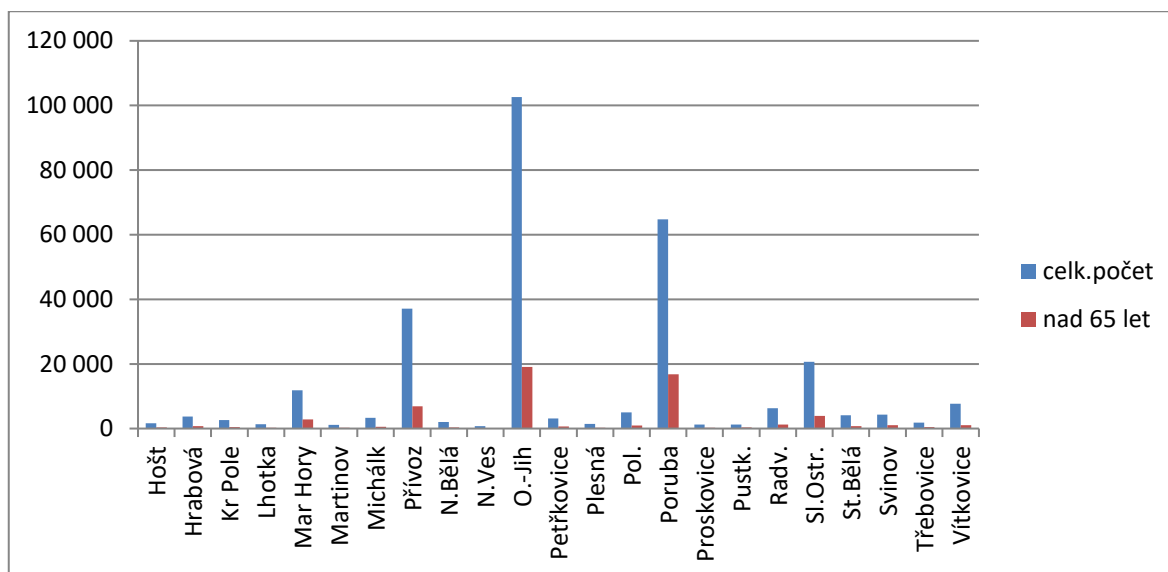
4.2. Ostrava z pohledu urbanistických a sociodemografických charakteristik

Vývoj urbanismu v městě Ostrava plně korespondoval s rozvojem hutnictví a těžbou uhlí, jehož význam postupně narůstal od konce 18. století se započatím těžby uhlí a následně od poloviny 19. století založením železáren ve vsi Vítkovice. Příliv obyvatel, zejm. migrantů podpořil i rozvoj urbanismu včetně výstavby nemocnic, bank a dělnických ubytoven. Další rozvoj města byl podpořen vznikem tzv. Velké Ostravy, která vznikla počátkem 20. stol. sloučením sedmi obcí v jeden celek (Moravská Ostrava, Přívoz, Mariánské Hory, Vítkovice, Hrabůvka, Nová Ves a Zábřeh nad Odrou), s převahou charakteristické vesnické zástavby. S dalším rozvojem hutnictví zejm. v centrální části města postupně docházelo k budování dělnických kolonií, úřednických kolonií, které se vyznačovaly vícepodlažními domy nebo dvojdomy, nemocnic, správních budov a obchodů, zejména v nejtěsnější blízkosti průmyslové výroby. Další vlna rozvoje těžkého průmyslu je zaznamenána v 50. letech 20. století, kdy je založena Nová huť v Ostravě-Kunčicích, což opět vyvolává příliv nových pracovních sil do Ostravy a okolí a v okrajových částech města postupně vyrůstají nová sídliště, především Poruba, Zábřeh, Hrabůvka, později Výškovice a Dubina. Prudký ekonomický rozvoj v období socialismu ovlivnil rozvoj urbanismu, zejména od poloviny do konce 20. stol. V polovině 20. stol. původní dělnické kolonie až na výjimky zanikají a územní rozvoj se zaměřuje na rozvoj nových městských obvodů a bytovou výstavbu (Ostrava.cz-historie města online).

V období socialismu byl bytový fond rozdělen do několika forem vlastnictví: státní byty (po roce 1989 byly převedeny do vlastnictví obcí), družstevní byty (po roce 1989 zůstala vlastnická struktura nezměněna), podnikové byty (sloužily ke stabilizaci zaměstnanců podniků) a byty v soukromém vlastnictví (týkalo se především rodinných domů na okraji města). Státní byty byly v roce 1993 převedeny do majetku obcí, v Ostravě byly státní byty svěřeny do správy městských obvodů“ (Baum, Tichá, Vondroušová, 2014, s. 42-43).

„Za posledních 60 let tak došlo k razantní změně území města. Zatímco v polovině 50. let 20. století byla souvislá zástavba příznačná pouze pro území Moravského Ostravy a odtud směrem k jihu do Vítkovic nebo na východ do Slezské Ostravy, v roce 2009 již souvislá zástavba pronikla až do ostatních okrajových částí“ (Kuta 2005, Hruška-Tvrđý 2011, s. 83). V současné době je Ostrava rozdělena celkem na 23 městských částí, obvodů. Početně největší jsou ty městské části, ve kterých probíhala panelová výstavba v období 50.-70. let 20. století včetně expanze bytové výstavby související s rozvojem důlní činnosti a rozvojem průmyslu. Struktura počtu obyvatel a jejich rozmístění do městských obvodů koresponduje s bytovou výstavbou z konce 20. století a naznačuje jistou stabilitu obyvatel, kteří se sem přistěhovali za účelem pracovních nabídek, a kterým je dnes 65 a více let a tvoří v průměru 20% podíl z celkového počtu obyvatel v jednotlivých obvodech.

Graf č. 6: Celkový počet a věková struktura obyvatel v jednotlivých obvodech města Ostravy

Zdroj: ČSÚ. © 2020 [cit. 2020-01-02] dostupné na <https://www.czso.cz/>

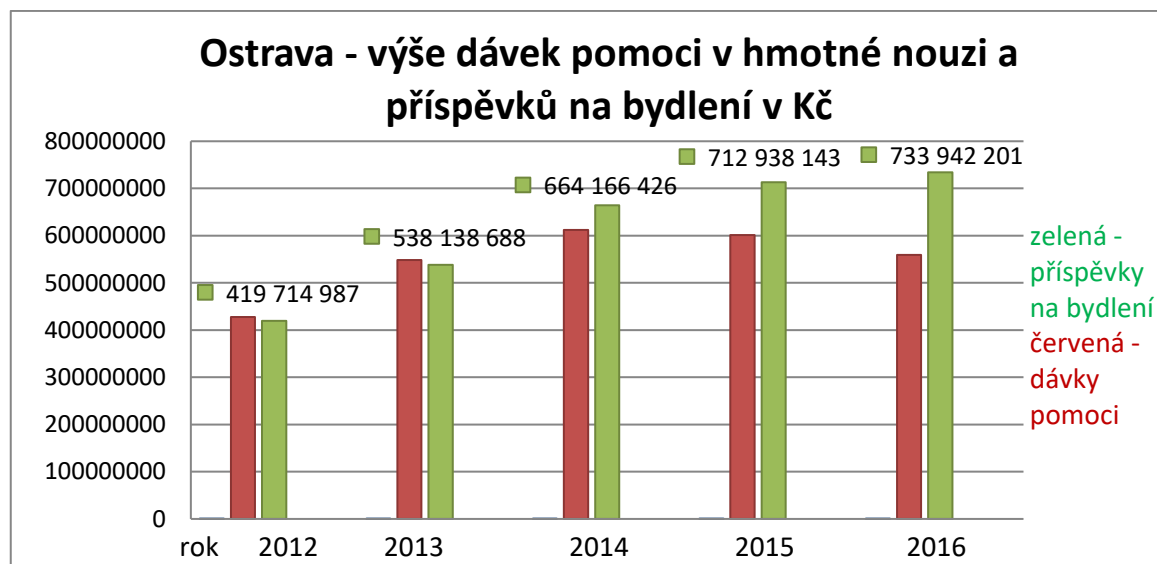
Zpracování: vlastní

Dle odborných pramenů je patrné, že „největším bytovým fondem disponují městské obvody Ostrava-Jih s 5 259 byty a 319 bytovými domy, městský obvod Mariánské Hory a Hulváky s 1 970 byty a 167 bytovými domy, dále Slezská Ostrava s 1 275 byty a 156 bytovými domy a Moravská Ostrava a Přívoz s 1 580 byty a 150 bytovými domy. Městský obvod Vítkovice má ve svém vlastnictví 698 bytů v 75 bytových domech. Druhý nejlidnatější městský obvod Poruba disponuje pouze 838 byty v 41 bytových domech. Snížení bytového fondu v jednotlivých městských obvodech v posledních 12 letech bylo ovlivněno jeho rozsáhlou privatizací. Z celkového počtu městských bytů ve statutárním městě Ostrava dosahovalo k 31. 12. 2016 standardu celkem 12 482 bytů, z toho 902 je bytů neobsazených z důvodů probíhající rekonstrukce, probíhajícího nabídkového řízení a jiných důvodů“ (Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostrava, 2017, s.20-31).

Mezi další sociodemografické charakteristiky patří otázky sociálního vyloučení a míra nezaměstnanosti, které se významně podílejí na výskytu kriminality a nebezpečí. Sociální vyloučení znamená vyčlenění osob z běžného života společnosti bez možnosti opětovného začlenění. Sociální exkluze může mít dopady v oblastech bydlení, vzdělání, zdraví, kultury aj. a vede k vytváření negativních vzorců chování, které u exkludovaných osob vytváří bariéru pro opětovnou inkluzi do majoritní společnosti. Exkludované osoby se soustřeďují ve vyloučených lokalitách a ubytovnách s nastaveným provozním režimem. Město Ostrava má „15 sociálně vyloučených lokalit na území města, které se vyskytují v 6 městských obvodech, a to: Mariánské Hory a Hulváky, Moravská Ostrava a Přívoz, Poruba, Radvanice a Bartovice, Slezská Ostrava a Vítkovice, ve kterých žije asi 6 520 osob. Ty nejmenší vyloučené lokality čítají méně než sto obyvatel, v těch největších žije až několik set osob. Technický stav nemovitostí je různý, od chátrajících objektů, do nichž se dlouhodobě neinvestuje a lokalita tak chátrá, až po objekty, u nichž došlo k rekonstrukci a opravám“ (Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostrava, 2017, s.14-15).

Výskyt sociálně vyloučených lokalit opět koresponduje s městskými obvody, které jsou zmiňovány v souvislosti s rozvojem urbanismu a průmyslové a důlní činnosti v tomto regionu. Zvyšující se věk obyvatel těchto sídlišť a původních obcí, snižující se podíl obyvatel v produktivním věku spolu s nezaměstnaností vyvolává ohrožení příjmovou chudobou a sociální exkluzí. Tyto lokality jsou opět uváděny jako jedny z těch, ve kterých je nejvíce ubytoven a ubytovacích zařízení a je poskytováno nejvíce doplateků na bydlení včetně dávek pomoci v hmotné nouzi.

Graf č. 7: Ostrava – výše dávek pomoci v hmotné nouzi a příspěvků na bydlení

Zdroj: Úřad práce ČR – krajská pobočka v Ostravě, kontaktní pracoviště Ostrava, březen 2017

Zpracování: vlastní

Ubytovací zařízení s provozním řádem je zřizováno v souladu se zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, na něž je při splnění stanovených podmínek poskytován i doplatek na bydlení. „Na území statutárního města Ostravy je 42 ubytovacích zařízení se schváleným provozním řádem a kapacitou 7 241 lůžek. Z toho je 5 zařízení (domov pro mládež, internát či ubytovna pro studenty) s kapacitou 370 míst určených pro studenty. Nejvíce ubytoven je v městském obvodu Moravská Ostrava a Přívoz (12 ubytoven) a Ostrava-Jih (11 ubytoven). Naopak nejméně, resp. 1 ubytovna je v městském obvodu Petřkovice a Svinov“ (Koncepte sociálního bydlení statutárního města Ostrava, 2017, s.15).

4.3. Kriminalita a životní spokojenost

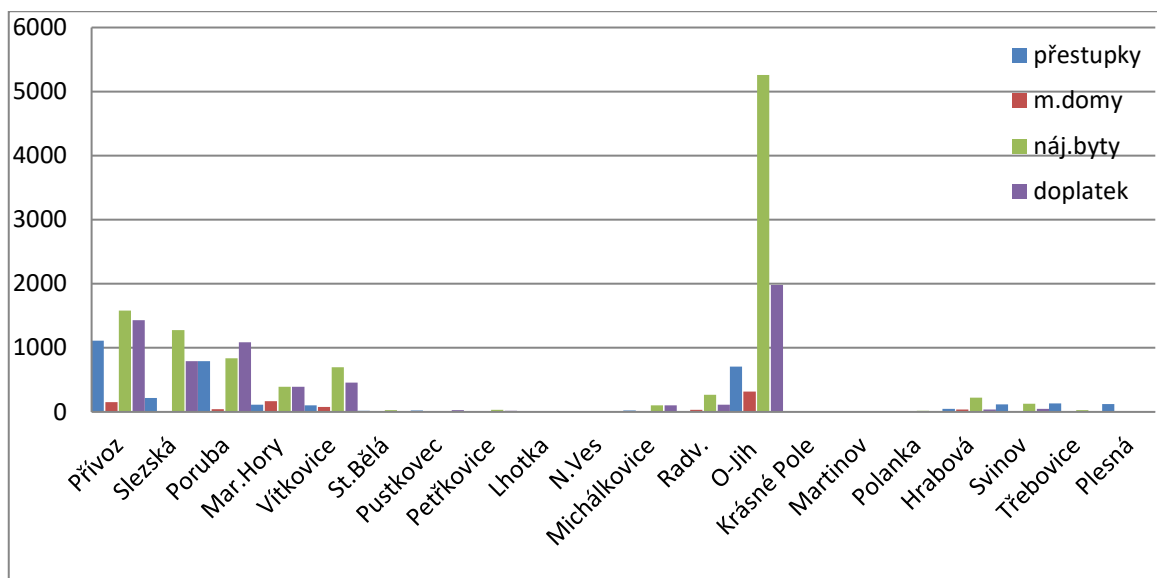
Spokojenost se životem a pocity bezpečí patří dnes mezi pravidelně sledované ukazatele, které jsou svým způsobem odrazem životní úrovně země nebo regionu. Podle posledních výzkumů prováděných v ČR Centrem pro výzkum veřejného mínění, je nyní se životem spokojeno celkem 68 % populace a tento trend má od roku 2013 stále vzestupnou tendenci. „Spokojenost se životem roste s klesajícím věkem, s rostoucím vzděláním a zlepšujícím se hodnocením životní úrovně vlastní domácnosti“ (CVVM, 2019). V regionech s výskytem vysoké nezaměstnanosti, s poměrně vysokým ohrožením domácností příjmovou chudobou

a značnou rozlohou brownfields, se dá očekávat pokles spokojenosti se životem oproti ostatním regionům. Výzkumy zaměřené na determinanty spokojenosti se životem poukazují na význam různých proměnných, které ovlivňují míru subjektivní pohody. Významnou úlohu sehrávají osobnostní faktory, jako je sebevědomí, míra optimismu nebo úroveň sebekontroly, které významně ovlivňují vnímání pocitů spokojenosti, stejně tak jako věk, pohlaví a sociální vztahy (Frey a Stutzer, 2002). Míru spokojenosti ovlivňuje i ekonomická situace jednotlivce a jeho postavení v zaměstnání včetně perspektivy jeho kariéry (Clark a Oswald 1994, Frey a Stutzer, 2002, Winkelmann a Winkelmann, 1998). V poslední době výzkumy zaměřené na životní spokojenost poukazují na význam viktimizace, která významně ovlivňuje subjektivní pocity spokojenosti. Pedersen a Schmid (2009) poukazují na význam situačních a kontextových faktorů ovlivňující strach z kriminality, Cohen (2008) zdůrazňuje význam vztahu mezi násilnou kriminalitou na regionální úrovni, čím je vyšší, tím klesá míra spokojenosti. Některé výzkumy za zdroj ohrožení a viktimizace považují nebezpečná sousedství, tj. vyloučené lokality (Cohen, 2008). Jiné výzkumy soustřeďují pozornost na vliv médií a sociálních sítí, která prezentují a komentují informace o místní trestné činnosti (Wittebrood, 2002). Analýza prediktorů životní spokojenosti poukazuje na výrazný vztah mezi viktimizační zkušeností, strachem z kriminality a nižší životní spokojeností (Lüdemann, 2006, Náplava, 2008). Oběti, které se v důsledku mediálních zpráv bojí, že se stanou oběťmi trestné činnosti (např. senioři), ovlivňují svoje chování, méně vycházejí a jinak omezují svoje aktivity, což vede ke zhoršení zdravotního a psychického stavu a poklesu životní spokojenosti (Ross 1993). Lidé, kteří se v minulosti stali oběťmi trestné činnosti, vykazují vyšší míru deprese, úzkosti, nepřátelství a strachu, což snižuje pocity bezpečí a spokojenosti a zvyšuje jejich psychické napětí a zhoršuje fyzické zdraví (Sorenson a Golding 1990, Britt 2001).

Nezaměstnanost, ohrožení příjmovou chudobou, vysoká výše vyplácených dávek pomoci v hmotné nouzi, vysoká výše vyplácených doplateků na bydlení, ubytovací zařízení a výskyt sociálně vyloučených lokalit jsou kritickými indikátory pro vznik vysoké kriminality, která se koncentruje do anonymního prostředí bytových domů a sídlišť. Blízkost nákupních center, barů, zastávek, nevšimavost a lhostejnost obyvatel, popř. nízké právní vědomí a nízká ekonomická gramotnost tuto situaci ještě umocňují. Další doprovodné kriminogenní faktory se vyskytují i v oblasti kulturních vzorců chování, jako je morální vědomí, životní styl, charakter mezilidských vztahů, vliv rodiny a vzdělávacích institucí, vliv sdělovacích prostředků a médií, působení neziskových organizací apod. Koncentrace některých těchto kriminogenních faktorů signalizující vysokou kriminalitu je soustředěna do několika městských obvodů, prostorové rozmístění kriminality tak není rovnoměrné.

Na základě zpracování statistických dat dle charakteristik městských částí tvořené charakterem bytové zástavby, sociálními kritérii obyvatel (doplatky na bydlení a dávky pomoci v hmotné nouzi) a mírou kriminality, byl z 23 městských ostravských obvodů vytvořen model shlukové analýzy, kterým byly jednotlivé městské obvody uspořádány celkem do 6 skupin městských částí jako nejrizikovějších a nejnáchylnějších oblastí Ostravy, nejvíce ovlivňující vnímání pocitů bezpečí: 1 skupina: Ostrava-Jih, 2. skupina Přívoz, 3. skupina: Ostrava-Poruba, 4. skupina: Slezská Ostrava, 5. skupina: Vítkovice, 6. skupina Mar. Hory.

Graf č. 8: Shluková analýza – rizikové lokality městských částí Ostrava

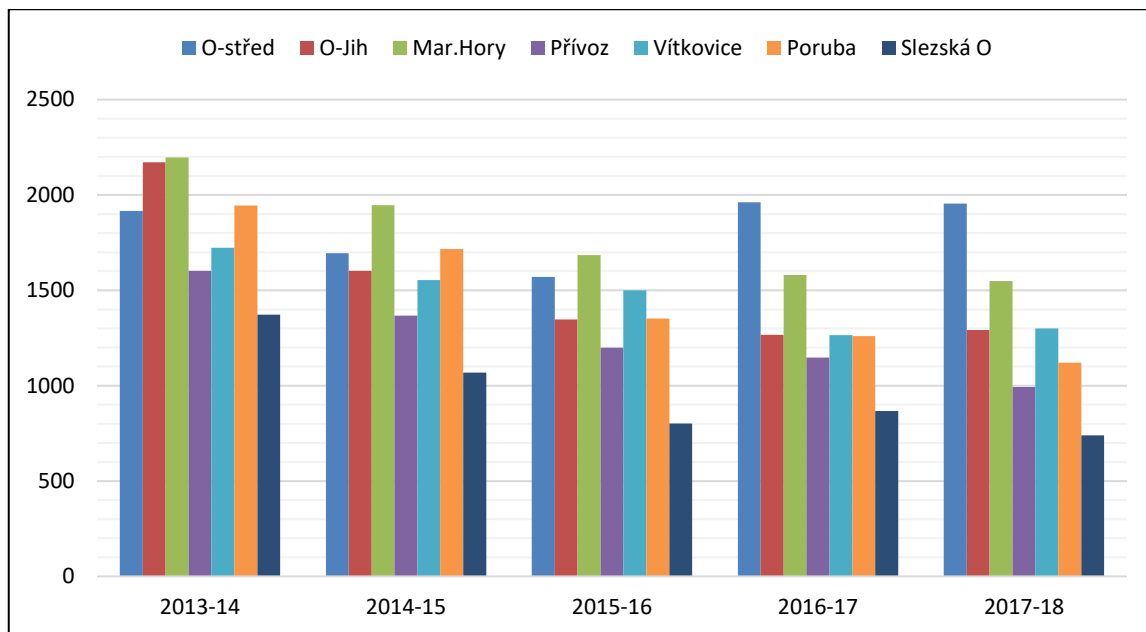
Zdroj: *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostrava, 2017, Statistika – Magistrát města Ostravy, majetkový odbor, Zpráva o činnosti městské policie Ostrava v roce 2017, Statutární město Ostrava-městská policie 2017*

zpracování: vlastní

Z pohledu prostorového rozmístění kriminality podle městských obvodů stále zůstávají v centru pozornosti centrální části města, které byly v minulosti největším místem brownfields, které se však postupně revitalizují, v těchto místech vyrostlo jedno z největších nákupních center Ostravy včetně bytových domů a postupně dochází k revitalizaci i sousedících městských obvodů, které jsou vnímány jako vysoce rizikové právě z důvodů původní průmyslové zástavby v podobě vysokých pecí, koksovny a dalších objektů a hustou sítí původních dopravních cest. Z důvodu těsné blízkosti těchto brownfields, které jsou zčásti obydleny exkludovanými obyvateli, dochází k prolínání kriminality, která má tendenci se rozprostírat a rozšiřovat i do revitalizovaných oblastí a soustřeďovat se v blízkosti nákupních center, barů a pivnic. Dalším problémem při sledování výskytu kriminality je nesoulad prostorového uspořádání města členěného na městské obvody, které je užíváno v rámci veřejné správy a členění na obvodní oddělení policie, které využívá policie. Např. označení Ostrava střed je užíváno pouze z pohledu policie, veřejná správa toto označení neužívá, protože její obvody mají jiné prostorové uspořádání, protože do centra města ústí ulice, které jsou již součástí jiných městských obvodů. Tato situace zbytečně komplikuje analytické přístupy a navrhování adresných preventivních opatření směrem k jednotlivým městským obvodům. Kriminalita vykazovaná policií na Ostravu střed může částečně souviset a prolínat se se sousedícími městskými obvody Vítkovice a Mariánské Hory, a to pokud se týká charakteru trestné činnosti, tak i pachatelů.

Výskyt všech kriminogenních faktorů je soustředěn do 6. rizikových městských obvodů Ostravy, které historicky souvisejí s rozvojem města jako průmyslového centra včetně charakteru bytové zástavby, která je tvořena bytovými domy sídlištního typu anebo původní, nyní vesměs revitalizovanou zástavbou v podobě rodinných domů nebo správních a administrativních budov.

Graf č. 9: Vývoj kriminality v rizikových městských obvodech města Ostravy

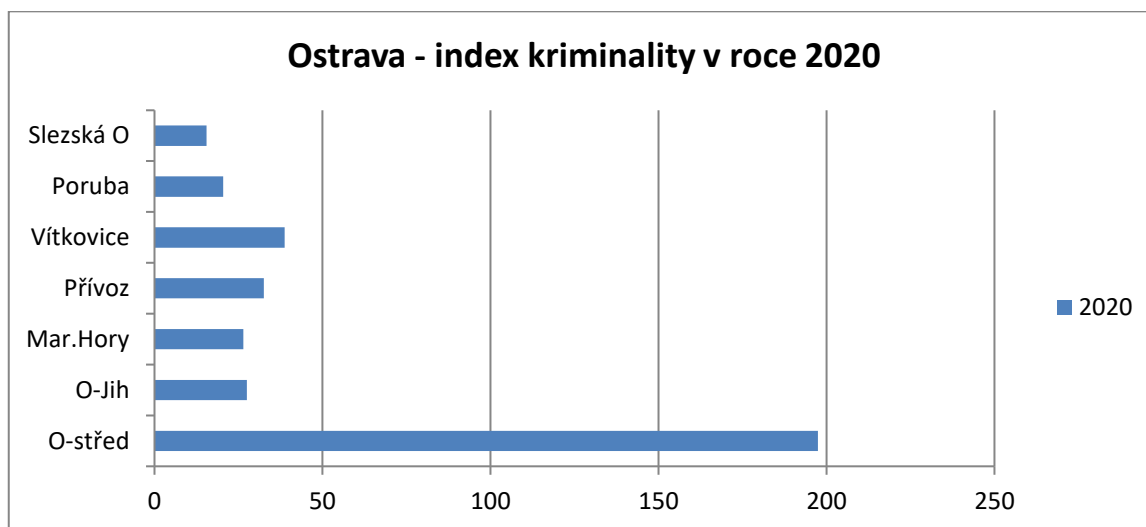

Zdroj: Otevřená společnost. o.p.s. Mapa kriminality. [cit. 2020-01-02] dostupné na: <https://www.mapakriminality.cz/>

Zpracování: vlastní

S časovými řadami kriminality za uplynulá období souvisí i index kriminality, který udává počet trestných činů na 10 000 obyvatel. I v tomto kritériu korespondují oblasti Vítkovice a Ostrava střed, která jsou stále nejrizikovější i podle nejnovějších údajů.

Graf č. 10: Ostrava – rizikové městské obvody – index kriminality v roce 2020

Zdroj: Otevřená společnost. o.p.s. Mapa kriminality. [cit. 2020-01-02] dostupné na: <https://www.mapakriminality.cz/>

Zpracování: vlastní

Význam prostorové kriminality a environmentální kriminologie se dnes posouvá na jedno z předních míst, neboť klade důraz na význam a studium konkrétních lokalit, na charakter sociálně prostorových vztahů a na studium okolností vedoucích ke spáchání trestných činů.

Příkladem aplikace prostorové a environmentální kriminologie v praxi jsou on-line interaktivní mapy kriminality pro zobrazení trestné činnosti v konkrétních lokalitách včetně objasnění. Tyto mapy fungují jako bezpečnostní nástroj s informativním charakterem, označují místa v městském prostoru s nevyšším nápadem trestné činnosti včetně jejího charakteru, četnosti a intenzity. Mapy kriminality mohou být dnes využívány i jako nástroj participativního plánování veřejného prostoru a „*podporovat soulad komunikace místa s jeho atmosférou a účelem. Takto lze bojovat i s kriminalitou a ovlivňovat chování pachatelů na veřejných místech*“ a eliminovat pocity ohrožení v určitých lokalitách (Vykopalová, Luzar 2018, 52).

5. Terénní výzkumné šetření

Jako prvotní východisko pro specifikaci a vymezení zkoumaných objektů (městské obvody) byla zvolena **metoda shlukové analýzy**. Na základě exportu a zpracování statistických dat dle charakteristik městských částí Ostrava tvořené charakterem bytové zástavby, sociálními kritérii obyvatel a mírou kriminality, byl z 23 městských ostravských obvodů vytvořen model shlukové analýzy, kterým byly jednotlivé městské obvody uspořádány celkem do 6 skupin městských částí jako nejrizikovějších a nejnáchylnějších oblastí Ostravy nejvíce ovlivňující vnímání pocitů bezpečí.

1 skupina: Ostrava-Jih

2. skupina: Ostrava-Přívoz

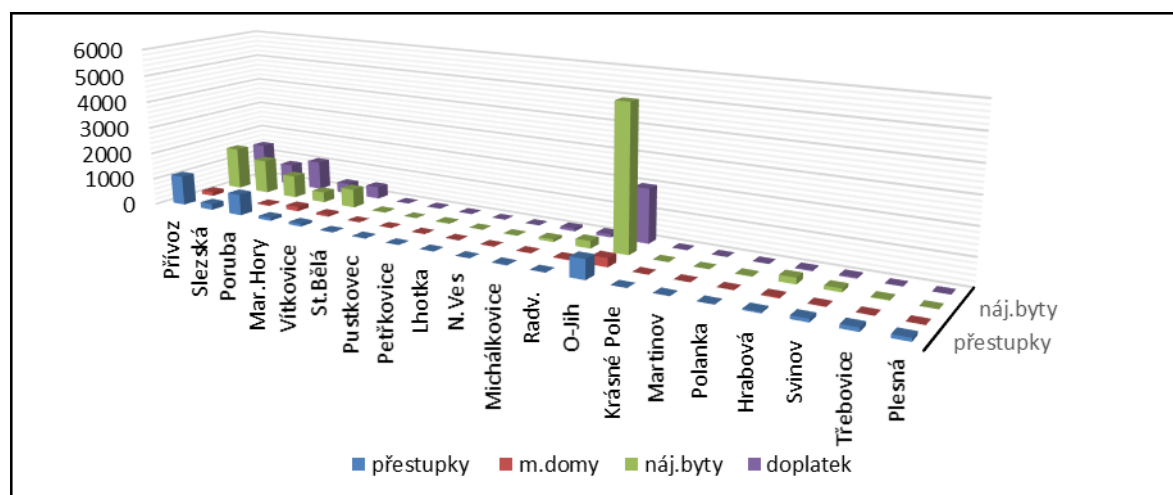
3. skupina: Ostrava-Poruba

4. skupina: Slezská Ostrava

5. skupina: Vítkovice

6. skupina: Mariánské Hory

Graf č. 11: Model shlukové analýzy – nejrizikovější městské obvody

Zdroj: *Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostrava, 2017, Statistika – Magistrát města Ostravy, majetkový odbor, Zpráva o činnosti městské policie Ostrava v roce 2017, Statutární město Ostrava-městská policie 2017 zpracování: vlastní*

Semistrukturované dotazování ve dvou rovinách směřované na odborníky vybraných institucí samosprávy (užší odborný kontext) a širší obecnější pohled u vybraných skupin obyvatel bylo další výzkumnou metodou směřující ke zjišťování indikátorů ovlivňujících vnímání pocitů bezpečí obyvateli. Dotazování bylo zaměřené na ověření rizikových indikátorů vzniku kriminality a vnímání pocitů bezpečí, které byly tvořeny:

- demografickými charakteristikami respondentů
- charakteristikami urbanistického uspořádání a charakteristikami městských prostor
- problematikou rezidenční segregace (vyloučené lokality)

- otázkami sociálních charakteristik (obyvatelstvo na sociálních dávkách, nezaměstnanost)
- charakteristikami brownfields
- charakterem kriminality

Komparativní analýza kvantitativních dat se uskutečnila prostřednictvím anonymního strukturovaného dotazování prostřednictvím výzkumného souboru 64 odborníků vybraných institucí samosprávy orientovaných na užší odborný kontext zkoumané problematiky a základního výzkumného souboru 256 respondentů z řad běžných obyvatel Ostravy. Komparací těchto získaných dat bylo možné získat poměrně detailní pohled na vnímání rizikových bezpečnostních indikátorů spojených s urbanismem a posoudit rozdílnost pohledu a rozdílnost vnímání odborníka aktivně se zabývajícího těmito souvislostmi oproti obyvatelům, kteří pouze bez znalostí věcí vnímají tato bezpečnostní kritéria ovlivňující jejich kvalitu života. Sběr dat byl realizován prostřednictvím dotazníkové metody. Dotazník obsahoval otázky různého typu, převážně byly použity otázky uzavřené, ale i výběrové a kontrolní.

V úvodu semistrukturovaného rozhovoru byly použity otázky jednorázové, které umožnily nastavit základní technické parametry dotazování, dále následovaly otázky základní, směřující k základnímu tématu, které pomohly získat klíčové informace spojené s výzkumnými otázkami. Otázky dodatečné byly použity pro ověření reliability odpovědí.

K ověření všech potenciálních rizik a náhodných událostí, které mohou ovlivnit vnímání pocitu bezpečí, byla aplikována **metoda Preliminary hazard analysis** – předběžné hodnocení rizik a definice možných rizik z pohledu samosprávy provedená formou individuálních rozhovorů u volených zastupitelů formou náhodného výběru. Doplněno o statistická data a následně verifikováno.

Pro doplnění byla použita **metoda What if analysis** – série otázek *Co když* v oblasti bydlení, a bezpečností se specifickým zaměřením na obyvatele, kteří jsou majetkově stabilnější a přesto bydlí na sídlišti. Analýza provedena anonymně výběrem dle odhadu movitosti bydlících, dle vozidel parkujících na sídlišti s cílem zjistit potenciální rovinu vnitroměstské mobility a sociální stratifikaci v kontextu sociálně prostorové struktury města.

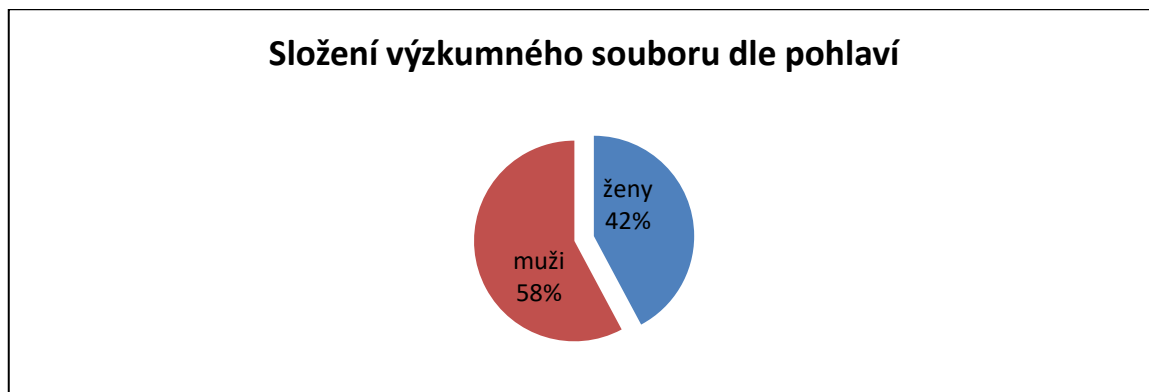
Anonizované výstupy z obou analýz byly použity k upřesnění otázek dotazníku, pro stanovení výzkumných hypotéz a v neposlední řadě posloužily k získání náhledu názorů dle ekonomické situace a společenského postavení dotazovaných a účastníků rozhovoru.

5.1. Charakteristika zkoumaného souboru

Základní zkoumaný soubor byl vybrán technikou náhodného výběru podle klíčového znaku, kterým byli obyvatelé Ostravy, resp. jeho vybraných částí, které byly signifikovány jako významně rizikové, na které se zaměřovalo výzkumné šetření. Dotazníky byly distribuovány elektronicky on-line prostřednictvím internetové služby google a prostřednictvím sociálních sítí. Celkem bylo vyhodnoceno jako relevantní 256 dotazníků, tj. respondentů. Některé otázky byly vyplněny neúplně nebo částečně, tyto dotazníky byly ze zkoumaného souboru vyřazeny.

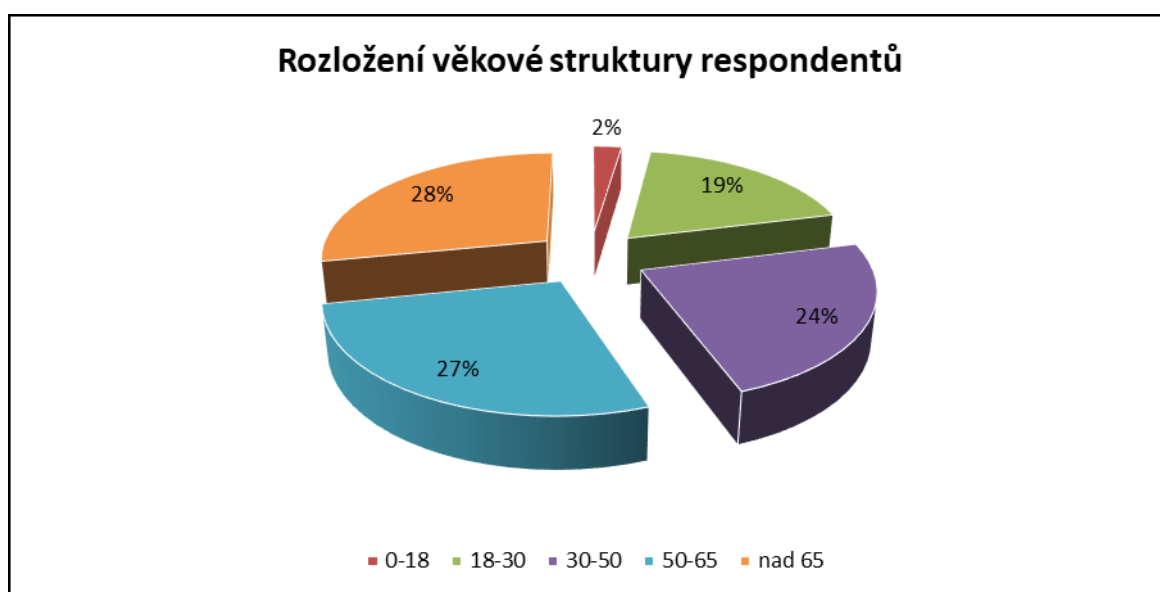
Základní zkoumaný soubor byl tvořen celkem 256 respondenty, z toho 108 (42 %) žen a 148 (58 %) mužů v převažující věkové kategorii 50 a více let.

Graf č. 12: Složení výzkumného souboru dle pohlaví

Zpracování: vlastní

Graf č. 13: Rozložení věkové struktury respondentů

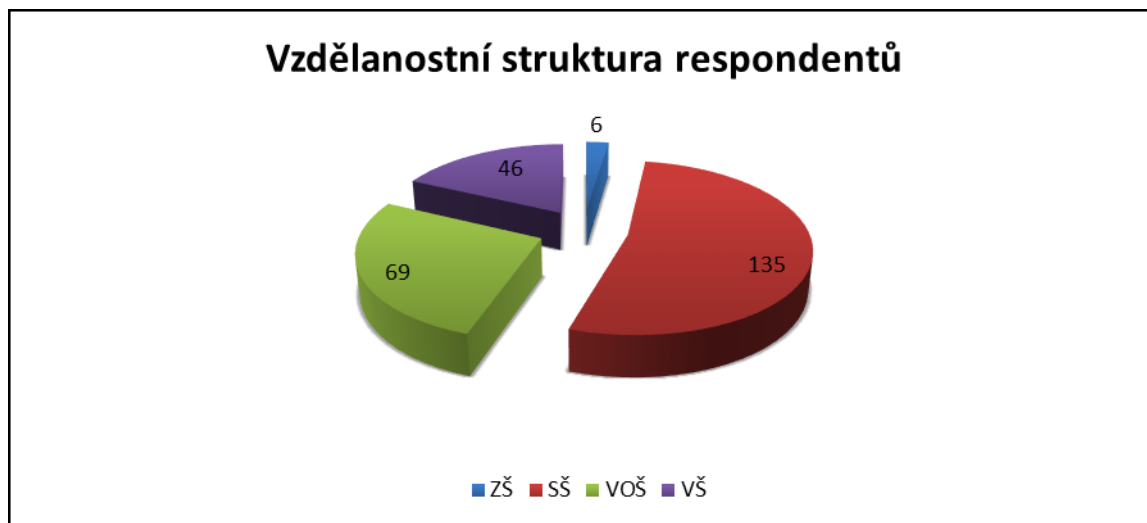

Nejvíce respondentů se nacházelo ve věkových skupinách 50-65 a více jako 65 let, což je aktuální věková struktura i dle statistik ČSÚ, která se nachází na sledovaném území města.

Zpracování: vlastní

Vzdělanostní úroveň respondentů výzkumného souboru byla rozložena dle stupňů dosaženého vzdělání od základního až po vysokoškolské. Nejvíce respondentů se dle vzdělání nacházelo v oblasti středoškolského vzdělání, což koresponduje s očekáváním pokud se týká celkového rozložení vzdělanostní úrovně. Dále dle vzdělání následovala skupina respondentů se středním odborným vzděláním a nakonec skupina s vysokoškolským vzděláním. Jako nejmenší se jevila skupina se základním vzděláním, pouze 4 (1,6 %) respondentů.

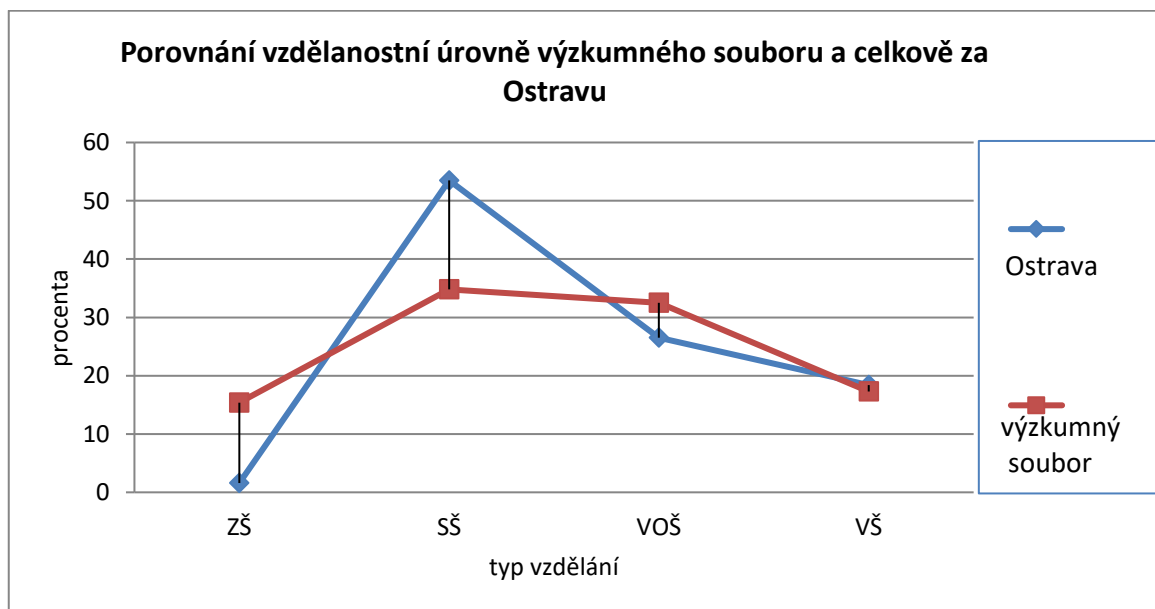
Graf č. 14: Vzdělanostní struktura respondentů za výzkumný soubor

Zpracování: vlastní

Pro porovnání validity výsledků získaných v oblasti vzdělanostní úrovně výzkumného souboru bylo provedeno komparativní srovnání výsledků v oblasti celkové vzdělanostní struktury za Ostravu. Získané výsledky nevykazují významné difference, zjištěné odchylky je možno vnímat jako statistický rozptyl v rámci velikostí porovnávaných souborů. Následující graf poskytuje příslušné objasnění.

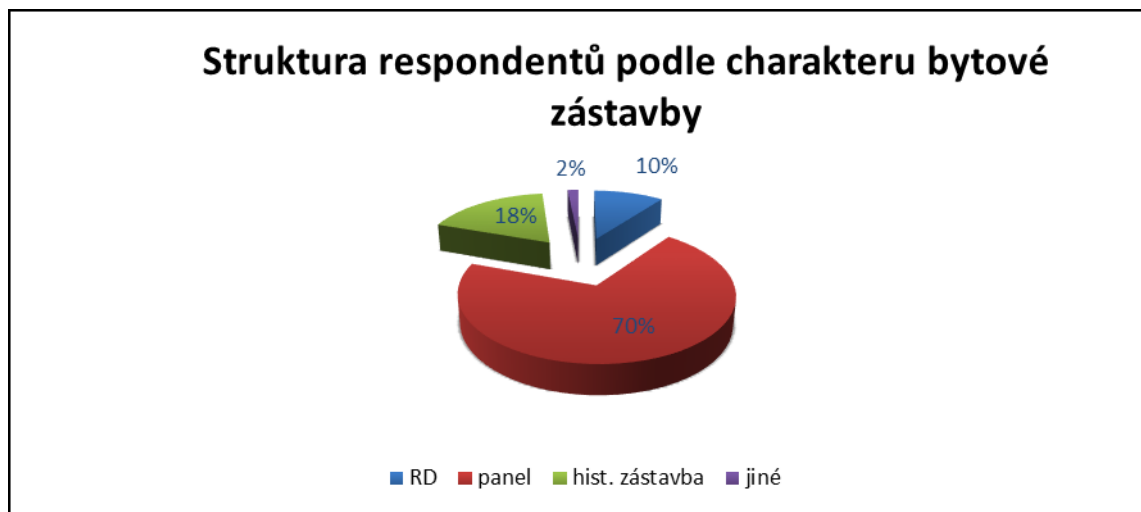
Graf č. 15: Porovnání vzdělanostní úrovně výzkumného souboru a celkově za Ostravu

Zdroj: Regionální profil – shrnutí podmínek a faktorů ovlivňujících trh práce v kraji. Moravskoslezský kraj, úřad práce, Ostrava, 2018, s. 23

Zpracování: vlastní

Graf č. 16: Struktura respondentů dle charakteru bytové zástavby

Zpracování: vlastní

Dle očekávání, je převažující část respondentů (70 %) obyvateli sídlištní bytové zástavby, dále následuje 18 % respondentů využívající bydlení v původní historické bytové zástavbě, 10 % obývá rodinné domy a 2 % jsou obyvatelé pravděpodobně celoročně obyvatelných rekreačních objektů, mobilheimů apod.

5.2. Interpretace zkoumaných dat

Na otázku, zda respondenti považují městský obvod Ostravy, ve kterém bydlí za bezpečný, byly odpovědi následující:

98 respondentů (38 %) odpovědělo ano, část respondentů se vyjádřila, že spíše ano (85), 19 % uvedlo, že spíše ne a pouze 10 % dotázaných se necítí ve svém bydlišti bezpečně.

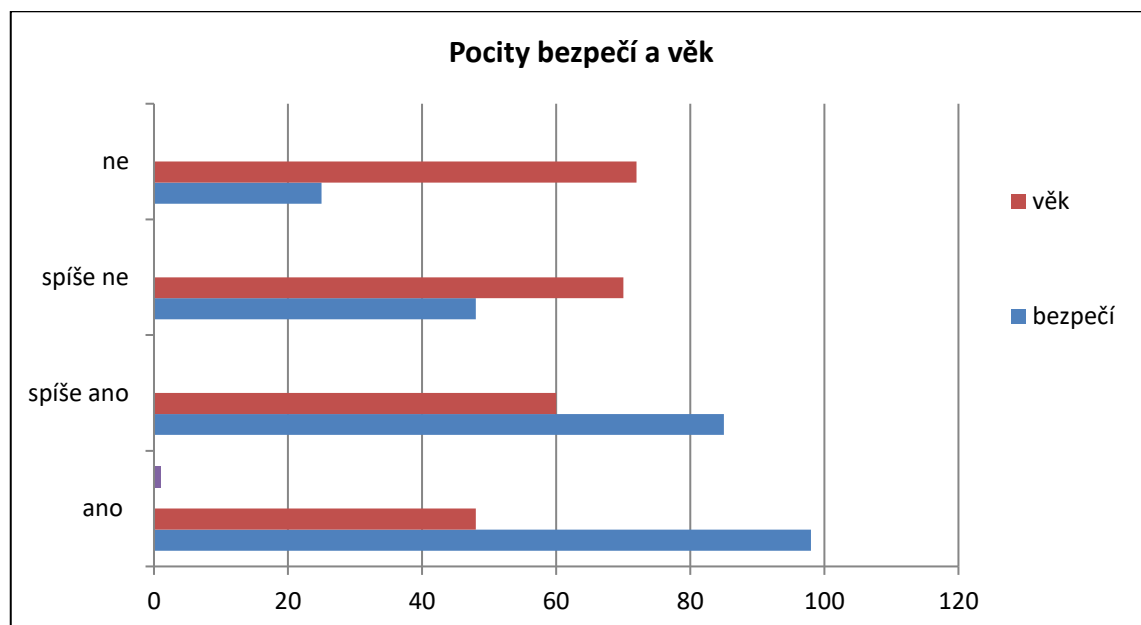
Graf č. 17: Pocity bezpečí v místě bydliště

Zpracování: vlastní

Grafické znázornění poskytuje poměrně jednoznačný přehled o tom, že převážná většina obyvatel se ve svém bydlišti cítí bezpečně nebo alespoň převážně bezpečně, což je pozitivním zjištěním. V této souvislosti je zajímavé zjistit, jak korespondují pocity bezpečí s věkem obyvatel. Tento přehled poskytuje následující graf, který se zaměřuje na porovnání pocitů bezpečí a věku.

Graf č. 18: Pocity bezpečí a věk

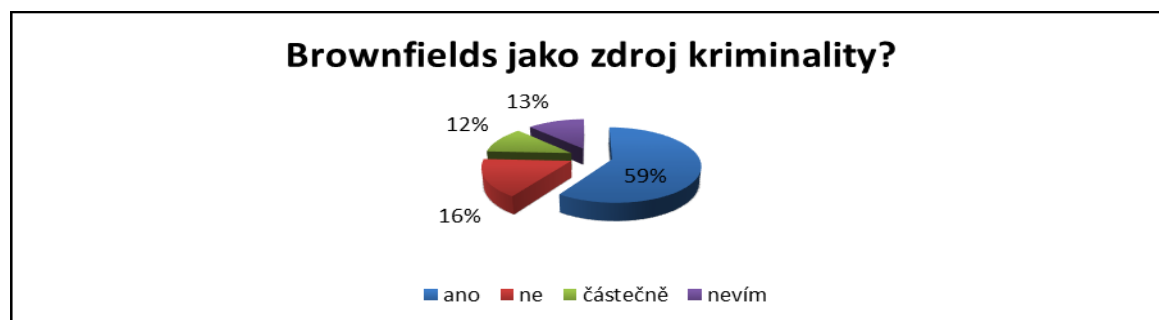

Zpracování: vlastní

Grafické znázornění pocitů bezpečí v korelaci s věkem potvrzuje poznatky získané mnoha výzkumnými šetřeními. S narůstajícím věkem klesají pocity bezpečí, které souvisejí s mnoha individuálními charakteristikami, které se rovněž společně s věkem zhoršují. Lidé vyššího věku mají větší obavy z vlastního ohrožení vlivem zhoršujícího se zdraví, vlivem ochuzení mezilidských kontaktů, osamělosti a dalších onemocnění, vlivem kterých se starší osoby cítí více bezbranně a pociťují obavy z viktimizace.

Na další otázku, zda se respondenti domnívají, že nevyužívané průmyslové objekty na území města Ostravy jsou zdrojem kriminality, odpovídali respondenti takto:

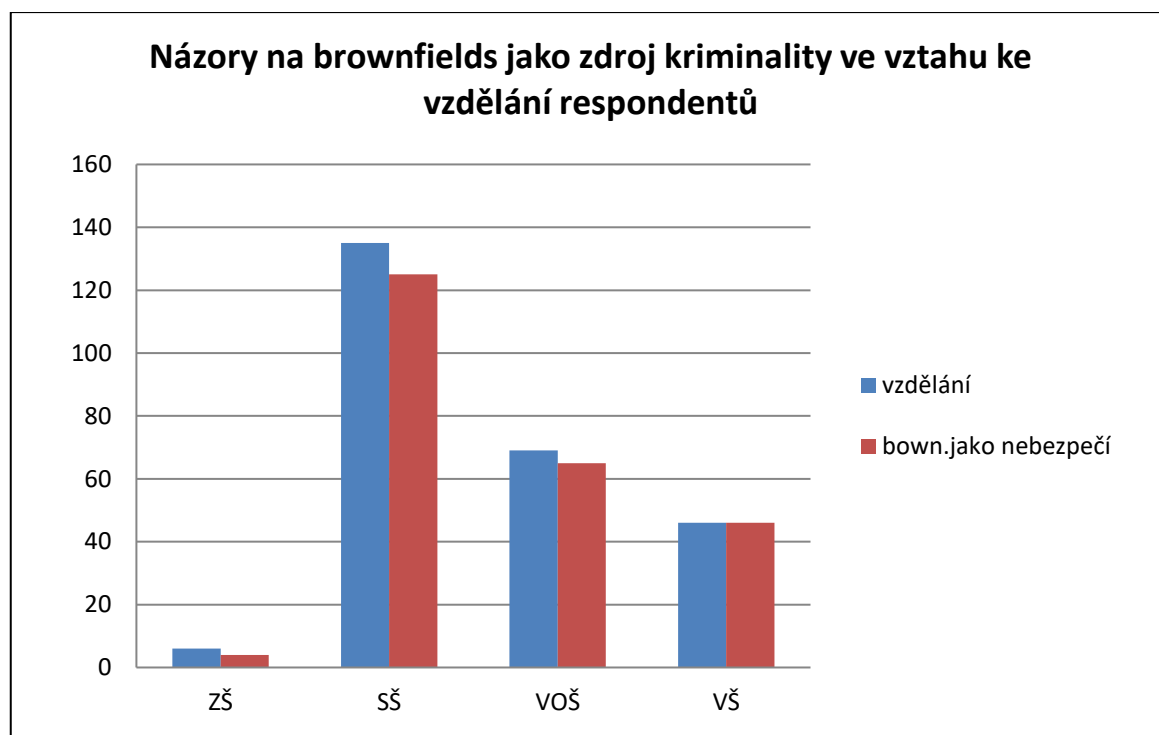
Graf č. 19: Brownfields jako zdroj kriminality

Zpracování: vlastní

Převážná část respondentů (152) se domnívá, že nevyužívané průmyslové objekty na území města Ostravy jsou zdrojem kriminality. Ostatní odpovědi byly poměrně rovnoměrně rozloženy mezi odpovědi ne, částečně nebo nevím, nedokážu posoudit. Je to pravděpodobně proto, že se mnozí nad touto situací nezamýšlejí anebo tyto prostory vnímají již v kontextu probíhajících rekultivací a revitalizací. Poněkud konkrétnější vysvětlení bychom obdrželi, pokud bychom tyto odpovědi zkoumali v závislosti na vzdělání:

Graf č. 20: Názory na brownfields jako zdroj kriminality ve vztahu ke vzdělání respondentů

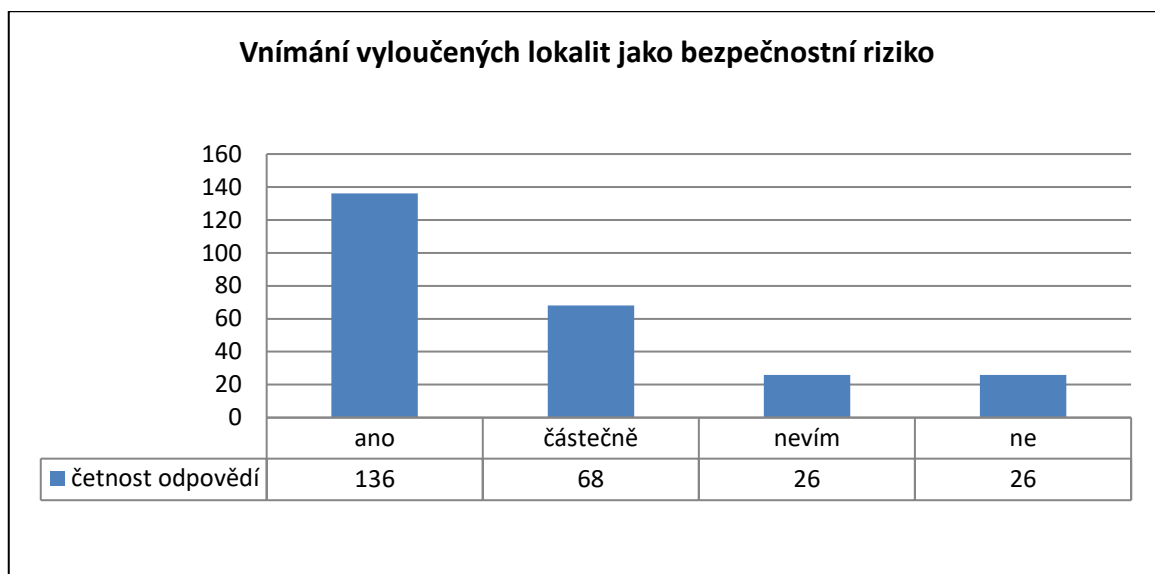

Zpracování: vlastní

Odpovědi respondentů s vysokoškolským vzděláním jednoznačně vypovídají o tom, že brownfields považují za zdroj kriminality a nebezpečí, respondenti se středoškolským a vyšším odborným vzděláním se nad těmito důsledky až tolik nezamýšlejí, ale jejich odpovědi rovněž jako odpovědi středoškoláků, dosahují vysokou hladinu pozitivních hodnocení. Z celkového posouzení odpovědí vyplývá, že otázky brownfields jsou středem pozornosti a předmětem mnoha diskusí.

Otázka zaměřená na posouzení vyloučených lokalit umístěných v zanedbaných objektech nebo lokalitách za bezpečnostní riziko a ohrožení bezpečnosti obyvatel města přinesla tyto výsledky: 35,5% oslovených respondentů vnímá vyloučené lokality jako významné bezpečnostní riziko, 49,2% respondentů toto riziko vnímá jako částečné. 20 a 19 respondentů z celkového počtu 256 tuto situaci nedokáže posoudit nebo toto riziko nepovažují za tak významné. Tato stanoviska respondentů lze vysvětlit tím, že nemají negativní zkušenosti s vyloučenými lokalitami anebo okludovanými osobami anebo také tím, že vyloučené lokality, kterých má Ostrava celkem 15 již vnímají jako nedílnou součást města, kterou se takto naučili vnímat a nepovažují je za významné bezpečnostní riziko.

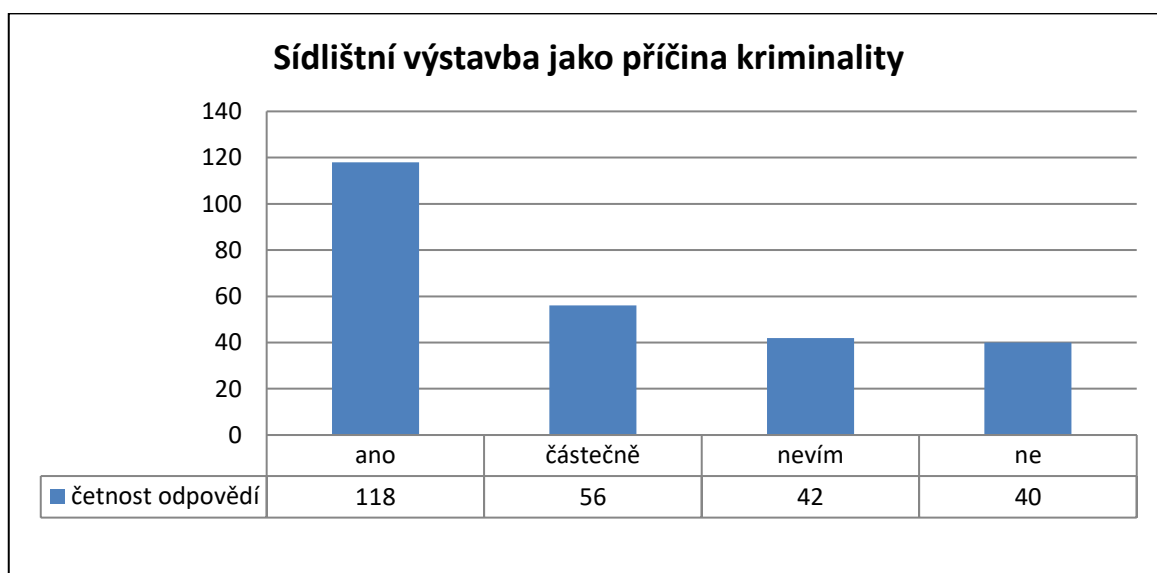
Graf č. 21: Vyloučené lokality jako bezpečnostní riziko

Zpracování: vlastní

Na dotazy týkající se souvislosti sídlištní bytové výstavby velkých sídlišť na okraji města a jejich souvislost s výskytem kriminality odpovědělo všech 256 respondentů, z nichž se 43 % domnívá, že je zde přímá souvislost, 38 % potvrzuje pouze částečnou souvislost, 12 % dotázaných nespatřuje v tomto typu bytové výstavby žádnou souvislost a pouze 17 dotázaných nedokáže tuto situaci posoudit.

Graf č. 22: Sídlištní výstavba jako příčina kriminality

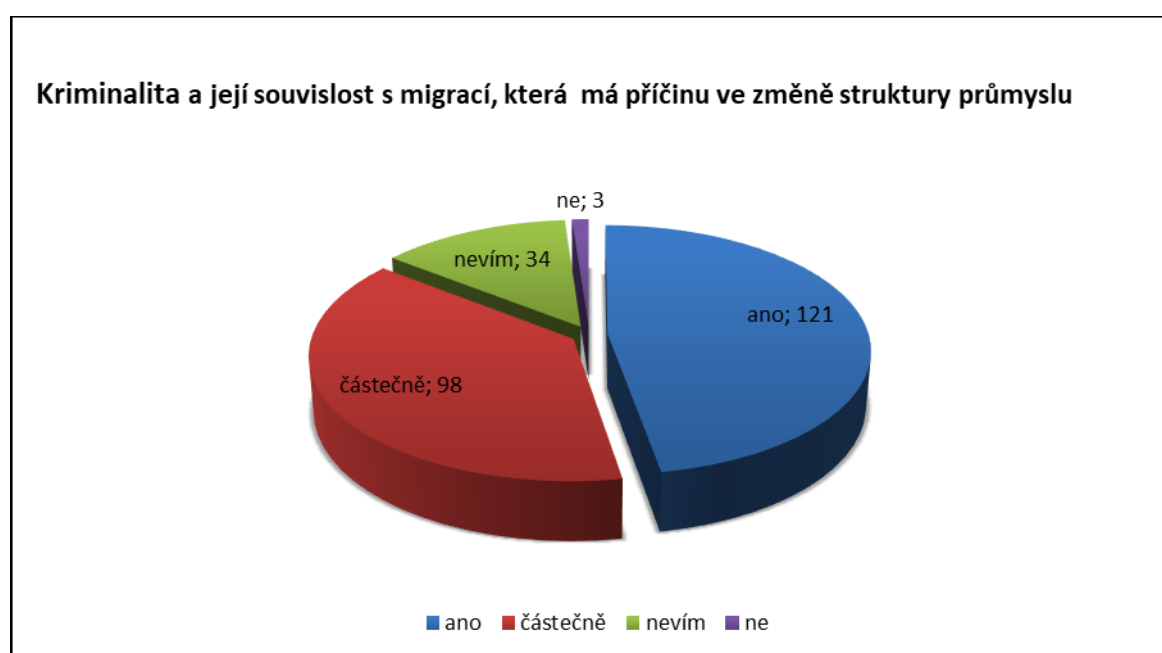

Zpracování: vlastní

Většina respondentů spatřuje anonymitu sídlišť pravděpodobně za největší příčinu kriminality. Panelová bytová výstavba na okrajích Ostravy započatá v 60.-70. letech 20. století se postupně stále rozšiřuje a zvětšuje, zahrnuje byty v různém stavu opotřebení, jsou zde byty v družstevním vlastnictví, soukromém i byty obecní. Odpovědi respondentů byly pravděpodobně ovlivněny i vlastní zkušeností s bydlením, vzhledem, dostupností služeb, dopravní dostupností, celkovou spokojeností s bydlením, mezilidskými vztahy apod.

Otázka zaměřená na zjišťování dalších potenciálních příčin vzniku kriminality, kterými je migrace obyvatel a změna struktury průmyslu přinesla následující odpovědi. 121 dotázaných se domnívá, že migrace a změna struktury průmyslu je příčinou vzniku kriminality, 98 respondentů se domnívá, že migrace a průmysl je pouze částečnou příčinou, 14,5 % neví a 3 respondenti si myslí, že to příčina není.

Graf č. 23: Kriminalita a její souvislost s migrací, která má příčinu ve změně struktury průmyslu

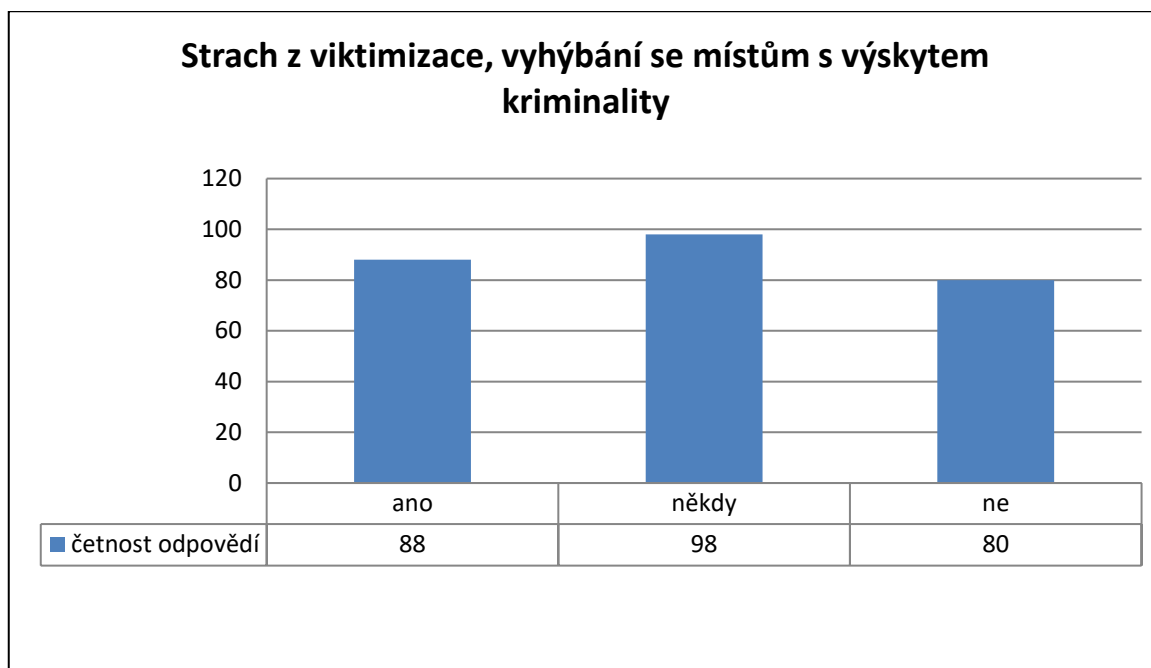

Zpracování: vlastní

Zastavení důlní činnosti a ukončení činnosti Vítkovických hutí a železáren přineslo množství změn na trhu práce: počáteční vysoká nezaměstnanost byla postupně nahrazována profesemi orientovanými na služby a terciální průmysl. Část obyvatel tuto situaci řešila formou regionální migrace. Vysoké doplatky na bydlení a dávky pomoci v hmotné nouzi signalizovaly a signalizují poměrně nízkou příjmovou hranici domácností. Tyto všechny signály korespondují s výskytem kriminality.

Další otázka v dotazníku se zaměřovala na vnímání bezpečí, ptala se na to, zda se respondenti vyhýbají místům ve městě, o kterých slyšeli v souvislosti s výskytem kriminality. 88 respondentů odpovědělo, že ano, 97 někdy a 80 z nich tuto situaci neřeší.

Graf č. 24: Strach z viktimizace, vyhýbání se místům s výskytem kriminality

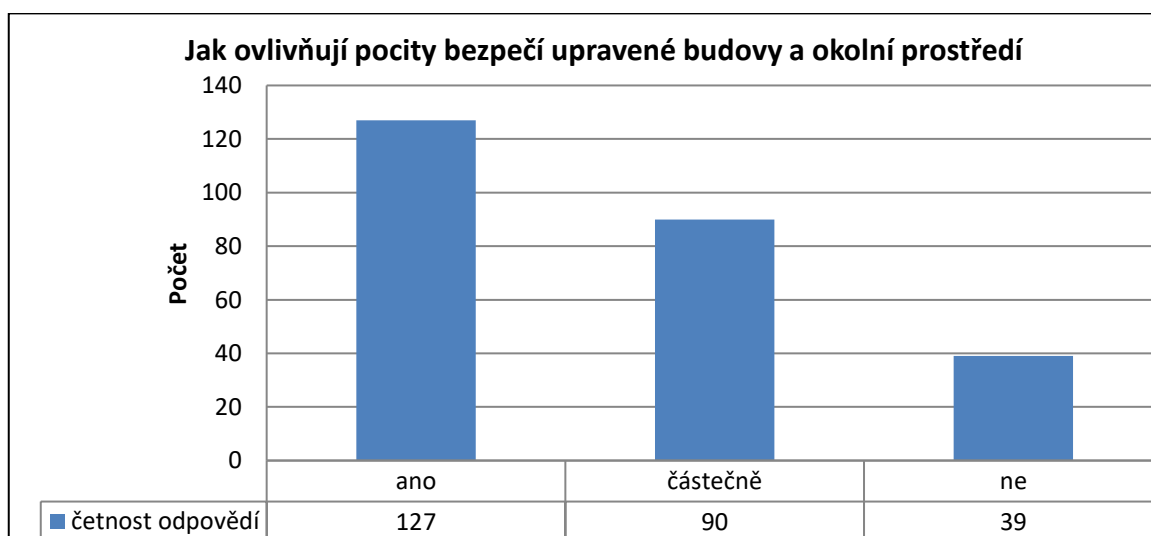

Zpracování: vlastní

Výsledky grafu prezentují, že obyvatelé města respektují bezpečnostní rizika a respektují bezpečnostní opatření a vyhýbají se nebezpečným místům, avšak ne v nepřiměřené míře. 80 respondentů odpovědělo, že nemá obavy z případné viktimizace a pravděpodobně nerespektují bezpečnostní doporučení.

Dvanáctá otázka v dotazníku byla otázkou kontrolní, která se respondentů ptala, zda ovlivňují jejich pocity bezpečí upravené budovy a okolní prostředí. Téměř 50% respondentů odpovědělo, že ano, dalších 35% odpovědělo, že částečně, pouze 15% respondentů se domnívá, že to tak není.

Graf č. 25: Jak ovlivňují pocity bezpečí upravené budovy a okolní prostředí

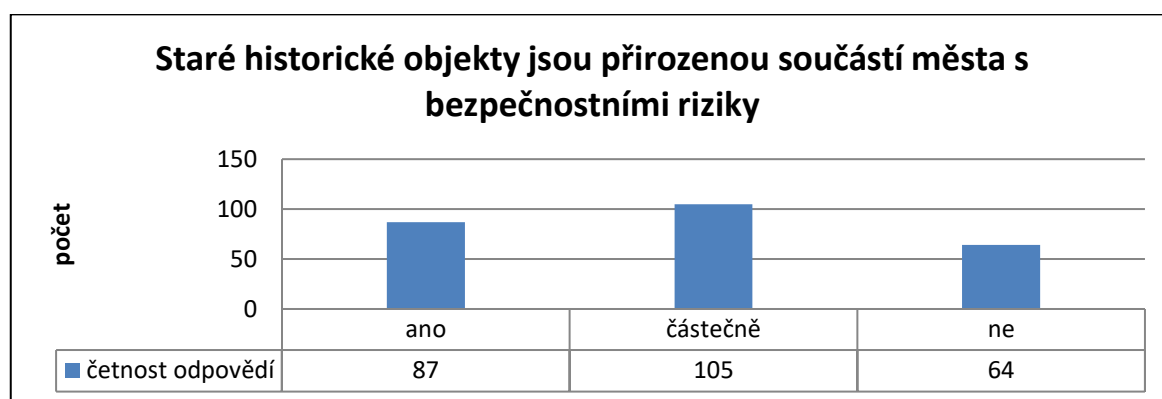

Zpracování: vlastní

Obyvatelé, kteří se do Ostravy přistěhovali v souvislosti s rozvojem těžkého průmyslu a hornictví, očekávají styl výstavby, který s touto činností souvisí. Původní budovy, které jsou opouštěny, stále zanechávají svůj vliv v podobě historických kontextů a na objektech zůstávají stopy času jako vizitka původního významu, který v původních obyvatelích nezanechává negativní dojem, naopak tato místa evokují emoce a vzpomínky na minulé pracovní aktivity.

Tento poměrně odvážný závěr se snaží potvrdit nebo vyvrátit otázka č. 12, která se ptá na to, zda staré historické objekty považují respondenti za přirozenou součást města s bezpečnostními riziky. Na tuto otázku odpovědělo 34 % respondentů ano, 41 % se domnívá, že pouze částečně a 25 % uvádí ne. Tímto je potvrzena naše předchozí domněnka.

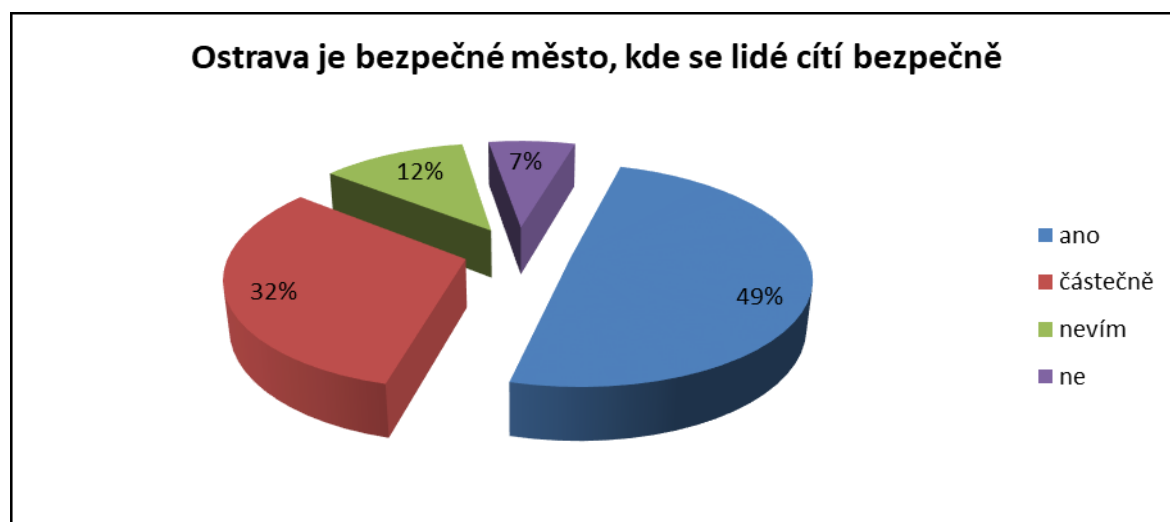
Graf č. 26: Staré historické objekty jsou přirozenou součástí města s bezpečnostními riziky

Zpracování: vlastní

Na otázku, zda respondenti považují Ostravu za bezpečné město, odpovědělo ano 127 respondentů, částečně se domnívá 81 respondentů. 30 respondentů situaci nedokáže posoudit a neví, pouze 18 respondentů se domnívá, že Ostrava bezpečné město není. Předpokládáme, že tyto odpovědi respondentů korespondují s vlastními zkušenostmi a s tím, jak vnímají svoje okolí.

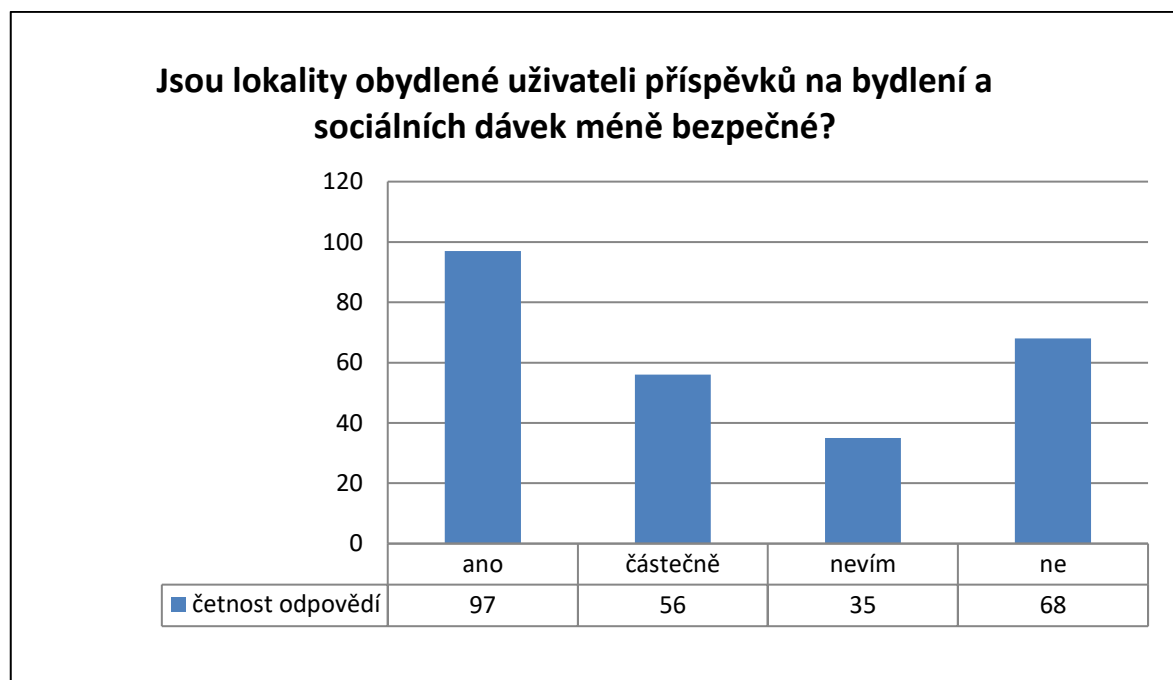
Graf č. 27: Ostrava je bezpečné město, kde se lidé cítí bezpečně

Zpracování: vlastní

Další otázka v dotazníku sledovala, jak respondenti vnímají lokality obydlené příjemci sociálních dávek a příspěvků na bydlení.

Graf č. 28: Jsou lokality obydlené příjemci sociálních dávek a příspěvků na bydlení méně bezpečné?

Zpracování: vlastní

Z celkového počtu 256 respondentů odpovědělo 97, že vnímají lokality obydlené obyvateli pobírajícími příspěvky na bydlení a sociální dávky za méně bezpečné, 56 respondentů odpovědělo, že částečně. Někteří respondenti tuto situaci nedokážou posoudit nebo tyto obyvatele takto nevnímají. 17% respondentů se domnívá, že tyto lokality nejsou nebezpečné.

Otázka, zda počet ubytoven a nocleháren souvisí s deindustrializací (přeměnou města), byla vyhodnocena velmi obdobným způsobem. 62 % respondentů se domnívá, že přeměna města souvisí s chudnutím obyvatel a přibývá nouzových možností ubytování, 29 % tuto situaci nedokáže posoudit a pouze 9 % nespatřuje žádnou souvislost mezi přeměnou města a nárůstem ubytovacích kapacit. Svým způsobem je možné i zdůvodnění v souvislosti s rozvojem turismu.

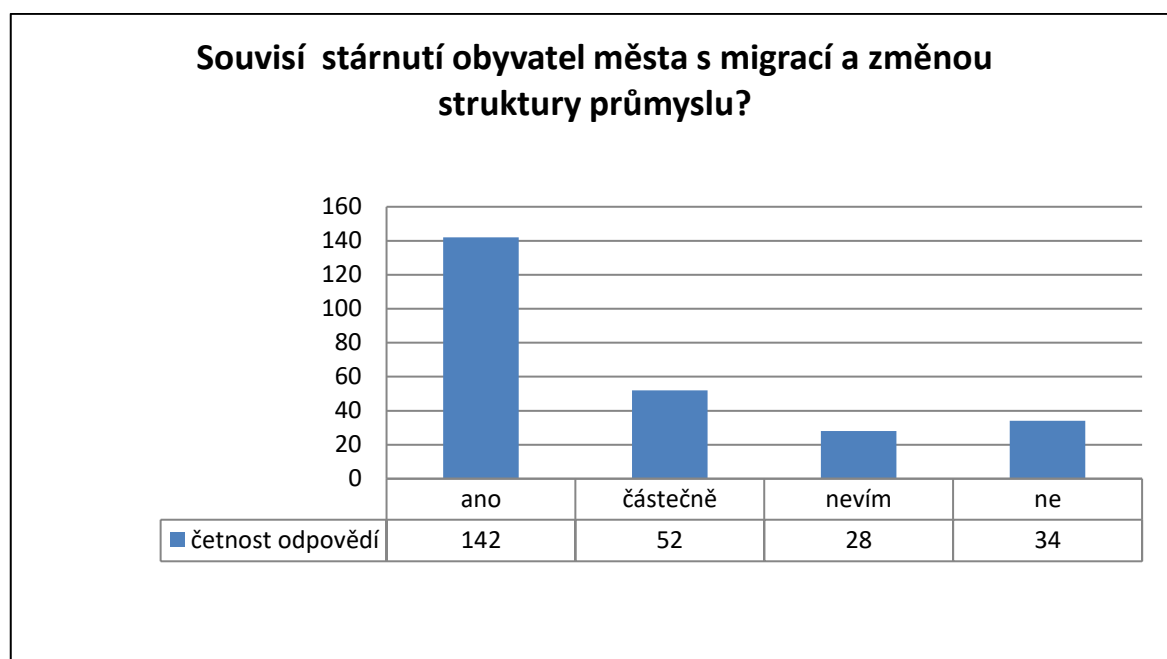
Graf č. 29: Souvislost mezi počtem ubytoven a nocleháren a deindustrializací

Zpracování: vlastní

Jste přesvědčeni, že stárnutí obyvatel města souvisí s migrací a změnou struktury průmyslu? Takto se ptala další otázka v dotazníku 256 respondentů.

Graf č. 30: Souvislost stárnutí obyvatel města s migrací a změnou struktury průmyslu

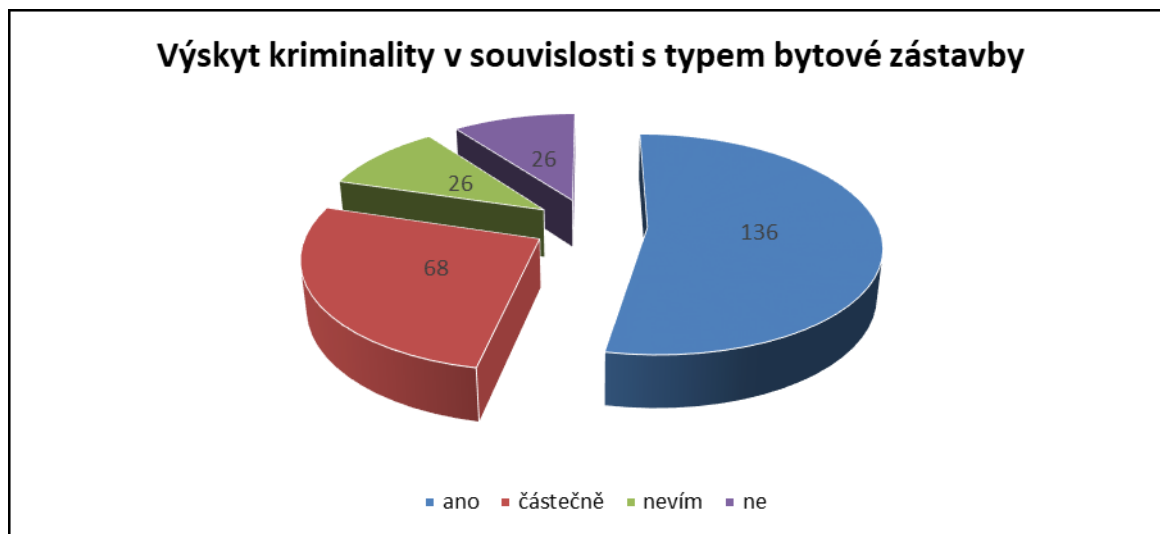

Zpracování: vlastní

Převážná část respondentů je přesvědčena, že migrace a změna struktury průmyslu ovlivňuje věk obyvatel města: nedostatek pracovních příležitostí a kvalifikační struktura nutí obyvatele, kteří se neadaptovali na nové pracovní možnosti, hledat práci v jiných regionech. Ve městě tak zůstávají obyvatele v poproduktivním věku, obyvatele nízkopříjmových skupin a ti obyvatele, kteří v rámci rekvalifikace nacházejí možnosti uplatnění mimo oblast důlní a hutní činnosti, která je již dnes utlumena. Ostatní respondenti situaci buď nedokážou posoudit, nebo ji takto dramaticky nevnímají, nezaměstnanost pravděpodobně chápou jako součást společenského vývoje, projevující se v každém regionu.

Otázky kriminality a jejím výskytu jsou stále aktuálním tématem, velmi často související s typem urbanismu nebo s prostory, kde dochází k viktimizaci. Názor respondentů, zda výskyt kriminality souvisí s typem bytové zástavby, byl opět poměrně jednoznačný: téměř polovina respondentů se domnívá, že typ urbanismu souvisí s typem bytové zástavby, 68 respondentů je toho názoru, že částečně, pravděpodobně proto, že tito respondenti nebydlí v lokalitách s viktimogenním kritériem. Zbývající část respondentů, tj. 13 % o tomto problému nic neví nebo nemá žádné, ani zprostředkované zkušenosti o tom, kde se kriminalita ve městě nejvíce vyskytuje.

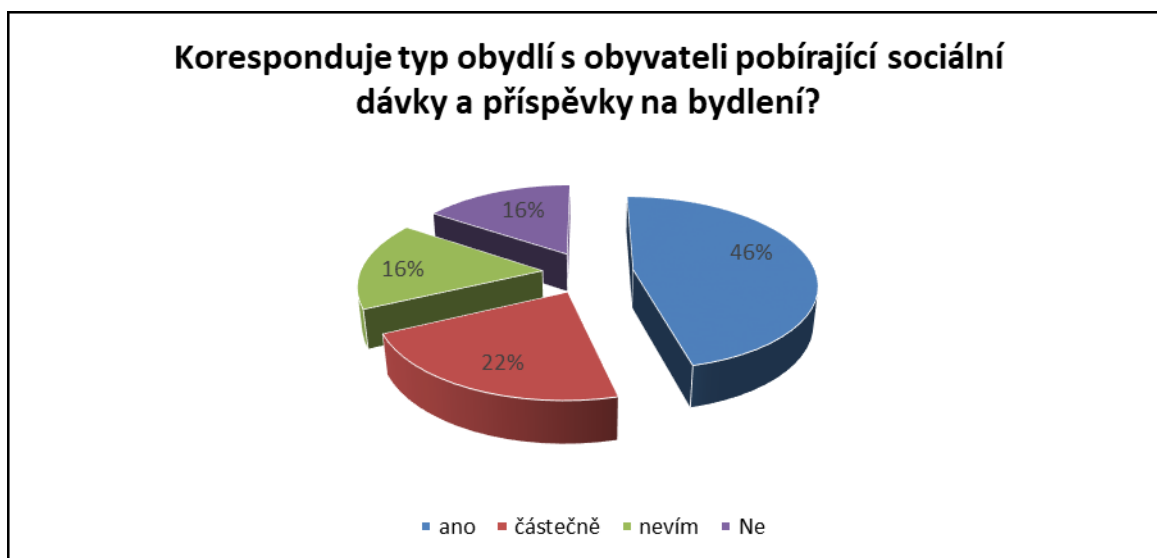
Graf č. 31: Výskyt kriminality v souvislosti s typem bytové zástavby

Zpracování: vlastní

Otázka č. 20 se respondentů ptala, na jejich názor, zda typ obydlí koresponduje s obyvateli pobírající příspěvky na bydlení a sociálními dávkami. Převážná část respondentů se k tomuto problému staví poměrně racionálně, pravděpodobně na základě vlastní zkušenosti. Velká sídliště v největších městských částech byla postavena v 60.-70. letech minulého století za účelem posílení bytové politiky pro expandující průmysl. Většina obyvatel v těchto bytech je nyní v poproduktivním věku a svým způsobem zakotvena v prostředí, kde desítky let žili a toto prostředí považují za důvěrné a cítí se v něm bezpečně, současně ale tvoří poměrně silnou nízkopříjmovou skupinu obyvatel. Panelové byty jsou dnes stále poměrně dostupným typem bydlení, které je hojně využíváno i mladými rodinami, kteří nezřídka čerpají různé dávky sociální pomoci a příspěvky na bydlení.

Graf č. 32: Koresponduje typ obydlí s obyvateli pobírající sociální dávky a příspěvky

Zpracování: vlastní

Pocity bezpečí velmi úzce souvisejí s prostory, které člověk vyhodnocuje podle míry a rizika možné viktimizace. Proto se další otázka zaměřovala na to, zda revitalizace původních výrobních objektů pozitivně ovlivňuje pocity bezpečí.

Graf č. 33: Vliv revitalizace původních výrobních objektů na vznik pozitivních pocitů bezpečí

Zpracování: vlastní

Převážná část respondentů odpověděla, že revitalizace původních výrobních objektů Vítkovice pozitivně ovlivňuje jejich pocity bezpečí. Necelá třetina respondentů odpověděla, že částečně, pravděpodobně proto, že mají vztah k tradicím, se kterými je pojí nějaký osobní příběh nebo životní zkušenost.

V této souvislosti jsme se zeptali, jak jsou respondenty vnímány a jakou mají odezvu původní historické výrobní objekty, které jsou trvale spojeny s historií města. Převážná většina respondentů vnímá Ostravu jako původní průmyslové centrum, ke kterému neodmyslitelně patří výrobní budovy, které dnes již mají historickou hodnotu a historický význam. Dá se předpokládat, že se jedná o respondenty, kteří se nějakým způsobem pracovníčně zapojovali do průmyslové činnosti, která donedávna v tomto městě zcela dominovala a jsou ochotni připustit i rizika, která jsou s těmito, již dnes brownfieldy, spojena. Pouze malá část respondentů se pravděpodobně domnívá, že dnes již by tyto brownfieldy mohly zaujímat jiné místo v charakteru urbanismu města, a tím i snížení rizik a nebezpečí.

Graf č. 34: Je vnímána historie města jako nezbytně spojena s charakterem urbanismu včetně rizik a nebezpečí?

Zpracování: vlastní

Vzhledem k tomu, že obyvatelstvo města stárne, se tato věková populační kategorie stává z pohledu kriminality více ohrožitelná a napadnutelná. Zjišťovali jsme, zda respondenti vnímají stárnutí obyvatel města za rizikové, v souvislosti s vysokou kriminalitou, která ohrožuje pocity bezpečí.

Graf č. 35: Stárnutí obyvatel města souvisí s vysokou kriminalitou a ovlivňuje pocity bezpečí

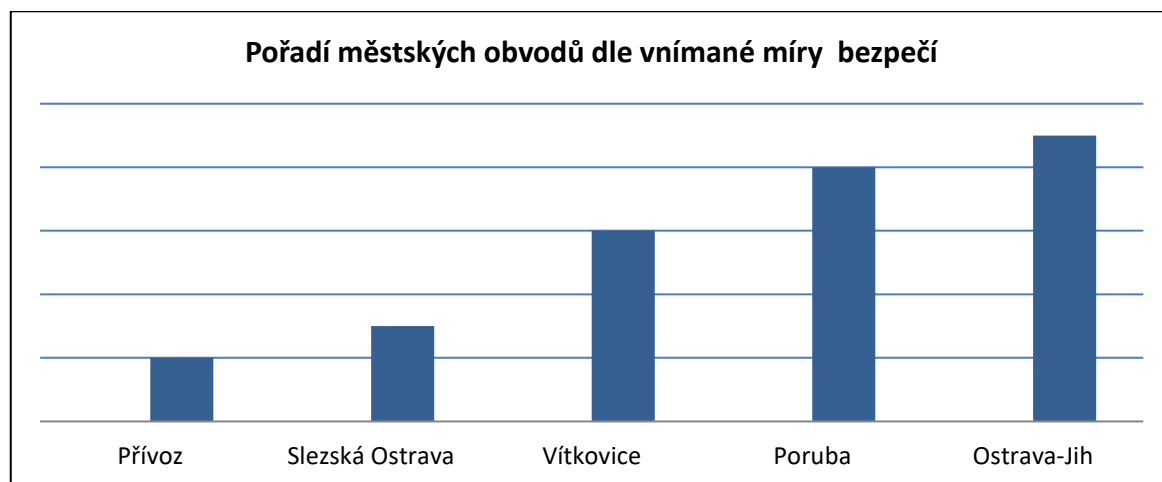

Zpracování: vlastní

Převážná část respondentů vnímá stárnutí obyvatel jako zvýšené riziko z pohledu poměrně snadné viktimizace. Obavy a strach obyvatel, že se mohou stát obětmi, samozřejmě výrazně ovlivňuje i pocity bezpečí.

Předposlední otázkou byl dotaz, kterou z uvedených městských částí (Ostrava-Jih, Přívoz, Poruba, Slezská Ostrava, Vítkovice) v pořadí považují respondenti jako nejméně nebezpečnou. Jako nejméně nebezpečná městská část byly respondenty vyhodnoceny v pořadí Přívoz, Slezská Ostrava, Vítkovice, Poruba, Ostrava-Jih. Toto pořadí v podstatě koresponduje s vymezením zkoumaných městských částí pomocí metody shlukové analýzy.

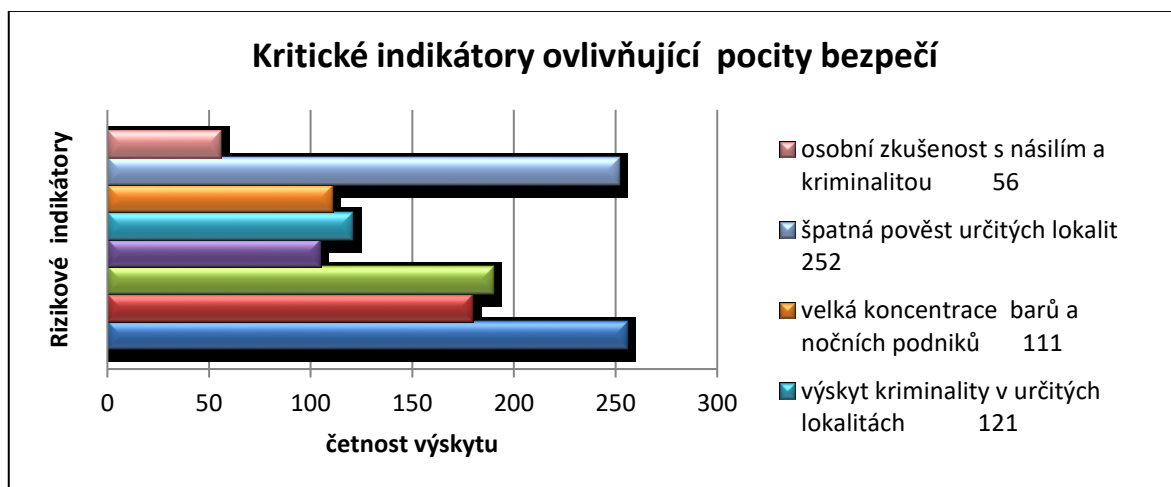
Graf č. 36: Pořadí městských obvodů dle vnímané míry bezpečí

Zpracování: vlastní

Poslední otázka byla zaměřena na zjišťování pořadí kritérií, která nejvíce ovlivňují pocity bezpečí obyvatel ve městě. Nejvíce odpovědí bylo získáno na dotaz týkající se špatného vzhledu budov a špatné pověsti určitých lokalit, dále následoval výskyt drogově závislých osob bez domova společně s velkým výskytem barů a nočních podniků na jednom místě. S těmito riziky souvisí i výskyt kriminality v určitých lokalitách, kde se soustřeďují tato rizika. Pocity bezpečí jsou ohroženy i nevhodně upravenými či zanedbanými veřejnými prostory, které opět mohou negativně ovlivňovat pocity bezpečí. Na posledním místě stojí osobní zkušenost s kriminalitou, která v rámci výzkumného souboru nebyla vyhodnocena jako vysoce riziková.

Graf č. 37: Kritické indikátory ovlivňující pocity bezpečí

Zpracování: vlastní

Výzkumným šetřením byla analyzována bezpečnostní rizika související s deindustrializací, a urbanismem, ovlivňující charakter kriminality a pocity bezpečí obyvatel.

5.3. Vyhodnocení a ověření výzkumných hypotéz

Cílem výzkumného šetření byla identifikace kritických indikátorů, které negativně ovlivňují vnímání pocitů bezpečí, a tedy působí i na snižování kvality života obyvatel se všemi důsledky. K dosažení tohoto cíle byly definovány tři výzkumné otázky zaměřené na:

- a) zjištění, zda existuje souvislost mezi charakterem urbanismu a skupinami obyvatel s určitými sociálními indikátory a výskytem kriminality
- b) zda je možno hledat souvislost mezi urbanismem, chováním obyvatel a vnímáním pocitů bezpečí
- c) jaký vliv je možno přisuzovat suburbanizaci a deindustrializaci na smršťování města a příčinu zvýšené kriminality

Pro zodpovězení těchto otázek byly stanoveny 3 korespondující hypotézy, jejichž platnost byla ověřována dotazníkovým šetřením.

Vyhodnocení a ověření výsledků k hypotéze č. 1:

Pro ověření hypotézy **H1**, zda **charakter urbanismu spojený s historií města ovlivňuje kriminalitu a vnímání pocitů bezpečí obyvatel**, byly použity otázky č. 7,11,13, 15, 21,22, 25.

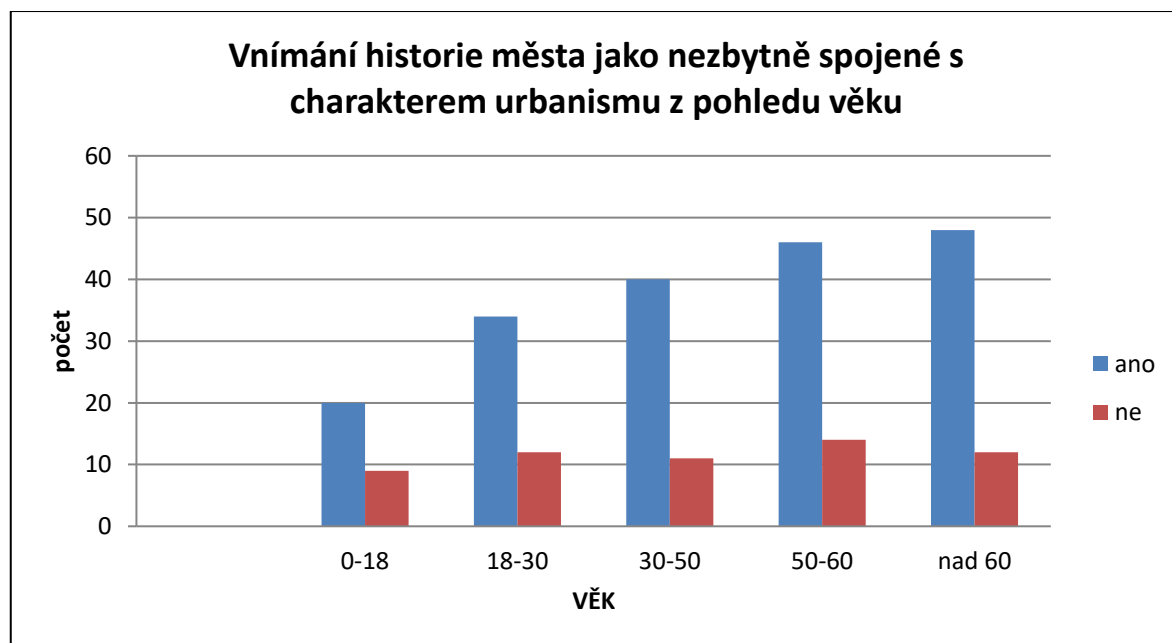
Tyto otázky byly zaměřeny na posouzení, jaký vliv má urbanismus na výskyt kriminality a jak tyto situace ovlivňují vnímání bezpečí obyvatel. Otázky byly formulovány tak, aby se respondenti vyjádřili k charakteru nevyužívaných průmyslových objektů ve vztahu ke kriminalitě, k lokalitám, ve kterých se vyskytuje trestná činnost, stejně tak jako

k vyhodnocení četnosti rizikových indikátorů, které ovlivňují vnímání pocitů bezpečí. Některé otázky byly otázkami kontrolními, vztahující se k tomuto zkoumanému okruhu.

Z analýzy zkoumaného souboru podle věku respondentů vyplynulo, že s narůstajícím věkem respondentů se zhoršují pocity bezpečí, lidé vyššího věku mají větší obavy z vlastního ohrožení vlivem zhoršujícího se zdraví, vlivem ochuzení mezilidských kontaktů, osamělosti a onemocnění, vlivem kterých se starší osoby cítí více bezbranně a vnímají pocity obav a ohrožení z viktimizace daleko intenzivněji. Z pohledu vzdělání je situace poměrně jednoznačná. Respondenti s vysokoškolským vzděláním jednoznačně vyslovují názor, že brownfields považují za zdroj kriminality a nebezpečí, respondenti se středoškolským a vyšším odborným vzděláním se nad touto problematikou pravděpodobně příliš nezamýšlejí, jejich odpovědi se pohybují ve středních rovinách hodnocení. Naopak respondenti se základním vzděláním rovněž považují brownfiels za určitou hrozbu.

Otázky spjatosti vnímání historie města jako nezbytně spojené s charakterem urbanismu a současně z toho plynoucími bezpečnostními riziky jsou takto vnímány u převážně části respondentů napříč zkoumaným souborem, u nejnižší věkové kategorie se již tyto názory tak výrazně neobjevují. Jedno z možných vysvětlení je, že děti a mládež již dnes nejsou natolik spjati s tradicemi a historií města a charakteristický tradiční urbanismus vnímají již odlišně.

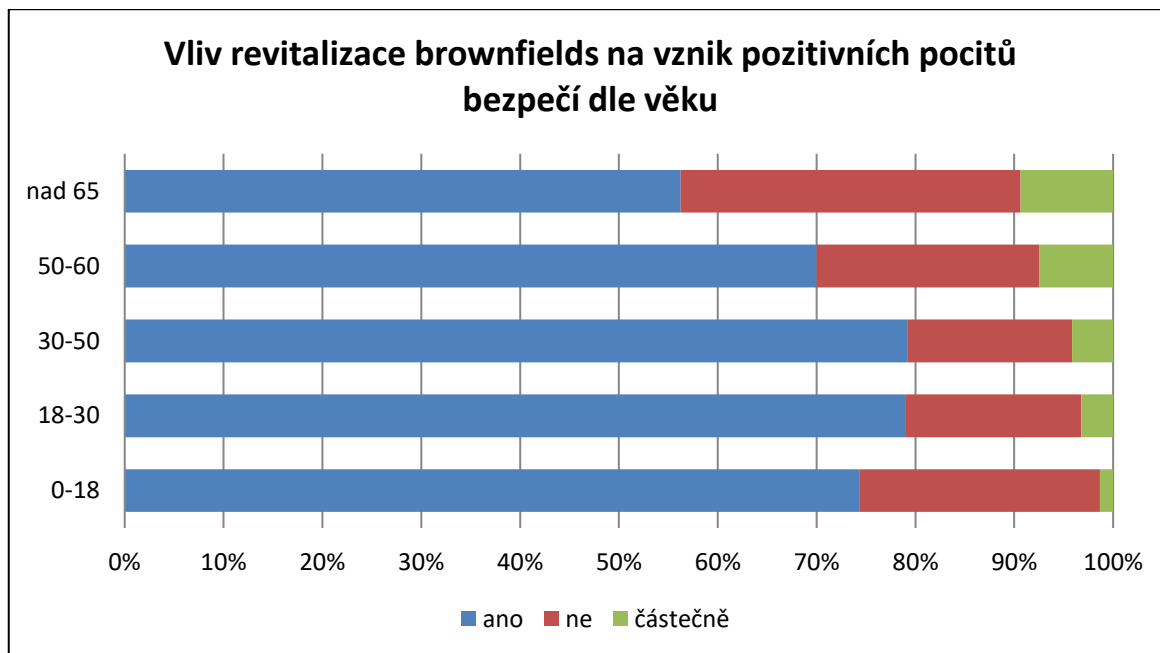
Graf č. 38: Vnímání historie města jako nezbytně spojené s charakterem urbanismu z pohledu věku

Zpracování: vlastní

Pro ověření hypotézy byla zahrnuta i otázka, zda jsou pocity bezpečí ovlivněny revitalizací výrobních objektů, zejm. Vítkovice, které tvoří dominantu centrální části města a opět z pohledu věku respondentů, protože tvoří důležité demografické kritérium podílející se na charakteru migrace.

Graf č. 39: Vliv revitalizace brownfields na vznik pozitivních pocitů bezpečí dle věku

Zpracování: vlastní

Dle grafického rozložení, revitalizace výrobních objektů města pozitivně působí zejména na mladší generaci a obyvatele produktivního věku, částečně nejvíce působí na starší obyvatele, kteří mají tyto objekty trvale spojeny s vlastním pracovním zapojením a jistou roli sehrávají vzpomínky a životní příběhy. V převážně většině však má vliv revitalizace pozitivní dopady na vnímání pocitů bezpečí.

Poslední otázka dotazníku se zaměřovala na vyhodnocení pořadí kritických indikátorů, které ovlivňují pocity bezpečí. První místa v pořadí zaujímá:

1. špatný vzhled budov
2. špatná pověst určitých lokalit
3. výskyt drogově závislých osob bez domova

Na základě analýzy těchto kritérií lze hypotézu H1 považovat za potvrzenou.

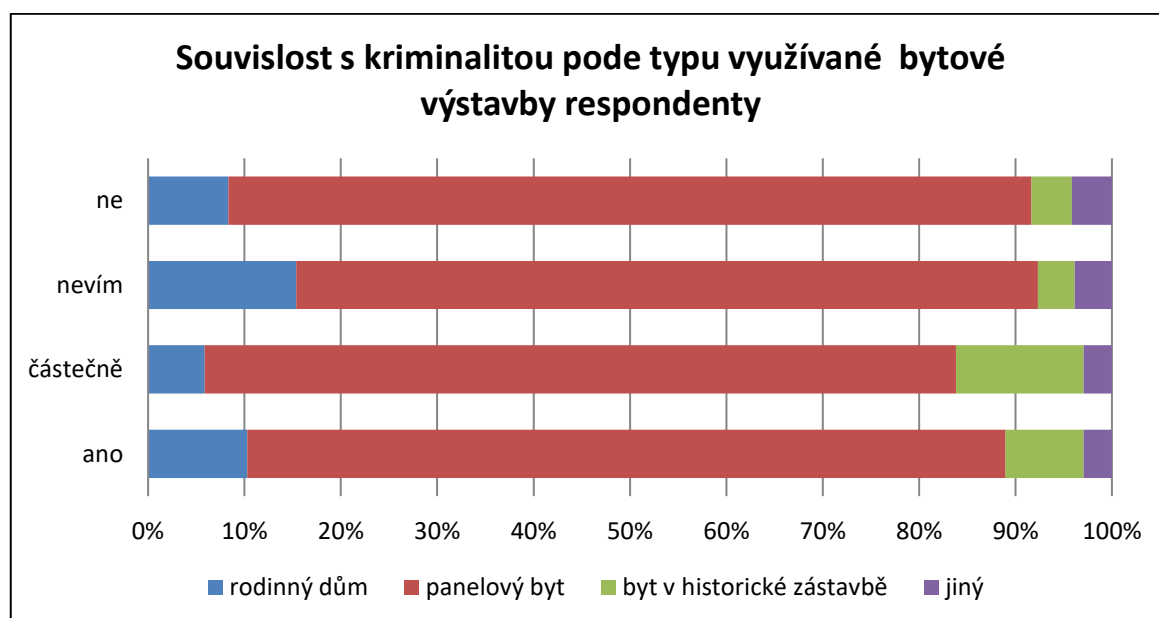
Vyhodnocení a ověření výsledků k hypotéze č. 2:

Pro ověření a vyhodnocení hypotézy **H2 – Suburbanizace a deindustrializace má vliv na smršťování města, a to je příčinou zvýšené kriminality**, byly použity otázky č. 9,10, 17,18,19,20, 23.

Hypotéza je zaměřena na problematiku vylidňování centrálních částí města a koncentraci obyvatel do budovaných sídlišť v okrajových částech města. Tyto urbanizační trendy jsou spojeny s počátečním rozvojem a pozdějším útlumem průmyslu způsobující migraci obyvatel za hranice města. Nezaměstnanost, příjmová chudoba, nájemní bytová výstavba včetně vysokých doplatek na bydlení a stárnoucí obyvatelstvo jsou příznaky smršťujícího se města, a to je příčinou zvýšené kriminality.

Otázky zaměřené na posouzení bezpečnosti sídlišť, kde žije mnoho příjemců dávek na bydlení a příjemců sociálních dávek v hmotné nouzi nebyly vyhodnoceny jako rizikové z pohledu vnímání bezpečí. Obdobně byla vyhodnocena i otázka zaměřená na rostoucí počet ubytoven a nocleháren ve městě, které jsou především využívány nízkopříjmovými skupinami obyvatel. Většina respondentů se domnívá, že změna struktury průmyslu ovlivňuje charakter města a souvisí s příjmy obyvatel a jejich sociální a ekonomickou úrovní, čímž je potvrzena nepřímá souvislost i s migračními trendy. Vylidňování města souvisí s migrací a změnou struktury průmyslu a obyvatelstvo města stárne. Stárnutí obyvatelstva bylo vyhodnoceno i jako jeden z kritických indikátorů ovlivňující pocity bezpečí. Na to se ptaly otázky č. 18. a 23. Otázka č. 19 ověřovala, zda kriminalita souvisí s typem bytové zástavby, tj. urbanismem. Téměř polovina dotázaných se domnívá, že typ bytové výstavby souvisí s kriminalitou. Ověřovali jsme podle tedy, kteří respondenti a proč se takto vyjádřili podle toho, jaký typ bydlení sami užívají.

Graf č. 40: Souvislost s kriminalitou podle typu využívané bytové výstavby respondenty

Zpracování: vlastní

Z tohoto pohledu je patrné, že respondenti svoje odpovědi formulovali patrně podle svých zkušeností. Nejvíce respondentů bydlí v panelové zástavbě, odpovědi proto korespondují s tímto typem zástavby. U respondentů, kteří obývají byty v historické zástavbě, se objevují odpovědi, že je tato souvislost částečná, odpovědi však korespondují s počtem respondentů, kteří takové byty obývají, což je v menšině. V posledním desetiletí v souvislosti s privatizací bytového fondu dochází k prolínání původních obyvatel žijících v sídlištní výstavbě a v historickém jádru města s novými zájemci o bydlení, takže je narušena původní struktura obyvatel obývajících původní byty.

Na otázku, zda koresponduje typ obydlí s obyvateli pobírajícími příspěvky na bydlení a sociálními dávkami odpověděli respondenti tak, že 46 % odpovědělo, že ano, 22 % odpovědělo, že částečně, zbývající odpovědi byly rozděleny mezi nevím a ne. Pokud porovnáme tyto odpovědi s obyvateli podle toho, jaký typ bydlení využívají, zjistíme, že zde

opět silně převažuje skupina respondentů obývajících byty v panelové výstavbě a výsledky s největší pravděpodobností budou korespondovat s předchozí odpovědí.

Respondenti rovněž ve velké shodě potvrdili, že stárnutí obyvatelstva souvisí s vysokou kriminalitou a odpovídali na to, že tato situace vede k ohrožení pocitů bezpečí. Takto odpovědělo celkem 224 respondentů, pouze 24 odpovědělo neví, pro ne bylo jen 8 respondentů.

Z výše uvedených stanovisek a získaných dat vyplývá, že H2 zaměřená na sledování příčin a důsledků suburbanizace a deindustrializace směřující ke smršťování města byla potvrzena.

Sledováním změn v oblasti struktury průmyslu dochází ke změnám v demografické skladbě obyvatel. Nezaměstnanost má své důsledky, které se projevují celkovým poklesem příjmové hladiny a snižováním rozpočtů domácností a v nárůstu příspěvků na bydlení včetně sociálních dávek, které plošně postihují obyvatele v produktivním věku. Velká část těchto příspěvků je vyplácena obyvatelům v produktivním věku bydlícím stále v původní bytové zástavbě, hlavně panelové, která byla určena pro obyvatele expandujícího průmyslového města. Sídliště tak změnila svůj charakter, pokud se týká struktury obyvatel. Ubytovny a noclehárny nejsou jedinými ubytovacími možnostmi využívanými nízkopříjmovými skupinami obyvatel. Nezaměstnanost a mírné tempo restrukturalizace průmyslu způsobuje migraci, která vykazuje poměrně stálý trend. Tyto sociální změny způsobené deindustrializací již probíhají bezmála 20 let a obyvatelé města je vnímají jako nezbytnou součást hospodářských procesů promítajících se i do životních podmínek.

Vyhodnocení a ověření výsledků k hypotéze č. 3:

Pro ověření a vyhodnocení hypotézy **H3 – Obyvatelé Ostravy považují město za bezpečné. Suburbanizace a deindustrializace má vliv na smršťování města, a to je příčinou zvýšené kriminality** byly použity otázky č. 6, 8, 12, 14, 16, 24

Kvalita života patří mezi jeden z významných faktorů ovlivňující subjektivní vnímání ve vztahu k prostředí a veškerému dění, které ovlivňuje životní situace člověka. Sociální a bezpečnostní faktory patří mezi ty, které nejvíce ovlivňují postoje a hodnotící soudy obyvatel, vztahující se k jejich životní situaci. Tato hypotéza se proto zaměřovala na to, jak se cítí obyvatelé v městě, kde žijí a zda pocit bezpečí přispívá ke zlepšení jejich kvality života.

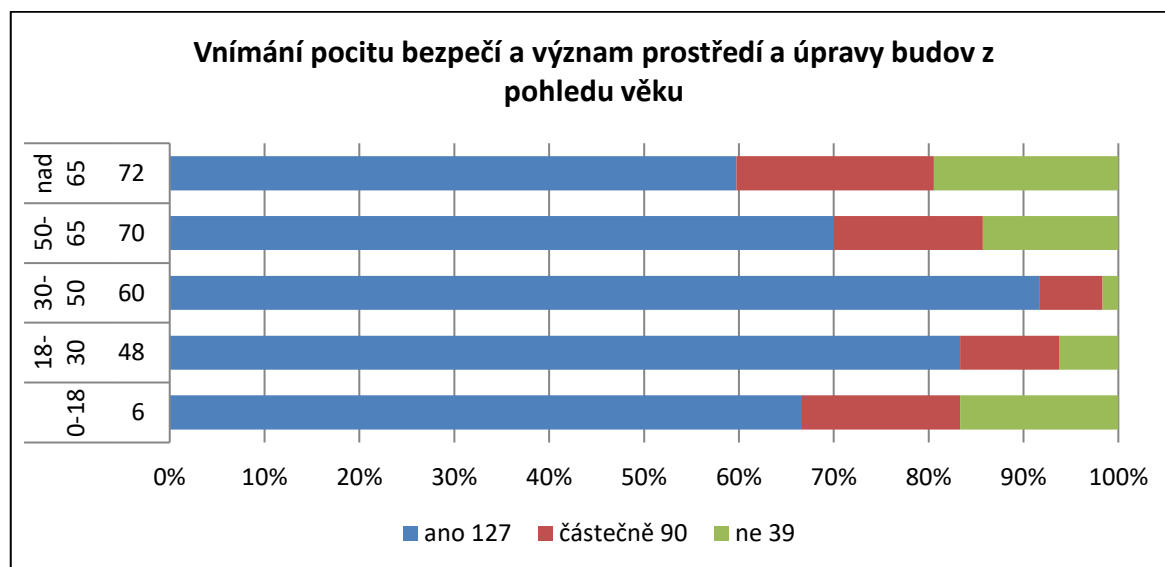
Otázka zaměřená na hodnocení bezpečnosti obvodu, kde respondenti žijí, ve velké většině odpovědi vyzněla pozitivně. Převážná většina respondentů odpověděla pozitivně, 38 % ano a 33 % převážně ano. Pouze 29 % z dotázaných se přiklání k názoru, že se necítí v místě bydliště bezpečně. Tyto odpovědi byly dále analyzovány podle věku respondentů. Bylo zjištěno, že míra pocitů bezpečí klesá úměrně s věkem, což má poměrně logickou souvislost. Zvyšující se věk vyvolává pocity ohrožení a obav, které jsou vyvolány i zhoršujícím se zdravotním stavem a zhoršujícími se životními a ekonomickými podmínkami.

Mezi další rizikové indikátory ovlivňující pocity bezpečí jsou vyloučené lokality umístěné v blízkosti obytných lokalit a obecně jsou vnímány jako bezpečnostní riziko. Respondenti se k tomuto problému vyjádřili obdobně. 43 % všech dotázaných považuje výskyt kriminality za přímou souvislost s vyloučenými lokalitami. Pouze 29 % tomuto faktoru nepřikládá takový význam. Tyto názory dotazovaných jsou pravděpodobně ovlivněny současným složením obyvatel sídlišť, kdy dochází k prolínání původních obyvatel a nových obyvatel s odlišnými sociálními podmínkami, značnou roli rovněž sehrává změna vlastnictví bytů a to, zda se jedná o byty vlastní, v pronájmu nebo o byty obecní.

Jako kontrolní otázka zaměřená na vnímání pocitů bezpečí byla otázka týkající se významu kvality prostředí a úpravy budov. Téměř 50 % respondentů se k významu prostředí vyjádřilo pozitivně, dalších 35 % odpovědělo, že jejich pocity bezpečí jsou ovlivněny jen částečně. Pouze 15 % respondentů se domnívá, že upravené budovy a prostředí nemají vliv na jejich pocity bezpečí.

Tento názor je zajímavé analyzovat z pohledu věkového složení obyvatel, jako jednoho z demografických faktorů podílejícího se na efektu smršťujícího se města a jako důležitého bezpečnostního indikátoru.

Graf č. 41: Vnímání pocitu bezpečí a význam prostředí a úpravy budov z pohledu věku

Zpracování: vlastní

Respondenti ve velké většině přikládají velký význam prostředí a úpravě budov, které ovlivňují jejich pocity bezpečí, což se nejvíce promítá do nižších věkových kategorií. Lidé ve věkových kategoriích 50-65 let a více sice přikládají velký význam prostředí a úpravě, ale objevují se zde o odpovědi, že významu prostředí respondenti přikládají význam jen částečný, což lze opět vysvětlit jejich vztahy a přímými zkušenostmi s prostory a budovami, které se staly součástí jejich života.

Zda respondenti považují město za bezpečné, je centrálním jádrem celého výzkumu, kdy jsou sledovány faktory, které pozitivně či negativně toto hodnocení ovlivňují. Z celkového počtu respondentů odpovědělo 49 %, že město, ve kterém žijí, považují za bezpečné a cítí se v něm bezpečně, 32 % se cítí bezpečně částečně, pouze 12 % nedokáže tuto situaci posoudit a 7 % se bezpečně necítí.

Mezi faktory, které ovlivňují pocity bezpečí, mezi jiné patří lokality obývané příjemci sociálních dávek a příspěvků na bydlení. Z celkového počtu 256 respondentů odpovědělo 97, že vnímají lokality obydlené obyvateli pobírajícími příspěvky na bydlení a sociální dávky za méně bezpečné, 56 dotázaných se domnívá, že pouze částečně. Část respondentů (celkem 103) tuto situaci nedokáže posoudit anebo neví.

Poslední ověřující otázkou pro posouzení vnímání města jako bezpečného, byla otázka posouzení míry bezpečnosti jednotlivých městských částí. Jedná se samozřejmě o subjektivní vyjádření, které je rovněž ovlivněno celou řadou dalších faktorů. Přesto však

bylo označeno pořadí téměř shodně s pořadím, které bylo vyhodnoceno pomocí shlukové analýzy. Jako nejvíce nebezpečné považují respondenti městské obvody Ostrava-Jih, dále městský obvod Poruba a Vítkovice. Mezi nejméně bezpečné jsou vnímány Slezská Ostrava a Přívoz.

H3 zaměřená na otázky vnímání obyvatel města Ostravy jako bezpečného města byla potvrzena. Obyvatelé v převážné většině vnímají město jako bezpečné. Vnímání bezpečí obyvatel koreluje s věkem. Se zvyšujícím se věkem obyvatel se snižuje pocit bezpečí, který je ovlivněn dalšími proměnnými, jako je zdravotní stav, životní a ekonomické podmínky apod.

5.4. Výsledky a vyhodnocení semistrukturovaného rozhovoru

Další výzkumnou metodou byl **semistrukturovaný rozhovor**. Byl aplikován celkem u 64 probandů, úředníků samosprávy, volených členů samosprávy, zastupitelů, místostarostů a starostů městských částí Ostravy. Rozhovory byly u 42 probandů prováděny tváří v tvář, v 8 případech probíhaly formou on-line (skype), 14 rozhovorů proběhlo prostřednictvím hlasové konference. Rozhovor obsahoval celkem 11 okruhů otázek zaměřených na vnímání pozice samosprávy při řešení urbanizace města a vlivu samosprávy na pocit bezpečí.

Výzkumný soubor z pohledu demografického byl tvořen 34 muži a 30 ženami, s převahou vysokoškolského vzdělání, s místem bydliště Ostrava a městské obvody.

Semistrukturovaný rozhovor je základní technikou kvalitativního výzkumu, který si klade za cíl pomocí volných odpovědí co nejvíce proniknout do zkoumané problematiky. V obsahu zkoumané problematiky byly stanoveny základní body, ke kterým směřovaly shluky otázek.

Takovými body byla problematika zaměřená na oblasti:

- a) vznik vyloučených lokalit, vybydlených bytů a zvýšení počtu ohrožených sociálních skupin a nepříznivých obyvatel
- b) investice do oprav domů, infrastruktury
- c) zahušťování výstavby
- d) sociální ubytovny, jejich množství a rizikovost
- e) hospody, herny, bary, nákupní centra
- f) kamerové systémy a jejich efektivita
- g) městská policie, kriminalita, přestupky a trestné činy
- h) městská policie, kriminalita, trestné činy
- i) služby a jejich úroveň
- j) úbytek obyvatel, regionální migrace
- k) zodpovědnost samosprávy za rozvoj města

Klíčové oblasti, ke kterým směřovaly otázky v rozhovoru, byly stanoveny v souladu s výzkumnými cíli. V souladu s těmito cíli byly stanoveny 4 klíčové oblasti, ke kterým směřovaly dotazy respondentům: urbanismus, kriminalita, směřování města, pocity bezpečí.

- a) Okruh otázek zaměřených na vznik vyloučených lokalit, vybydlených bytů a zvýšení počtu ohrožených sociálních skupin a chování nepřizpůsobivých obyvatel v konečné analýze přinesl očekávané informace: 100 % dotázaných označilo vyloučené lokality za vysoce rizikové, negativně ovlivňující bezpečí obyvatel. Pro vyloučené lokality jsou charakteristické rizikové faktory, mezi které patří koncentrace chudoby a materiální deprivace, nízká vzdělanostní úroveň obyvatel, nevyhovující životní, zdravotní a hygienické podmínky, prostorová deprivace, nízká vybavenost veřejnými službami. Faktory sociálního vyloučení jsou doprovázeny vysokou nezaměstnaností, kriminalitou a výskytem zneužívání návykových látek. Ostrava má 15 registrovaných vyloučených lokalit, ve kterých žije přibližně 6 150 osob. Velkou část obyvatel sociálně vyloučených lokalit a ubytoven tvoří Romové, podle odhadů v Ostravě žije asi 30 000 Romů, z tohoto počtu žije asi 1/3 v sociálně vyloučených lokalitách a na ubytovnách. Značné množství osob na hranici chudoby a sociální deprivace žije mimo vyloučené lokality v neudržovaných a chátrajících bytech, které nemají status vyloučené lokality, ale s výskytem všech rizikových indikátorů vyloučených lokalit. Z těchto důvodů dochází i k velké migraci obyvatel uvnitř města, kdy dochází ke stěhování mezi lokalitami nebo ubytovnami. Celkem se odhaduje, že v Ostravě žije ve vyloučených lokalitách a ubytovnách přes 12 000 osob. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti se však tyto údaje poměrně rychle mění. Mezi další ohroženou skupinu obyvatel Ostravy patří příjemci příspěvků na bydlení, kterých je v Ostravě téměř 19 000, tuto skupinu tvoří rodiny s dětmi, nezaměstnaní, senioři, samoživitelé, nízkopříjmové skupiny obyvatel apod. a skupina obyvatel pobírající dávky v hmotné nouzi, kterých je podle odhadu v Ostravě asi 35 000, kterých se tato dávka týká. Všichni z dotázaných se vyslovili, že vyloučené lokality a ubytovny jsou velkým bezpečnostním rizikem, které se však prostřednictvím řady operativních opatření na úrovni samosprávy poměrně úspěšně daří korigovat.
- b) 100 % dotázaných se vyjádřilo kladně k investicím. 74 % dotázaných na prvním místě zmínilo nutnost investic do dopravní infrastruktury a chodníků. Na druhém místě byl bytový fond, renovace obecních bytů a školních budov jako priority pro největší společenskou prospěšnost. Jelikož bytový fond nemají všechny městské části, je to tento požadavek výrazněji zmiňován v městské části Ostrava-Jih – u 64 % dotázaných. Z rozhovorů vyplynulo, že je možné očekávat významnou ochotu samospráv investovat do urbanismu. V letošním roce město Ostrava uvolnilo částku 50 mil. na obnovu bytového fondu, k lednu 2019 Ostrava eviduje celkem 12 693 městských bytů. Cílem bytové politiky je zlepšit kvalitu bydlení, snížit energetickou náročnost budov a bytů a posílit výstavbu nových bytů podle současných standardů na bydlení. Tento přístup a nakládání s bytovým fondem pozitivně ovlivní i kritérium „bezpečné město“ a pozitivně ovlivní současný urbanismus města.
- c) Zahušťování výstavby, zejm. sídlištní výstavbou je aktuální problém řady měst, nejen Ostravy a úzce souvisí s územním plánem. Obecně se negativně dotýká občanské vybavenosti a zmenšování zeleně a relaxačních prostor ve městě. Necitlivá zástavba a zahušťování zástavby snižuje pohodu bydlení, na druhé straně probíhají poměrně dlouhá a komplikovaná jednání ke schvalování územního plánu a předkládají se urbanistické záměry, které se zpracovávají

několik let dopředu. Na druhé straně obecně ubývá nezastavěných ploch, proto řada velkých měst přistupuje k tzv. gentrifikaci, kdy movitější lidé nakupují nemovitosti k bydlení v dosud méně prosperujících společenstvích, která si nově rekonstruují. Na tyto okolnosti poukazovalo 100 % dotazovaných. Ostrava je specifická v tom, že všechny prostory dříve používané k bydlení, nyní nejsou vhodné z důvodu důlní činnosti v uplynulých letech, a to z důvodu snížené stability podloží. Přesto se 78 % z dotázaných vyslovilo pro rekultivaci a gentrifikaci původních prostor dříve používaných k bydlení jako řešení celkové bezpečnostní situace ve městě a zlepšení kvality života pro všechny obyvatele. Všechny odpovědi směřovaly spíše na konkrétní situaci a řešení nastalých problémů před koncepčním přístupem. Nejzřetelněji se to projevilo při úvahách o urbanismu v horizontu pět a více let. Ani jeden dotazovaný neuvažoval o těchto možnostech, pokud se nejednalo o již započatou investici, jejíž dokončení bylo plánováno na delší období.

- d) Sociální ubytovny, jejich množství a rizikovost patří mezi další bezpečnostní kritéria, kterým je třeba věnovat velkou pozornost. Sociální ubytovny jsou zařízení pro přechodné dlouhodobé ubytování osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. Ubytovaní nebo jeho část je hrazena z doplatku na bydlení. Ubytovací služby na přechodnou dobu jsou poskytovány i azylovými domy. Ubytovaní v azylových domech je poskytováno opět klientům v nepříznivé sociální situaci za stanovených podmínek, většinou podle pohlaví a na poměrně krátkou dobu. Tato kritéria za určitých okolností mohou negativně ovlivnit partnerské anebo rodinné vztahy. Mezi další zařízení poskytující ubytovací sociální služby patří noclehárny, poskytující jednorázové ubytovací a hygienické služby za úplatu. Na území města Ostravy je v současnosti evidováno 42 sociálních ubytoven s kapacitou 7 241 lůžek, 12 azylových domů s celkovou kapacitou 412 osob a 3 noclehárny s celkovou kapacitou 120 lůžek, z toho 106 lůžek pro muže (2 noclehárny) a 14 lůžek pro ženy (1 noclehárna). S ubytovacími zařízeními tohoto typu je obvykle spojována kriminalita, která ohrožuje okolní lokality a vyvolává napětí a neklid mezi obyvatelstvem. Magistrát města Ostravy ve spolupráci s úřady městských částí a úřadem práce zahájil práci na projektu Koncepce bydlení pro sociálně slabé obyvatele, v rámci kterého je vytvářen systém mechanismu identifikace osob v bytové nouzi. Následně budou vymezeny technické standardy a dispozice bytů a podmínky a parametry uzavírání smluv k bytům v systému sociálního bydlení. Tak bude možno alespoň částečně kontrolovat a eliminovat přestupky a kriminalitu, která se vyskytuje v těchto zařízeních a jejich okolí. 100 % z dotázaných se shodně vyjádřilo k tomuto problému, jako jednomu z priorit v rámci bydlení a řešení ubytovacích služeb. V souvislosti s opakovaným výskytem kriminality v blízkosti ubytoven, je možno očekávat souhlas samospráv s razantním vykupováním problémových ubytoven ze soukromého vlastnictví. Problematika sociálních ubytoven a sociálních dávek je značně kontroverzní otázka, na kterou se snad nejvíce rozdělovaly odpovědi dle „politického“ názoru dotazovaných. Levicovější politici zastupující sociálně slabší skupiny vyjadřovali vyšší míru smířlivosti. Pravicovější smýšlející politici spíše hledali řešení v silovějších postupech nutících se „více starat o sebe“ pod různou škálou postihů, hlavně v oblasti poskytování sociálních dávek. Sociální bydlení respondenti nevyklučují, ale drtivá většina, 87 %, kritizuje vládu za přístup k této věci. Nesouhlasí s nemožností

omezovat obsazování takto vyčleněných bytů a naopak by rádi dostali pouze prostředky. Celá diskuse jasně ukazuje spíše na neschopnost samosprávy vnímat širší kontexty řešení, soustřeďují se na konkrétní jednotlivosti většinou v kontextu osobní nebo místní zkušeností. Kriminalita páchaná v blízkosti sociálních ubytoven je všeobecně vnímána jako výrazný bezpečnostní problém, jehož řešení je spatřováno v užití represivních metod.

- e) Hospody, herny, bary a nákupní centra tradičně patří mezi jedny z nejrizikovějších prostor v kontextu s trestnou činností a kriminalitou. Nový loterijní zákon se sice zaměřil na eliminaci patologického hráčství (gamblerství), zrušil provozování automatů v klasických hospodách a restauracích a zrušil provozování heren na nádražích, sportovištích, v i kulturně zaměřených budovách, v blízkosti škol nebo zdravotnických zařízení. Souhlas s otevřením jednotlivých heren je nyní v kompetenci městských úřadů nebo jejich částí. O regulaci hazardu se Ostrava pokouší více než 10 let. V roce 2017 se podařilo přijmout obecně závaznou vyhlášku, která omezila výherní hrací automaty z celkového počtu 3102 z roku 2015 na 704 v roce 2019. Ze statistiky v roce 2017 vyplývá, že hráči v Ostravě zanechali v automatech téměř miliardu korun a prohra na jednu osobu činila 46 tis. korun na jednom automatu (Magistrát města Ostravy, 2017). Městské obvody návrhy k regulaci řešily se znalostí svého území a městu podaly tři stanoviska, která jsou obsahem schválené vyhlášky:

1. Plošný zákaz provozu loterií a sázkových her má 12 obvodů. Vítkovice, Třebovice, Svinov, Slezská Ostrava, Proskovice, Poruba, Plesná, Ostrava – Jih, Nová Ves, Hrabová, Hošťálkovice a Polanka nad Odrou, která už plošný zákaz měla.
2. Plošný zákaz s výjimkou provozování kasin platí v Moravské Ostravě a Přívozu a Mariánských Horách a Hulvákách.
3. Devět městských obvodů si vymezilo provozování loterií a sázkových her jen v existujících hernách v určitých lokalitách, bez rozšiřování hazardu do dalších míst. Do této skupiny patří Krásné Pole, Lhotka, Michálkovice, Nová Bělá, Stará Bělá, Petřkovice, Pustkovec, Martinov a Radvanice a Bartovice (Magistrát města Ostravy, 2019).

Statistiky pachatelů trestné činnosti jsou poměrně ustálené. Ve 4/5 případů se jedná o osoby bez dlouhodobého zaměstnání, které nejsou evidovány na úřadu práce a pobírají případně pouze dávky v hmotné nouzi. 2/3 osob tvoří osoby závislé na návykových látkách. U dětí ve věku 0-15 let je patrný pokles trestné činnosti

Tabulka č. 1: Pachatelé trestné činnosti za vybrané období

Rok	0-14 let	15-17 let	18 a více let	Recidivisté	Celkem
2012	65	220	4378	2961	4663
2013	46	198	5077	3464	5321
2014	77	165	4908	3336	5150
2015	67	172	4330	2881	4569
2016	60	93	2352	1651	2505

Zdroj: Strategie prevence kriminality 2017-2020. Magistrát města Ostravy, 2017, on-line.

Zpracování: vlastní

Všichni dotázaní tuto situaci shodně komentovali a poukazovali na souvislost mezi provozováním heren a kriminalitou a vyjádřili jednotný souhlas s nutností monitorovat a korigovat provozování heren. 94 % respondentů se rovněž přiklápělo k tomu, že i další restaurační zařízení a nákupní centra jsou zdrojem kriminality.

- f) Kamerové systémy a jejich efektivita je z pohledu dotazovaných vnímána jako jedno z nejviditelnějších řešení eliminace kriminality. Z analýzy odpovědí převažoval populistický pohled „pro občany“, nebyl výrazný rozdíl mezi velkými sídlištními obvody a spíše vesnickými částmi města. Pouze 8 dotázaných nevidělo kamerové systémy jako výrazně přínosné pro bezpečnost, i když nepopírali omezené nasazení. Zároveň se 64 % respondentů vyjádřilo kladně k instalaci kamer z iniciativy obyvatel v rámci výtahu a společných prostor domů. Také by jim výrazně nevadilo snímání i venkovních prostor domů.

- g) Městská policie, kriminalita, trestné činy

97 % dotázaných výrazně kvituje fungování městské policie v rámci zachování bezpečnosti tam, kde se vyskytují problémové lokality, požadují zřídit služebnu městské policie. Charakteristiku nejčastějších deliktů řešených správními orgány městských obvodů představuje následující tabulka:

Tabulka č. 2: Přehled jednotlivých protiprávních jednání postoupených správním orgánům městských obvodů

ÚMOb	§ 4	§ 5	§ 7	§ 8	§ 27	§ 35	Ost. §§	Celk. ozn.
Ostrava - Jih	287	232	41	250	9	72	33	924
Mor. Ostrava a Přívoz	693	321	29	575	5	88	13	1 724
Slezská Ostrava	40	66	43	11	18	82	9	269
Poruba	416	358	17	189	10	17	20	1 027
Mar. Hory a Hulváky	108	38	11	105	1	4	5	272
Vítkovice	191	60	8	40	7	27	37	370
Stará Bělá	0	2	1	12	0	0	0	15
Pustkovec	0	0	0	3	0	0	0	3
Petřkovice	0	0	1	0	0	0	2	3
Lhotka	0	0	0	0	0	0	1	1
Hošťálkovice	0	0	1	0	0	0	0	1
Nová Ves	0	1	2	0	0	1	0	4
Proskovice	0	0	0	0	0	0	0	0
Michálkovice	7	5	8	1	3	2	1	27
Radvanice a Bartovice	4	5	0	0	2	3	6	20
Krásné Pole	0	1	1	0	0	0	8	10
Martinov	0	1	0	0	0	0	0	1
Polanka nad Odrou	0	7	0	0	0	0	6	13
Hrabová	3	28	1	31	1	1	0	65
Nová Bělá	0	2	0	0	0	0	0	2
Svinov	11	79	5	7	0	23	2	127
Třebovice	0	4	0	88	0	1	0	93
Plesná	2	2	0	70	0	0	0	74
CELKEM	1 762	1 212	169	1 382	56	321	143	5 045

Legenda:

§ 4 Přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě (dle zákona č. 251/2016 Sb.),

§ 5 Přestupky proti veřejnému pořádku (dle zákona č. 251/2016 Sb.),

§ 7 Přestupky proti občanskému soužití (dle zákona č. 251/2016 Sb.),

§ 8 Přestupky proti majetku (dle zákona č. 251/2016 Sb.),

§ 27 Přestupky spáchané porušením OZV (dle zákona č. 246/1992 Sb.).

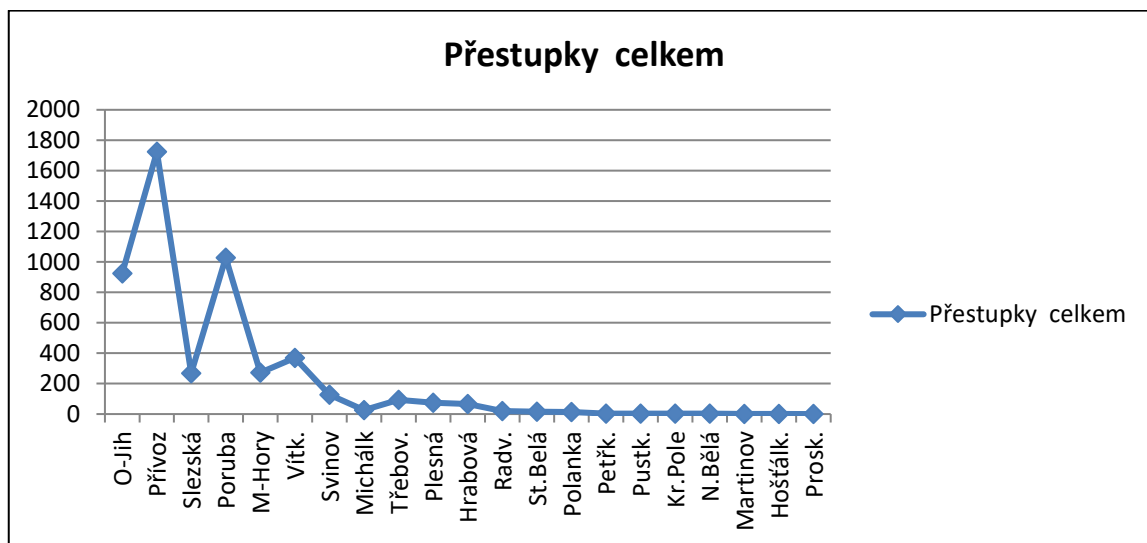
§ 35 Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi (dle zákona č. 65/2017 Sb.)

Zdroj: Magistrát města Ostravy. Právní předpisy, vyhlášky statutárního města Ostravy. 8/2019. [online] [cit. 14.3.2020]. Dostupné na: <https://www.ostrava.cz/cs/urad/pravni-predpisy/vyhlascky-statutarniho-mesta-ostravy>

Zpracování: vlastní

Grafické znázornění celkového protiprávního jednání v jednotlivých městských obvodech podává zcela jednoznačné informace o tom, že této činnosti se nejvíce dopouštějí obyvatelé sídlišť a obyvatelé v původní městské zástavbě, v okrajových částech zastavěných vesnickými typy obydlí je tato činnost zcela minimální.

Graf č. 42: Přehled protiprávní činnosti obyvatel města Ostravy podle jednotlivých městských obvodů

Zdroj: Magistrát města Ostravy. Právní předpisy, vyhlášky statutárního města Ostravy. 8/2019. [online] [cit. 14.3.2020]. Dostupné na: <https://www.ostrava.cz/cs/urad/pravni-predpisy/vyhlaskey-statutarniho-mesta-ostravy>

Zpracování: vlastní

h) Služby a jejich úroveň

95 % respondentů pozitivně hodnotilo služby městského komunálního podniku OZO zajišťujícího svoz odpadu a městský podnik údržby komunikací Ostravské komunikace. U respondentů za městský obvod Ostrava – Jih je pozitivně hodnocen podnik Městské lesy, dalšími 41 % respondenty byly pozitivně hodnoceny organizace zajišťující údržbu, ať již ve vlastnictví města, ale i podnikatelských subjektů. Nikdo z dotazovaných nepovažoval za službu občanům činnosti na úrovni školských, mimoškolních a volnočasových aktivit. Také ostatní služby jako například mycí linky, benzínová čerpadla, služby oprav apod. nebyli dotazovanými zmiňováni jako služby pro občany v gesci samosprávy s možnostmi ovlivňovat a vytvářet podmínky.

i) Úbytek obyvatel, regionální migrace

Tuto otázku považovali všichni respondenti za velmi problémovou, projevovala se zde i obava z dopadu na rozpočtové určení daní pro město Ostrava, i když to nebylo výrazným tématem, ale spíše okrajovou připomínkou u 29 % respondentů. U 95 % respondentů zazněly obavy směrem k posunům v populační struktuře města, zvyšuje se průměrný věk obyvatel, dochází k poklesu příjmů, což se projevuje v poklesu ekonomik a služeb, zhoršuje se vzdělanostní úroveň a dochází k nevyužívání chátrajících bytových domů a sociálních, infrastrukturních a průmyslových brownfields. Tyto důsledky vedou k potřebě velkých investic v sociální oblasti. Stagnace vývoje průmyslových měst vyvolává také následně vyšší nároky na jiné využívání městského prostředí a městských prostor, vyvolávají vyšší nároky na bezpečnost a jsou příčinami regionální migrace. Všechna tato kritéria jako příčiny regionální migrace a smršťování města byla potvrzena: Ostrava vykazuje stálý úbytek

obyvatel, zvyšuje se průměrný věk, dochází k poklesu příjmů, ekonomik a služeb, není dostatečně využíván bytový fond, pomalá rekultivace a gentrifikace brownfields.

j) **Zodpovědnost samosprávy za rozvoj města**

Kolektivní zodpovědnost zastupitelů, případně politických klubů, byla vnímána velmi odlišně, a to v závislosti na vzájemné spolupráci a sdílení informací. Dle většiny respondentů funguje komunikace v rámci zastupitelstev dobře. Komunikace v rámci statutárního města byla hodnocena jako výrazně vyšší u vedení městských částí na rozdíl od řadových zastupitelů. 87 % dotázaných poukazovalo na nutnost většího sdílení informací. Samospráva je spíše uzavřený kruh osob s politickými a individuálními zájmy. Kvitovány jsou snahy o pracovní, ale neformální setkávání nad konkrétními návrhy a koncepčními plány.

Podotázky v rámci funkčního zařazení dotazované osoby o spolupráci s bezpečnostními složkami nad rámec „zákona“ ve formě snahy vyhovět a hledat řešení:

- a) Všichni úředníci v rámci státní správy vnímají zodpovědnost samosprávy za rozvoj měst jednotně buď podle své osobní zkušenosti, nebo dle přání samosprávy. Toto je určitou daní propojení modelu samosprávy a pověřené státní správy. Nelze očekávat prosazování změn pouze právními předpisy.
- b) Spolupráci s bezpečnostními složkami hodnotí všichni dotázovaní jako vynikající, případně nadstandartní. Probíhají pravidelné konzultace a funguje vzájemná snaha vyhovět, což je možno využít při změnách nastavení bezpečnostního vnímání území.

5.5. Aplikační výstupy vybraných metod analýzy rizik

Preliminary hazard analysis

Pomocí metody Preliminary hazard analysis bylo provedeno zhodnocení rizikových situací vztahujících se k závažnosti nebezpečí a rizik na základě diskuse a odborného úsudku. Základem posouzení stupně rizika je více než třicetiletá zkušenost v oblasti samosprávy a výkonu státní správy v rámci zkoumané oblasti. Hodnotu náhodnosti ovlivňuje počet vlivů vstupujících do rozhodování. Rizikovou hranicí je součet 6 z 20 možných.

Tabulka č. 3: Proměnné metody analýzy rizik – Preliminary hazard analysis

ohrožení	Stupeň rizika 1<10	Náhodnost 1<10	Pořadí rizik
Vyloučené lokality	4	1	5
Vznik-vybydlených bytů	1	4	5
Vznik-bezdoplatkové zóny	2	2	4
Zvýšení počtu ohrožených sociálních skupin	1	4	5
Migrace vnitřní město + 100 km	5	5	10
Migrace regionální	5	6	11
Útlum-Komunální služby	3	2	5
Útlum-Obchodní služby	3	5	8
Útlum-Školské služby	5	3	8
Útlum-Kulturní služby	6	3	9
Útlum-Komunitní služby	2	3	5
Dopravní problém-individuální doprava	4	4	8
Dopravní problém-hromadná doprava	4	2	6
Nedostatečné veřejné osvětlení	2	4	6
Nedostatečná údržba bytového fondu	3	2	5
Malé investice do bytového fondu	3	2	5
Zahušťování výstavby	3	3	6
Budování odpočinkových zón a parků	3	3	6
Budování sportovišť	4	3	7
Devastace veřejné zeleně	4	6	10
Budování zázemí pro pejskaře	6	6	12
Restaurace a stravovací služby	5	5	10
Hospoda	3	5	8
Tržiště	4	4	8
Zastavárna	5	6	11
Herna a hrací automaty	2	6	8
Nákupní centra	5	3	8
Podchody	2	3	5

Zpracování: vlastní

Zařazení otázky odpočinkových zón a parků bylo zvoleno z důvodu příležitosti sdružování se skupin, zvláště mladistvých osob a také z pohledu zázemí pro narkomany a příležitosti k požívání alkoholu. Sportoviště a jejich rizikový potenciál je vnímán z pohledu sdružování většího množství lidí a následného zdroje hluku. Budování odpočinkových zón, parků a zázemí pro pejskaře je v mnoha případech kontroverzním tématem z důvodu nerespektování a nedodržování pravidel a předpisů pro vymezený pohyb zvířat. S nejvyššími stupni rizika byly identifikovány hrozby v podobě regionální migrace a migrace uvnitř města posilující segregaci obyvatel do okrajových částí města, jako vysoce rizikové se podle očekávání jeví restaurace a stravovací služby, zastavárny, nákupní centra a všechny objekty vyznačující se koncentrací většího množství osob na jednom místě. Všechny tyto signály směřují k potvrzení již dříve vymezených předpokladů, které byly sledovány i dalšími výzkumnými metodami (dotazníkový průzkum, semistrukturované rozhovory apod).

Metoda What if analysis

Byla použita v rámci průzkumu jako doplňková metoda ke specifickým otázkám sledujícím vztah obyvatel k určitému typu bydlení, kteří jsou majetkově stabilnější, a přesto bydlí na sídlišti. Analýza byla provedena anonymně výběrem dle odhadu movitosti bydlících, dle vozidel parkujících na sídlišti s cílem zjistit potenciální rovinu vnitroměstské mobility a sociální stratifikaci v kontextu sociálně prostorové struktury města. Toto sledování bylo provedeno vzhledem k hodnotě vlastněných vozidel u 31 respondentů sídliště Ostrava-Dubina s následujícími výsledky:

Tabulka č. 4: Proměnné metody What if analysis

Co když	Úvahy o změně bydliště. ANO/NE	Poznámka
Chci se odstěhovat	2/29	Nic z otázek nevede ke změně postoje
Nedostatečné možnosti parkování	8/22	Vlastní garáž zmiňována jako důvod vystěhování
Zvýšené krádeže automobilů +vykradené auto	9/14	Ovlivněno vlastní nebo sdílenou zkušeností
Hlídané parkoviště	0/19	Líbilo by se, ale za kolik
Zvýšená kriminalita	27/0	Znatelná obava
Nastěhování „problémového“ souseda	18/3	Ovlivněno vlastní zkušeností
Zvýšená hluchnost venku	4/23	Není vnímáno negativně
Zvýšený hluchnost v domě	18/13	Problém nejbližšího sousedství bytu
Zvýšený nepořádek venku	8/17	Pouze kritika „u popelnic“
Zvýšený nepořádek v domě	6/ 20	Výtah a prostor „u schránek“
Možný teroristický čin	2/26	Bez vnímání tohoto nebezpečí
Možnost „moderního“ bytu na sídlišti v osobním vlastnictví	0/28	Výrazně preferováno, zmínky o zhodnocení následným nájmem
Možnost „moderního“ bytu na sídlišti v nájmu	0/20	Dle nájemného
Nedostatek dostupných služeb na místě	3/11	Zvýrazněna mobilita

Zpracování: vlastní

Výsledky tohoto orientačního kritéria poukázaly na souvislost mezi charakterem urbanistických prvků zástavby a bezpečnostními riziky, zvláště pokud se jedná o sídlištní typy bytové zástavby. Obyvatelé sídlišť si většinou uvědomují rizika společných prostor a prostředí, pokud nijak neovlivňují jejich osobní zájmy. Na druhou stranu neprojevují žádnou iniciativu nebo zájem o údržbu a úpravu těchto prostor, které přímo nevyužívají nebo

neslouží k jejich potřebám (parkování, odpočinek aj.). Tyto informace do jisté míry souvisí i se standarty bydlení, které jsou v rámci EU analyzovány v kontextu celkové životní úrovně domácností, zahrnující analýzy vývoje spotřebních vzorců domácností, finanční dostupnosti bydlení, modernizaci bytového fondu apod. a jsou jistým projevem životní úrovně a celkové životní spokojenosti. Průzkum opět potvrdil jistou nerovnováhu v oblasti příjmové struktury obyvatel a souvislost s bezpečnostními prvky urbanismu a prostředí.

5.6. Diskuse

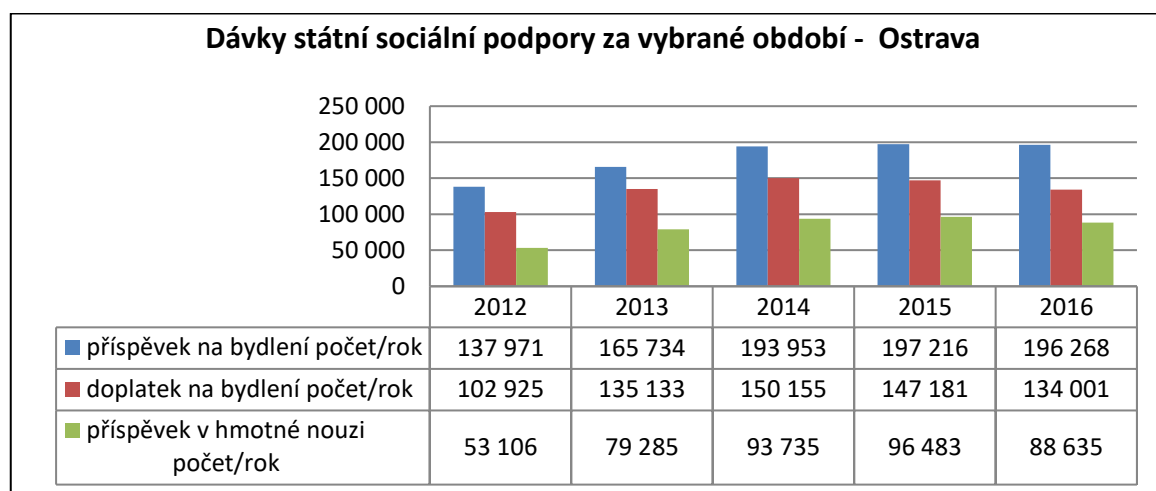
Téma disertační práce je zaměřeno na otázky urbanismu, na význam historie rozvoje města a environmentálních prvků a jejich vliv na vnímání pocitů bezpečí obyvatel vybraného města (Ostrava). Téma postihuje několik výzkumných rovin. Primárním východiskem z pohledu historického vývoje měst jsou poznatky hlavních představitelů Chicagské školy z pohledu sledování kriminality a vnímání pocitů bezpečí obyvateli měst. Z pohledu deskripce jsou sledovány některé významné teorie vysvětlující příčiny kriminality jako např. teorie sociální dezorganizace, teorie diferencované asociace, teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnosti apod. a jejich vývoj v čase a možnost jejich aplikovatelnosti na konkrétním příkladu. V souvislosti s vývojem průmyslu a společensko-politickými změnami se mění i urbanismus a způsob život ve městech a pozornost se přesouvá na sociodemografické charakteristiky obyvatel, sledují se důsledky koncentrace obyvatel do měst anebo příčiny jejich migrace, změny infrastruktury a sledování regionálního rozvoje. Z důvodů korekce některých jevů jsou zpracovávány mapy chudoby (vyloučené lokality), mapy kriminality, mapy brownfields, jsou zpracovávány koncepty sociální exkluze, sociální nerovnosti a stratifikace ve snaze hledat příčiny a východiska.

V současné době se pozornost zaměřuje i na specifická místa měst, která mají svůj význam v určité době a za určitých podmínek a na využívání městských prostor tak, aby život v nich byl příjemný. Z tohoto pohledu však současně narážíme na řadu protichůdných a kontraproduktivních situací. Velká města předpokládají velkou koncentraci obyvatel v městském prostředí, jako jsou tržitiště, náměstí, bulváry, centrální parky, nádraží, letiště, dopravní koridory, metra apod., která vykazují vysoká bezpečnostní rizika směrem k ohrožení lidského faktoru. Nejedná se pouze o bezpečnostní rizika vyplývající z koncentrace velkého množství osob na vybraných místech, ale o cílené útoky. Obyvatelé měst jsou z těchto důvodů vybízeni, aby změnili svoje chování, aby se naopak nesdružovali na velkých místech, aby nenavštěvovali historické památky, aby nevyužívali hromadnou městskou dopravu (metro), aby se neprocházeli po ulicích, tj. aby hledali jiné možnosti, jak vidět život ve městě příjemný. „Příjemná“ místa, náměstí a významná prostranství jsou naopak opatřována betonovými zábranami a zátarasy jako bezpečnostní opatření eliminující rizika útoků, jsou budovány silniční zpomalující pásy a dopravní omezení, která život ve městě značně komplikují a zhoršují. V tomto bodě se střetávají myšlenky městských architektů a jejich pohledy na urbanismus a život ve městech a pohledy governance, zajišťující ochranu zájmů obyvatel a vlastníků objektů. Život ve velkoměstě se začíná komplikovat, protože vývoj urbanismu dosud s těmito situacemi nepočítal a není aktivně připraven na realizaci řady technických, technologických a právních změn, korigujících život ve velkoměstě tak, aby byl v souladu s psychosociální podstatou lidského chování a urbanismem.

Další otázkou, která je předmětem diskuse, je smršťování měst. Tento problém se týká nejen některých evropských velkoměst, tímto fenoménem jsou postižena i některá města americká,

typickým příkladem je např. Detroit, Pittsburgh, Cleveland apod. Některá významná velkoměsta (Londýn, Berlín, New York) se nesmršťují, ale naopak stále rostou. Mezi významnou příčinou tohoto jevu je spatřován vysoký počáteční průmyslový boom spojený s přílivem pracovních sil a budováním infrastruktury s pozdějším nástupem útlumu vedoucího k celkové přeměně města. Vývoj těchto průmyslových center je studován z pohledu životních cyklů, kdy asi po 150 letech růstu se vývoj dostává na kulminační bod a dochází k úpadku, objevují se takové procesy jako je deindustrializace, depopulace a suburbanizace doprovázené dalšími socioekonomickými projevy s dopady především na obyvatelstvo a životní prostředí. Důsledky suburbanizace jsou spatřovány zejména ve změně sociální struktury obyvatel v centrální části města, které se vylidňuje, a původní obyvatelé se přesouvají na okrajové části a levný bytový fond je využíván sociálně slabými obyvateli a postupně dochází ke vzniku vyloučených lokalit. Proces deindustrializace je dlouhodobou záležitostí a přeměny původně průmyslového města včetně profesní skladby obyvatel a veškerého průmyslového zázemí je dlouhodobou záležitostí s dopady na příjmovou úroveň rodin a celkovou životní úroveň. Ostrava je spatřována jako město, které prochází procesem smršťování. Jsou sledována kritéria migrace a regionální migrace obyvatel. Od roku 1991 dochází v důsledku deindustrializace k systematickému úbytku obyvatel města. Zhoršuje se sociální situace a příjmová úroveň rodin. Graf znázorňuje vývoj dávek státní sociální podpory za určité období, ze kterého vyplývá, že počet žadatelů dávek státní sociální podpory se stále zvyšuje.

Graf č. 43: Dávky státní sociální podpory za vybrané období – Ostrava

Zdroj: Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostravy. Magistrát města Ostravy, Ostrava 2017, s. 33-35

Zpracování: vlastní

Zvyšující se počet příjemců dávek státní sociální podpory a jejich celkových částek signalizuje chudnutí obyvatel. Jistou příčinou tohoto stavu je poměrně vysoká nezaměstnanost v důsledku restrukturalizace průmyslu a jeho přechod na odvětví služeb a bariéry v oblasti rekvalifikace pracovních sil, které jsou i částečně demografického charakteru (věkové limity). Ekonomický propad regionu, poměrně vysoká hustota osídlení, ztráta jistot a zvýšená migrace jsou rizikovými indikátory pro vznik kriminálního chování tak jak jej popisuje sociální etiologie kriminality. Prostorová analýza kriminality z hlediska její koncentrace a identifikace rizikových oblastí zcela jasně vymezila oblasti, které se

vyznačují těmito kritickými indikátory. Pro formulování bezpečnostní a sociální politiky, pro plánování preventivních programů a pro cílenou operativní činnost policie jsou významné i další analyticko-deskriptivní poznatky o charakteru viktimizace především z pohledu obětí. Následující tabulka podává orientační přehled o obětech a jejich věkových charakteristikách ve vybraném období.

Tabulka č. 5: Oběti trestných činů a jejich věkové charakteristiky

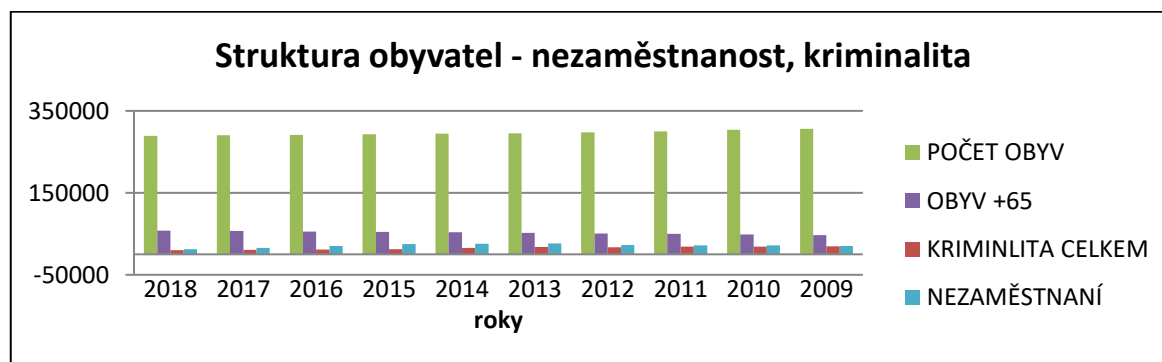
rok	0-18 let	ženy	starší 60 let	starší 65 let	celkem
2012	243	2128	740		3921
2013	222	1747	597		3496
2014	220	1293	394	294	2654
2015	280	1198	453	332	2542
2016	552	2122	3131	428	4297

Zdroj: Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území města Ostravy za rok 2019. Statutární město Ostrava. [online] [cit. 15.6.2020] Dostupné z https://www.ostrava.cz/uloziste/zastupitelstvo/materialy_ZM/vo1822/z14verejne/BJ1822_01222_20-ZM1822_14_zP/NavrhBodu1480548488_public.pdf

Zpracování: vlastní

Z tabulky vyplývá nejen rostoucí počet obětí ve všech věkových kategoriích, ale zejména jejich poměrně prudký nárůst ve vyšších věkových kategoriích nad 60 let, což signalizuje potřebu specifické operativní činnosti policie včetně zaměření specializovaných preventivních programů. Následující graf podává přehled o nejvýznamnějších rizikových indikátorech jako je nezaměstnanost, kriminalita a podíl celkového počtu obyvatel a obyvatel starších 65 let. I zde je možno sledovat celkový úbytek obyvatel, zvyšování počtu osob starších 65 let, mírně se snižující nezaměstnanost a celkovou kriminalitu.

Graf č. 44: Struktura obyvatel, nezaměstnanost, kriminalita

Zdroj: Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území města Ostravy za rok 2019. Statutární město Ostrava. [online] [cit. 15.6.2020] Dostupné z https://www.ostrava.cz/uloziste/zastupitelstvo/materialy_ZM/vo1822/z14verejne/BJ1822_01222_20-ZM1822_14_zP/NavrhBodu1480548488_public.pdf

Zpracování: vlastní

Pocity bezpečí souvisí s vnímáním svého okolí, s mírou kriminality, se spokojeností a s kvalitou života. Výzkumné otázky byly proto orientovány i na oblast spojenou s bydlením, s městským prostředím, s působením budov a starých objektů průřezově demografickým vzorkem respondentů od 1 až více jako 65 let. I tyto odpovědi jsou významné z pohledu sledování postojů a názorů obyvatel a jejich spokojenost či nespokojenost ve vztahu k potenciální migraci. Souvisejícím faktorem je obecně vnímaný pocit identifikace s prostorem a sousedy. Mimo rozsah zkoumání bylo možné vysledovat i odpovědi ovlivněné sdílenou zkušeností, jako zatím nedoceněný faktor pocitu bezpečí související s urbanizací a definováním spokojeného bydlení.

5.7. Návrhy na opatření a doporučení pro praxi

Mezi nejzávažnější kritické indikátory ovlivňující pocity bezpečí patří špatný vzhled budov a nevyužívané objekty typu brownfields. Současné urbanistické strategie sledují snahu o zachování původní podoby těchto objektů spojených s tradicí urbánního vývoje a současně o jejich revitalizaci na moderní loftové prostory splňující nejvyšší požadavky a nároky na moderní bydlení. Mezi další návrhy, jak využít nevyužívané prostory a objekty je gentrifikace těchto objektů, zejm. v centrálních částech města tak, aby se staly atraktivní pro cílovou skupinu obyvatel, aby byla vytvořena specifická společenství, která by měla zájem na jejich adaptaci, a tyto prostory se změnily na významné společenské prestižní prostory s akcentem bezpečí, významnosti, výjimečnosti a atraktivity. Tato myšlenka koresponduje s některými teoriemi založenými na environmentálním designu a fyzickém vzhledu, které tvrdí, že v jistém prostředí existují podněty, na které pachatel reaguje. To znamená, že některá místa jsou více než předurčena k většímu výskytu trestné činnosti (Herbert, Hyde 1985).

Specifika města Ostravy nejsou jenom brownfieldy, ale satelitní sídlištní výstavba kolem původního průmyslového centra. V těchto unifikovaných typově stavěných domech bydlí převážná většina obyvatel. I zde hraje významnou roli vzhled a technický stav budov. Roztříštěnost vlastnictví brání ucelené koncepci, ale zároveň umožňuje i efektivnější vynakládání prostředků na případné projekty pod veřejnou kontrolou. Změnou postoje v rámci rekonstrukcí domů by mohlo dojít k stavebnětechnickým úpravám umožňujícím využití dvou tří bytů stávající koncepce k rekonstrukci na byty pro vysoko příjmovou skupinu obyvatel dávající přednost bydlení intravilánu se všemi výhodami tohoto bydlení. To by mohlo být návrhem pro sídliště Ostrava – Jih, kde zůstalo větší množství domů ve vlastnictví obce. Toto ekonomicky heterogenní rozložení nájemníků a vlastníků bytů může zatráktivnit bydlení na sídlišti. Tyto myšlenky nejsou nové a objevovaly se na přelomu století hlavně v bývalém východním Německu jako reakce na prázdné panelové byty na sídlištích a v poslední době oslovují i architekty například v Rusku (Prostroyer 2020).

Z výsledku šetření také vyplynula potřeba řešení statické dopravy, jako ne jenom jako komfortu bydlení, ale i z bezpečnostního hlediska. Vhodně umístěné zpomalovací prvky dopravy, ať již vytvořené různými povrchy a provedením vozovky, tak doplněnými zpomalovací přispívá k nemožnosti rychlé jízdy s nehodovými následky.

Výrazným bezpečnostním prvkem urbanizmu zjištěným výzkumem je stav a struktura veřejné zeleně. Zde se projevuje výrazně nedostatečná údržba zeleně, která ve formě přerostlých keřových skupin vytvořila zázemí k shromažďování nepořádku a také poskytuje úkryt pro různé kriminální činy. Negativní vnímání dotazovaných občanů souvisí s přímou obavou na rozdíl od kultivovaných typů výsadby stromů s omezenou vzrůstovou výškou.

Takové solitérní výsadby, ale i řadové aleje jsou mimo jiné i jako efektivní bezpečnostní prvky rozčleňující směry případného postupu ohrožení a například s vhodným stavebním prvkem k zakořenění představuje i vhodný ochranný prvek před případnými teroristickými útoky.

V neposlední řadě nelze opomenout význam a funkci preventivní politiky, zejm. tzv. Komplexní součinnostní program prevence kriminality na místní úrovni, jehož cílem je integrace prevence kriminality. Jedná se o strukturu vzájemně propojených preventivních aktivit zaměřených zejm. na oblast sociální a situační prevence zacílené na ohrožené skupiny obyvatel, kterými jsou zejm. senioři a děti, ale i další oběti kriminality, na jejichž realizaci se podílí policie, městská policie, instituce města, státní správy a nestátní neziskové organizace.

5.8. Návrhy na doporučení pro teorii a směry dalšího zkoumání

Chicagská škola jako jedna z prvních poukázala na urbanismus a jeho společenský, hospodářský a kulturně politický význam. Otázky urbanismu jsou dnes neodmyslitelně spjaty s lidskou existencí a v přeneseném slova smyslu urbanismus významně ovlivňuje kvalitu života obyvatel obecně. Urbanismus je vnímán z pohledu ekonomiky, společenského vývoje i strategických významů. Otázky smršťování měst mohou představovat pro některé regiony zásadní hrozbu nejen v oblasti depopulace, ale i stagnace dalšího ekonomického rozvoje. Procesy smršťování tedy mohou představovat nové výzvy související s nastavením „corporate governance“ tak, aby byly eliminovány negativní dopady smršťování a nastaveny procesy směřující k zásadnímu oživení ekonomik a zvýšení atraktivity. Jednoznačně zde vystupují problémy Moravskoslezského a Ústeckého kraje a zkoumání vývoje urbanismu v městech těchto krajů by výrazně přispělo k predikci vývoje a směřování cílené podpory v rámci programu Restrukturalizace těchto regionů.

Další souvislost je tvořena územním plánem, legislativou a vstupem zahraničních globálních firem. Masivní výstavba výrobních hal, skladů a logistických center v bezpečných zemích může být vnímána jako pozitivní ekonomický nástroj prosperity jen do té míry, dokud neslevní pracovní síla na jiném světovém trhu a dokud se zahraniční investor nepřesune jinam. I tento proces může být vnímán jako smršťování na zrychlené časové ose. Počáteční boom je rychle vystřídán depopulací a nezaměstnaností v regionu, navíc nevyužívané výrobní haly nemají charakter historických památek a v mnoha případech mohou být věčnými pozůstatky zabírající ornou půdu s riziky environmentálními. Problém průmyslových zón a jejich ovlivňování urbanizace měst je doposud mimo hlavní zájem výzkumu, přičemž například výstavba v průmyslové zóně v Nošovicích a Mošnově výrazně ovlivnila fungování přilehlých měst a obcí.

Otázky kriminality a kvality života jsou pouze důsledky nějakého procesu, který zpravidla probíhá a pozvolna se vyvíjí a nabírá kumulativní charakter. Vysoká kriminalita má většinou masivní důsledky, které zasahují do řady společenských oblastí, se kterou se dlouho a velmi obtížně bojuje. Na některé aspekty již poukazovala jedna z prvních teorií, teorie sociální dezorganizace v roce 1942. Vycházela koncentrického uspořádání města a z pozorování chování lidí v jednotlivých městských zónách. Kriminalita a delikvence byla spojována s „přechodovými“ zónami, které sloužily k dočasnému zdržování osob s nízkým socioekonomickým statutem, místa neudržovaná, s absencí sociálních vztahů, spojovaná se zločinem. Řada dalších teorií zaměřených na otázky prostorové kriminality již jen popisovala důsledky, ale stále byly opomíjeny průvodní příčiny. Zásadní otázkou prevence

je změna prostor, které jsou spojovány s kriminalitou a na kterých je kriminalita páchána, identifikovat pachatele a zjistit co jej motivuje k trestné činnosti.

Jedním s možných směrů dalšího zkoumání je zajímavý pokus revitalizace sídlišť ze 70 let minulého století stavěných ve východních zemích Německa a změna sociálně-ekonomického složení obyvatel těchto lokalit. Bylo prokázáno, že otázky bezpečnosti, zejména bezpečnosti lidské, úzce souvisí s charakterem urbánního prostoru a jeho uspořádáním, s environmentálními prvky včetně dopravy, s demografickými prvky a prognózováním demografického vývoje a s využitím moderních technologií v oblasti prevence kriminality.

6. Závěr

V současné době žije ve městech více než polovina světové populace, v ČR je téměř 70% obyvatel soustředěno do měst. Urbanismus se tak stává jedním z diskutovaných témat z pohledu vývoje měst a studia jeho vnitřní struktury včetně dějů, které tento vývoj provázejí. Počátkem 20. století se Chicagská škola jako jedna z prvních začala zabývat otázkami urbanismu a otázkami člověka a působení prvků jeho prostředí. Současná podoba a zaměření studia města vychází především ze sociální morfologie městských sídel zkoumající uspořádání a prostorové rozložení společenských funkcí města a s nimi spojených objektů a všech budov infrastruktury s důrazem na bezpečnostní kritéria, která jsou významnou celosvětovou prioritou. V současné době je urbanismus považován za jedno z nejaktuálnějších témat z pohledu sledování kriminality a vnímání pocitů bezpečí obyvateli měst, která jsou ověřována celou řadou kriminologických teorií a koncepcí.

Výsledky vyhodnocení výzkumných hypotéz prokázaly, že charakter pocitů bezpečí je významně ovlivněn věkem, vzděláním a charakterem sociální situace, kdy se především starší lidé cítí více bezbranně, a o to intenzivněji vnímají pocity ohrožení vlivem osamělosti, zhoršeného zdraví a zhoršené sociálně ekonomické situace. Rovněž proměnné jako je věk a vzdělání se podílely na charakteru vnímání brownfields jako zdrojů kriminality. V konečném důsledku však jsou staré historické budovy vnímány jako prvky tradice, které k tomuto městu patří.

Nezaměstnanost, příjmová chudoba, nájemní bytová výstavba včetně vysokých doplateků na bydlení a stárnoucí obyvatelstvo jsou příznaky smršťujícího se města. Tyto charakteristiky jsou i příčinou zvýšené kriminality, a takto byla situace i vnímána respondenty. Z tohoto pohledu je stárnutí obyvatelstva vnímáno jako jeden z kritických indikátorů ovlivňující pocity bezpečí. V souladu se statistikami kriminality byl respondenty vyhodnocen i typ výstavby a jeho souvislost s kriminalitou, kdy se kriminalita nejvíce vyskytuje v sídlištní a v původní městské zástavbě na rozdíl od okrajových částí města s obydlím vesnického typu.

Otázky zaměřené na posouzení bezpečnosti sídlišť, kde žije mnoho příjemců dávek na bydlení a sociálních dávek v hmotné nouzi nebyly vyhodnoceny jako rizikové z pohledu vnímání bezpečí. Obdobně byla vyhodnocena i otázka zaměřená na rostoucí počet vyloučených lokalit, ubytoven a nocleháren ve městě, které jsou především využívány nízkopříjmovými skupinami obyvateli. Většina respondentů se domnívá, že změna struktury průmyslu ovlivňuje charakter města a souvisí s příjmy obyvatel a jejich sociální a ekonomickou úrovní, čímž je potvrzena nepřímá souvislost i s migračními trendy. Vnímání bezpečí obyvatel je významně ovlivněno urbanismem, jehož charakter je dán historicky a typem průmyslového vývoje. Původní velká světová průmyslová centra procházejí obdobnou etapou vývoje, která koresponduje s vývojovými cykly měst, která po uplynutí určitého časového období přecházejí na jiný typ funkce města. Původní účelová výstavba uspokojující potřeby minulého průmyslového rozvoje města nestačí reagovat na rychlé přeměny a nové funkce města. Nevyužívané prostory a původní budovy nejsou udržované, bytová výstavba rychle zastarává a přetváří se na brownfields a vyloučené lokality. Investice do masivní přestavby a renovace jsou natolik vysoké, že je nelze zvládnout v rychlých etapách. Z těchto důvodů se hledají projekty zaměřené na gentifikaci celých průmyslových celků, na jejichž investování by se podílely různé zájmové skupiny včetně obyvatel. Tyto etapy urbánních přeměn jsou však závislé na úrovni hospodaření měst a jejich příjmech.

Rozporem, který se ukazuje zkoumáním problematiky urbanismu a pocitu bezpečí a jeví se i ve zjištěných konstatovaných touto prací, je vlastní funkce samosprávy. Tento volený orgán se snaží ve čtyřletých cyklech obhájit svůj mandát. Proto se zcela logicky soustředí na krátkodobé cíle a zájmy. Na rozdíl od historických předloh měst Chicagské školy a navazujících výzkumných prací došlo ve východní Evropě ke změně systému rozhodování o věcech veřejných. Od direktivní role všeobjímající politiky jedné dominantní a rozodující strany došlo k rychlému přerodu v maximální volnost zájmů, individuálních cílů a představ bez širší zodpovědnosti. Od centrálního plánování výstavby a urbanistického rozvoje se přešlo k individuálním stavbám v jasném zájmu investora. Na to navazují změny urbanismu v zájmu jednotlivce, bohužel mnohdy na úkor celku.

Tento problém v rámci zkoumané oblasti se nejvíce projevuje na změně vlastnické struktury bydlení. Masivní privatizace bytového fondu v zájmu jednotlivce položila základy na dlouhodobý problém v rámci řešení situace smršťujícího se města. Jak je výše popsáno, způsobuje tato anonymizace vlastnictví nový fenomén. Tuto situaci historická bádání v rámci Chicagské školy neznala. Roztříštěné vlastnictví v ucelených domech, jejichž vnitřní rozdělení na bytové jednotky, které jsou v individuálním vlastnictví, podléhá totiž snahám skupování jednotlivých bytů k investičním záměrům. Tento prvořadý investiční cíl je v rozporu se snahou měst o dlouhodobě stabilní a spořádané obývání. Tato situace začíná způsobovat vznik vybydlení bytů jinak v dobře fungujících domech. Tyto domy jsou následně vtahovány do spirály problému pokojného soužití v domě.

Řešením je aktivní zásah samosprávy do těchto obchodních vztahů a postupně zpět nabytí vlastnických práv k ohroženým bytovým jednotkám. Tento přístup je ale podmíněn dlouhodobým sledováním a zaměřením nutných investic. Zároveň tento přístup vyžaduje stabilní dlouhodobé programy a většinovou podporu samospráv.

„Vliv bez peněz a peníze bez vlivu“, nejsou schopny ani v dobrých úmyslech změnit dosavadní negativní vývoj zkoumaných ostravských lokalit. Zde musí sehrát svou historickou roli samospráva, jejíž nezastupitelná úloha je podložena zkoumáním a doložena výzkumem, na jehož počátcích stala Chicagská škola.

Conclusion

At present, more than half of the world's population lives in cities; in the Czech Republic, almost 70% of the population is concentrated in cities. Urbanism thus becomes one of the topics discussed from the perspective of urban development and the study of its internal structure, including the events that accompany this development. At the beginning of the 20th century, the Chicago School was one of the first to address issues of urbanism and human issues and the effects of elements of its environment. The current form and focus of the study of the city is based primarily on the social morphology of urban settlements examining the arrangement and spatial distribution of social functions of the city and related buildings and all infrastructure buildings, with emphasis on security criteria, which are a major global priority. Currently, urbanism is considered one of the most current topics in terms of monitoring crime and the perception of security feelings by city dwellers, which has been verified by a number of criminological theories and concepts.

The results of the evaluation of research hypotheses showed that the nature of sense of security is significantly influenced by age, education and the nature of the social situation, especially older people feel more helpless and more intensely perceive feelings of danger due to loneliness, deteriorating health and deteriorating social-economic situation. Variables

such as age and education also contributed to the perception of brownfields as sources of crime. Ultimately, however, the old historic buildings are perceived as elements of the traditions that belong to this city.

Unemployment, income poverty, rental housing, including high housing supplements, and aging population are signs of a shrinking city. These characteristics are also the cause of increased crime and this is how the situation was perceived by the respondents. From this point of view, population aging is perceived as one of the critical indicators influencing feelings of security. In accordance with the crime statistics, the respondents also evaluated the type of construction and its connection with crime, when crime occurs most in housing estates and in the original urban development, in contrast to the outskirts of the city with village-type housing.

Questions aimed at assessing the safety of housing estates where many recipients of housing benefits and social benefits in material need live have not been assessed as risky from the point of view of safety perception. Similarly, the question focused on the growing number of excluded localities, hostels and dormitories in the city, which are mainly used by low-income groups, was evaluated. Most respondents believe that the change in the structure of industry affects the character of the city and is related to the income of the population and their social and economic level, which confirms the indirect link with migration trends.

The perception of the safety of the inhabitants is significantly influenced by urbanism, whose character is determined by history and the type of industrial development. The original large world industrial centers are going through a similar stage of development, which corresponds to the development cycles of cities, which after a certain period of time switch to another type of city function. The original purpose-built construction satisfying the needs of the city's past industrial development is not enough to respond to the rapid transformations and new functions of the city. Unused areas and original buildings are not maintained, housing construction is rapidly becoming obsolete and is transforming into brown-fields and excluded localities. Investments in massive redevelopment and renovation are so high that they cannot be managed in quick stages. For these reasons, projects are being sought aimed at the gentrification of entire industrial units, the investment of which would involve various interest groups, including the population. However, these stages of urban transformation depend on the level of urban management and their income.

The discrepancy, which is shown by the study of the urbanism issues and the feeling of security, is also shown in the findings of this work and thus is the function of the Municipality. This elected body seeks to defend its mandate in four-year cycles. Therefore, they logically focus on short-term goals and interests. In contrast to the historical designs of the Chicago School cities and subsequent research, there has been a change in the system of public decision-making in Eastern Europe. From the directive role of the all-embracing policy of one dominant and dissolving party, there has been a rapid transformation into maximum freedom of interests, individual goals and ideas without broader responsibility. From central planning of construction and urban development, there was a transition to individual buildings in the clear interest of the investor. Unfortunately, this is followed by changes in urbanism in the interests of the individual, often at the expense of the whole.

This problem within the examined area is most manifested in the change of ownership structure of housing. The massive privatization of the housing stock in the interests of individuals laid down the foundations for a long-term problem in solving the situation of the shrinking city. As described above, this anonymization of ownership causes a new

phenomenon. Historical research within the Chicago School did not know this situation. Fragmented ownership in integrated houses, the internal division of which into housing units that are in individual ownership is subject to efforts to purchase individual apartments for investment purposes. This primary investment goal is at odds with the cities' efforts for long-term stable and orderly housing. This situation is beginning to cause the apartment to be vacated otherwise in well-functioning houses. These houses are then drawn into the spiral of the problem of peaceful coexistence in the house.

The solution is the active intervention of the local government in these business relations and the gradual return-acquisition of ownership rights to endangered housing units. However, this approach is conditioned by long-term monitoring and targeting of necessary investments. At the same time, this approach requires stable long-term programs and majority support from local governments.

"Influence without money and money without influence" are not able to change the current negative development of the examined Ostrava localities, even with good intentions. Municipality has to play its historical role here, and this irreplaceable role is underpinned by research and evidence by the Chicago School.

Suggested Recommendations for Theory and Directions for Further Research

The Chicago School was one of the first to point out urbanism and its social, economic and cultural-political significance. Today, the issues of urbanism are inextricably linked to human existence, and literally urbanism significantly affects the quality of life of the population in general. Urbanism is perceived from the point of view of economics, social development and strategic meanings. Urban shrinkage issues can pose a major threat to some regions, not only in depopulation but also in stagnating further economic development. Thus, shrinking processes may present new challenges related to the setting of "Corporate Governance" so as to eliminate the negative effects of shrinkage and set processes leading to a fundamental recovery of economies and increase attractiveness. The problems of the Moravian-Silesian and Ústí nad Labem Regions clearly stand out here, and examining the development of urbanism in the cities of these regions would significantly contribute to predicting the development and direction of targeted support within the Restructuring Program of these regions.

Another connection is formed by the zoning plan, legislation and the entry of foreign global companies. The massive construction of production halls, warehouses and logistics centers in safe countries can only be seen as a positive economic tool for prosperity until labor is reduced in another world market and the foreign investor moves to another country. This process can also be seen as shrinkage on an accelerated time-line. The initial boom is quickly replaced by depopulation and unemployment in the region, in addition, unused production halls do not have the character of historical monuments and in many cases can be eternal remains occupying arable land with environmental risks. The problem of industrial zones and their influence on urbanization is still outside the main interest of research, while, for example, construction in the industrial zones in Nošovice and Mošnov has significantly affected the life in adjacent towns and villages.

The issues of crime and quality of life are only the consequences of a process that usually takes place and is gradually evolving and becoming cumulative. High crime usually has

massive consequences, which affect a number of social areas, which are long and very difficult to fight. Some aspects were already pointed out by one of the first theories, namely the Theory of Social Disorganization in 1942. It was based on the concentric arrangement of the city and on the observation of people's behavior in individual city zones. Crime and delinquency were associated with "transitional" zones, which served to temporarily detain people with low social-economic status, places unmaintained, with the absence of social relations associated with crime. Many other theories focusing on spatial crime issues have only described the consequences, but the underlying causes have still been neglected. The fundamental issue of prevention is to change the areas that are associated with crime and in which crime is committed, to identify the perpetrator and to find out what motivates him to commit crime.

One of the possible directions of further research is an interesting attempt to revitalize housing estates from the 1970s built in the eastern countries of Germany and to change the social-economic composition of the inhabitants of these localities. Demonstration that security issues, in particular human security, are closely linked to the nature and layout of urban space, environmental elements, including transport, demographic elements and demographic forecasting, and the use of modern crime prevention technologies.

Soupis bibliografických citací

AGNEW, R. 1995. *Criminology – Strain and Subcultural Theories of Criminality*. Boston:Belmont.

AMIN A., S. GRAHAM. 1997. "The ordinary City". *Transactions of the Institute of British Geographers*. 22, 411-422.

AMIN, A., and N. THRIFT. 1994. *Globalization. Institutions and Regional Development in Europe*. Oxford University Press.

ANDERSON, E. 1994. *The Code of the Streets*. [online] The Atlantic. [cit. 2020-01-02] Available at: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/05/the-code-of-the-streets/306601/>

ANDRESEN, M. A., 2006: Crime Measures and the Spatial Analysis of Criminal Activity. *British Journal of Criminology* 46, č. 2, s. 258-285.

ATKINSON, R. 2003. Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces. *Urban Studies*. 40 (9): 1829–1843.

AUDIRAC, I. 2007. Some Thoughts about Urban Shrinkage in a Sea of Growth. *Paper presented to the International Conference The Future of Shrinking Cities: Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context* University of California at Berkeley. February 8-9.

AULICKÁ, Z. 1994. Problematika sídelní zástavby v ČR. *Cahiers du CEFRES*, 7: 71:75.

BARNETT, C., MENCKEN, F. C. 2002. Social Disorganization Theory and the Contextual Nature of Crime in Nonmetropolitan Counties. *Rural Sociology*. 67, č. 3, s. 372-393.

BAUM, D., VONDROUŠOVÁ, K., TICHÁ, I. 2014. *Charakteristika sociálně prostorové segregace ve srovnání dvou měst (Halle - Ostrava)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 42-43, ISBN 978-80-7464-491-7.

BERG, L.D. 2004. Scaling knowledge: towards a critical geography of critical geographies. *Geoforum*. 35:553-558.

BERNARD, J. (ed) 2010. Endogenní rozvojové potenciály malých obcí a místní samospráva. *Sociologické studie/Sociological Studies*, 10:1, Praha: Sociologický ústav AV ČR.

BITUŠÍKOVÁ, A. 2003. *Urbánna antropológia. Východiská a perspektívy*. Banská Bystrica, UMB.

- BONTJE, M. 2004. Facing the Challenge of Shrinking Cities in East Germany: The Case of Leipzig. *Geojournal*. 61,13-21.
- BOOTH, Ch. 1988. Condition and Occupations of the People of East London and Hackney. *Journal of The Royal Statistical Society*. 51 (2), s. 276-339.
- BOOTH, D. 1987. Regional Long Waves and Urban Policy. *Urban studies*. 24, 447-459.
- BOUFFARD, L. A., MUFTIĆ, L. R. 2006. The "Rural Mystique": Social Disorganization and Violence beyond Urban Communities. *Western Criminology Review* . 7, č. 3, s. 56-66.
- BRABEC, T., SÝKORA, L. 2009. Gated communities in Prague. In: SMIEGEL, Ch. (ed): *Gated and Guarded Housing in eastern Europe*. Leipzig: Leibnitz-Institut für Landeskunde. s. 83-89
- BRIMICOMBE, A. J., RALPHS, M. P., SAMPSON, A., & TSUI, H. Y. 2001. An Analysis of the Role of Neighbourhood Ethnic Composition in the Geographical Distribution of Racially Motivated Incidents: Implications for Evaluating Treatment. *British Journal of Criminology*. 41(2), 293–308. doi:10.1093/bjc/41. 2. 293.
- BRITT, C.L . 2001. Health consequences of criminal victimization. *International Review of Victimology*. 8: 63–73.
- BROWNLOW, A. A geography of men's fear. *Geoforum*, 2005, 36, 581-592.
- BURCIN, B., KUČERA, T., ŠÍDLO, L. 2018. Prognóza vývoje počtu a věkové struktury obyvatelstva statutárního města Ostravy na období 2017–2040. Praha: UK, s. 16,
- BURGESS, E. 1925. The Growth of the City. In: R. E. Park, E. Burgess, R. D. McKenzie (eds.) *The City*. Chicago.
- BUZAR, S., P. OGDEN, HALL, R. 2005. Households Matter: The Quiet Demography of Urban Transformation. *Progress in Human Geography*. 29 (4):413-436.
- BUZAR, S., P. OGDEN, R., HALL, HAASE, A., KABISCH, S., STEINFÜHRER, A. 2007. Splintering Urban Populations: Emergent Landscapes of Reurbanisation in Four European Cities. *Urban Studies*. 44 (4):651-677.
- CARCACH, C. 2000. Size, Accessibility and Crime in Regional Australia. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*. č. 175, s., 1-6.
- CASTELLS, M. 1976. *Theory and Ideology in urban sociology*. In: Pickvance Ch.G. (ed.) *Urban sociology: critical essays*. London: Tavistock Publications, s. 60-84
- CASTELLS, M. 1996, 2000. *The rise of the network society*. Malden- Blackwell.
- CASTELLS, M. 1997, 2004. *The power of identity*. Malden- Blackwell.
- CASTELLS, M. 1998, 2010. *End of millennium*. Chichester: Wiley- Blackwell.

CASTLES, S., MILLER, M. J. 2009. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 369 s.

Centrum pro výzkum veřejného mínění. [cit. 2020-01-02] dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents.

CLARK, A.E. and OSWALD, A.J. 1994. Unhappiness and unemployment. *The Economic Journal*. (May): 648–659.

COCHRANE, A. 2007. *Understanding Urban Policy: A Critical Approach*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

COHEN, M.A. 2008. The effect of crime on life satisfaction. *Journal of Legal Studies*. 37(June): s.325–353.

COOPER, D. 2007. Being in Public: The Threat and Promise of Stranger Contact. *Law & Social Inquiry*. 32 (1): 203–232.

COVINGTON, J., TAYLOR, R. B. 1991. Fear of Crime in Urban Residential Neighborhoods: Implications of Between- and Within -Neighborhood Sources for Current Models. *The Sociological Quarterly*. 32(2), 231–249.
doi:10.1111/j.1533-8525.1991.tb00355.x

COZENS, P. M., SAVILLE, G., HILLIER, D. 2005. Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Poverty management*. 23, 328-356.

ČERMÁK, D. a kol. 2011. *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Praha: Slon.

ČSÚ.cz , 2020 [online], [cit. 2020-01-02] dostupné z: <https://www.czso.cz/>.

DALE, B. 2002. An Institutional Approach to Local Restructuring: The Case of Four Norwegian Mining Towns. *European Urban and Regional Studies*. 9 (1):5-20.

DAY, K., STUMP, CH., CARREON, D. 2003. Confrontation and loss of control: masculinity and men's fear in public space. *Journal of Environmental Psychology*. 23, 311-322.

DICKEN, P. 2003. *Global Shift: Reshaping the Global and Economic Map in the 21st Century*. New York: Guilford Press.

ENGELS, B. 1845, 1950. *Bytová otázka*. Praha: Svoboda , s. 123.

FARKOVÁ, M. 2009. *Dospělost a její variabilita*. Praha:Grada ISBN 978-80-247—5

FARRALL, S., JACKSON, J., GRAY, E. 2009. *Social order and the fear of crime in contemporary times*. New York: Oxford University Press.

- FERENCOVÁ, M. 2008. Spolužitie zaliate v bronz. Pomníky významných osobností jako prostriedok organizovaného šírenia klasifikačných schém. *Slovenský národopis*. 56, (1): 5-16.
- FERRARO, K. F. 1995. *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.
- FIELDING, A.J. 1989. Migration and urbanization in Western Europe. *The Geographical Journal*. 155:60-69
- FLANAGAN, W.G. 1993. *Contemporary urban sociology*. Cambridge. New York: Cambridge University Press
- FREY, B.S. and STUTZER, A. 2002 *Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Well-Being*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- FRIEDRICHS, J. 1993. „A theory of Urban Decline: Economy, Demography and Political Elites“. *Urban Studies*. 30 (6) : s. 907-917
- GEHL, J. 2000. *Život mezi budovami*. Praha:Kosmas. Nadace Partnerství. ISBN 80-85834-79-0
- GEYER, H.S. 1996. Expanding The Theoretical Foundation of the Concept of Differential Urbanisation. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. 87, č. 1, s. 44-59
- GEYER, H.S., KONTULY, T.M. 1993. A Theoretical Foundation for the Concept of Differential Urbanisation. *International Regional Science Review*. 17, č. 2, s. 157-177
- GLOCK, B. and H. HÄUSSERMANN. 2004. New Trends in Urban Development and Public Policy in Eastern Germany: Dealing with the Vacant Housing Problem at the Local Level. *International Journal of Urban and Regional Research*. 28 (4):919-929.
- GOTTDIENER, M. 1993. *A Marx for Our Time: Henri Lefebvre and the Production of Space*. (Review). *Sociological Theory II*. (1): 129-134
- GREEN, E., SINGLETON, C. 2006. Risky bodies at leisure: young women negotiating space and place. *Sociology*, 40, 853-871.
- HALÁS, M. 2008. Priestorová polarizácia spoločnosti s detailným pohľadom na periferné regióny Slovenska. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 44 /2/: 349-369
- HALÍK, P. 1994. Architektonická avantgarda a tradice českého funkcionalistického urbanismu. *Cahiers du CEFRES* .7:45-51.
- HALL, P., HAY, D. 1980. *Growth Centres in the European Urban System*. Heinemann Educational. London.

- HARVEY, D. 2001. *Spaces of capital. Towards a Critical Geography*. London. New York: Routledge.
- HARVEY, D. 2008. The Right to the City. *New Left Review*. 53: 23-40.
- HERBERT, D. T., HYDE, S. W. (1985). Environmental criminology: testing some area hypotheses. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 10, 259-274.
- HERBERT, D. T., HYDE, S. W. (1985). Environmental criminology: testing some area hypotheses. *Great Britain*, 259-274.
- HERMAN, S., REGULSKI, J. 1977. Elements of a Theory of Urbanization Processes in Socialist Countries. Vienna Centre. CURB Project Working. *Document*. 77, č. 3
- HIRT, T., JAKOUBEK, M. 2006. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 13-
- HNILIČKA, P. 2012. *Sídelní kaše: Otázky k urbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host
- HOLAS, J. a kol. 2016. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel*. Praha: IKSP, ISBN 978-80-7338-160-8
- HOYT, H. 1939. *The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities*. Washington, DC: Federal Housing Administration.
- HRUŠKA-TVRDÝ, L. 2011. *Industriální město v postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava. ISBN 978-80, s. 83
- HUME, M. 2004. It's as if you don't know, because you don't do anything about it: gender and violence in El Salvador. *Environment and Urbanization*. 16, s.63-72.
- HUNTER, A. 1978. Symbols of incivility: social disorder and fear of crime in urban neighborhoods (No. M-46 A). *Annual meeting of the American Society of Criminology*. Dallas.
- CHAMPION, A. 2001. A Changing Demographic Regime and Evolving Polycentric Urban Regions: Consequences for the Size, Composition and Distribution of City Populations. *Urban Studies*. 38 (4):657-677.
- CHESHIRE, P, HAY, D. 1989. *Urban Problems in Western Europe: An Economic Analysis*. Unwin Hyman. London, 216 s.
- JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. 2011. Kriminalita ve městě. *Geografické rozhledy*. ročník 20, č. 3, s. 10–11, ISSN 1210-3004.
- KABISCH, S., A. HAASE, and D. HAASE. 2006. *Beyond Growth: Urban Development in Shrinking Cities as a Challenge for Modeling Approaches*. UFZ, Center for Environmental Research.

KÁŇA, P. 2014. *Ostrava ve spirále času*. Kolářek-e-knihy jedou. ISBN 978-80-7512-003-8

KELLING, G.L., WILSON, J.Q. 1982. Broken windows: The Police and Neighborhood Safety. *Atlantic Monthly*. 249 (3), 29-38

Koncepce sociálního bydlení statutárního města Ostrava, 2017. Ostrava. s.14-15, 20-31.

KONDRATIEFF, N. 1922,1984. *The Long Wave Cycle*. New York: Richardson and Snyder.

KOSKELA, H. 1999. Gendered exlusions': women's fear of violence and changing relations to space. *Geografiska Annaler*. 81B, 111-124.

KOSKELA, H. 2009. Crime/fear of crime. In: KITCHIN, R., THRIFT, N. (eds). *International encyclopedia of human geography*. Amstredam (Elsevier).

KOSTELECKÝ, T. a kol. 2009. *Problémové čtvrti ve městě a politiky k jejich regeneraci . případová studie Prahy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

KUČA, K. 2000. *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, Brno: nakladatelství Baset.

KUTA, V., KUDA, F., SEDLECKÝ, J. 2005. Černá louka – první poválečný brownfield v Ostravě. *Urbanismus a územní rozvoj*. 8 (3).

LA GRANGE, R. L., FERRARO, K. F., SUPANCIC, M. 1992. Perceived Risk and Fear of Crime: Role of Social and Physical Incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 29(3), 311–334. doi:10.1177/0022427892029003004

LANG, T. 2005. *Insights in the British Debate about Urban Decline and Urban Regeneration*. Working Paper. Leibniz-Institute for Regional Development and Structural Planning (IRS), Eckner.

LEE, E. S. 1966. A Theory of Migration. *Demography*. 3, č. 1, s. 47-57.

LEFEBVRE, H. 2006. *Writings on Cities*. (ed. by Kofman, E., Lebas,E.) Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing

LOFLAND, L. 1973. *A World of Strangers: Order and Action in Urban Public Space*. Prospect Heights: Waveland.

LÜDEMANN, C. 2006. Kriminalitätsfurcht im urbanen Raum: Eine Mehrebenenanalyse zu individuellen und sozialräumlichen Determinanten verschiedener Dimensionen von Kriminalitätsfurcht. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*. 58(2): 285–306.

LUTHER, D. 1995. Výskumy mesta a formovanie urbánnej etnologie na Slovensku. *Etnologické rozpravy* 2 (2) 5-13, on-line

Magistrát města Ostravy. *Ostrava výrazně omezí hazard, povolí jen živé hry v kasinech*. 2019. [online] [cit. 14.3.2020] Dostupné z <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/aktualne/ostrava-vyrazne-omezi-hazard-povoli-jen-zive-hry-v-kasinech>

Magistrát města Ostravy. *Právní předpisy, vyhlášky statutárního města Ostravy*. 8/2019. [online] [cit. 14.3.2020]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/urad/pravni-predpisy/vyhlasky-statutarniho-mesta-ostravy>

Magistrát města Ostravy. *První výsledky omezení hazardu v Ostravě*. 2017. [online] [cit. 4.2.2020] Dostupné z <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/tiskove-zpravy/prvni-vysledky-omezeni-hazardu-v-ostrove>

MAGUIRE, M., MORGAN, R., REINER, R. 2007. *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press.

MAIER, K. 2005. *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938*. Praha:Academia.

MAIER, K. 2003. Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis/Czech sociological Review*. 39: (5): 653-666.

MATOUŠEK, R., SÝKORA, L. 2011. Environmental Justice and Residential Segregation in Czechia: the Case of Roma Resettlement in the Town of Vsetín. *Acta Universitatis Carolinae Geographica* .46 (2): 81-94.

MILGRAM, S. 1970. The Experience of Living in Cities. *Science*. 67 (3924): 1461–1468.

MOSER, C. O. N. 2004. Urban violence: an introductory roadmap. *Environment and Urbanisation*.16, 3-16.

MULÍČEK, O. 2002. Suburbanizace v Brtně a jeho okolí. In: *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku o.p.s., s. 171-181.

MUMFORD, L. 1961. *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. New York: Harcourt, Brace and World.

MUNKOVÁ, G. 2001. *Sociální deviace* (Přehled sociologických teorií). Praha: Karolinum.

MUSIL, J. 1968. The development of Prague's ecological structure. In: PAHL, R. (ed.). *Readings in Urban sociology*. Oxford: Pergamon Press, s. 232-259.

MUSIL, J. 1985. *Lidé a sídliště*. Praha:nakladatelství Svoboda.

- MUSIL, J. 1987. Housing Policy and the Sociospatial Structure of Cities in a Socialist Country - the example of Prague. *International Journal of Urban and Regional Research* .1, str. 27-36.
- MUSIL, J. 2002 b . Co se děje s českými městy dnes. In: HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Paseka, s. 298-331.
- MUSIL, J. 2001. Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů. *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review*. 37 (3): 275-298.
- MUSTERD, S., PRIEMUS, H. A., VAN KEMPEN, R. 1999. Towards undivided cities: the potential of economic revitalisation and housing redifferentiation. *Housing Studies*. 14, č. 5, str. 573-584.
- NÁPLAVA, T. 2008. Kriminalitätsfurcht und registrierte Kriminalität. *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*. 91(1): 56–73.
- NEWMAN, O. 1972. *Defensible space*. New York (The Macmillan Company).
- NOSKOVÁ, J. 2010. Obraz (y) Brna a života jeho obyvatel v Brunner v Heimatbone 1948-1950. *Sociální studia*. 3: 15-33
- NUISSL, H., and D. RINK. 2005. The 'Production' of Urban Sprawl: Urban Sprawl in Eastern Germany as a Phenomenon of Post-Socialist Transformation. *Cities*. 22 (2):123-134.
- OBERWITTLER, D., 2004: A Multilevel Analysis of Neighbourhood Contextual Effects on Serious Juvenile Offending: The Role of Subcultural Values and Social Disorganization. *European Journal of Criminology*. 1, č. 2, s. 201-235.
- OGDEN, P., HALL, R. 2000. Households, Reurbanisation and the Rise of Living Alone in the Principal French Cities. *Urban Studies*. 37 (2):367-390.
- OLÁH, G.(2013. Kolektivní paměť, prostor a významy. Příklad náměstí Svobody v Budapešti. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 49 (5): 729-750.
- OSGOOD, D. W. , CHAMBERS, J. M. 2000. Social Disorganization Outside the Metropolis: an Analysis of Rural Youth Violence. *Criminology*. 38, č. 1, s. 81-116, doi:10.1111/j.1745-9125.2000.tb00884.x
- Ostrava. cz. *Historie města*. [cit. 2020-01-02] dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/historie-mesta>
- Ostrava.cz. Brownfieldy. [cit. 2020-01-02] dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/nemovitosti/brownfieldy>

OSWALT, P., (ed.) 2006. *Shrinking Cities Vol. 1. International Research*. Ostfildern: Hatje Cantz Verlag.

Otevřená společnost. o.p.s. Mapa kriminality [cit. 2020-01-03] dostupné na: <https://www.mapakriminality.cz>

OUŘEDNÍČEK, M. 2000. Theory of Stages of Urban Development and Differential Urbanisation. *Geografie. Sborník ČGS*, 105,4, pp 361-369, s. 365.

OUŘEDNÍČEK, M. a kol. 2013. *Sub Urbs: krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.

PAIN, R. 2001. Gender, race, age and fear in the city. *Urban Studies*. 38, 899-913.

PEDERSEN, P.J. and SCHMIDT, T.D. 2009. Happiness in Europe: Cross-country differences in the determinants of subjective well-being. *IZA Discussion Paper Series No. 4538*. Bonn.

PETERSEN, W. 1958. A General Typology of Migration. *American Sociological Review*. 23, č. 3, s. 256-266.

Prostroyer.ru. [online] [cit. 14.3.2020] Dostupné z <https://prostroyer.ru/de/apartments/which-houses-are-khrushchev-literary-and-historical-notes-of-young-technology/>

Regionální profil - shrnutí podmínek a faktorů ovlivňujících trh práce v kraji, 2018. Ostrava: Úřad práce, s. 23.

REPHANN, T. J. 1999. Links between rural development and crime. *Papers in Regional Science*. 78(4), 365–386. doi:10.1111/j.1435-5597.1999.tb00751.x.

RICHARDSON, H.W., NAM, C.W. (eds.) 2014. *Shrinking Cities: A Global Perspective*. Series Regions and cities 71. Routledge, Abingdon, Oxon, New York.

ROBINSON, J. 2006. *Ordinary cities. between modernity and development. Questioning Cities Series*. London, New York, Routledge.

ROSS, C.E. 1993. Fear of victimization and health. *Journal of Quantitative Criminology*. 9(2): 159–175.

RUMPEL, P., SLACH, O., KOUTSKÝ, J. 2010. Creative Industries in Spatial Perspective in the Old Industrial Moravian – Silesian Region. *Ekonomie a Management*. 8(4), 30-47.

RŮŽIČKA, M. 2010. Urbanizace chudoby a etnicity v (post)socialistickém městě. In: VACKOVÁ, B., GALČANOVÁ, I., FERENČUHOVÁ, S. (eds) *Československé město. Každodennost – reprezentace – výzkum*. Červený Kostelec- Brno: Mervart a Masarykova univerzita, s. 137-157.

RYŠAVÝ, Z., LINK, J., VELÍŠKOVÁ, L. 1994. Proces suburbanizace v souvislostech procesu přeměny osídlení v letech 1869-1991. Česko, Pražská aglomerace., *Územní plánování a urbanismus*. XXI, s.189-199.

SALONE, C., BESANA, A., RIVOLIN, U.J. 2016. Crisis and urban shrinkage from an Italian perspective. In: Knieling, J. and Othengrafen, F. (eds.) *Cities in Crisis: Socio-Spatial Impacts of the Economic Crisis in Southern European Cities*. Series Regions and Cities. Routledge, Abingdon, Oxon, New York.

SAMPSON, R. , GROVES, W. B., 1989. Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology* . 94, č. 4, s. 774-802.

SAMPSON, R. J., 1986: Crime in Cities: The Effects of Formal and Informal Social Control. *Crime and Justice* . 8, s. 271–311.

SAMPSON, R. J., RAUDENBUSH, S. W., & EARLS, F. 1997. Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*. 277(5328), 918–924.
doi:10.1126/ science.277.5328.918

SÁNCHEZ-MORAL, S. 2017. The mobility of 'creative workers' and their potential contribution to the recovery of old industrial cities in Spain. *Town Planning Review*, Vol. 88(1), pp. 93-107.

SASSEN, S. 2001. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.

SAUNDERS, P. 1981,2007. *Social Theory and The Urban Question*. Oxon: Routledge

SCHAFER, J. A., HUEBNER, B. M., BYNUM, T. S. 2006. Fear of crime and criminal victimization: gender-based contrasts. *Journal of Criminal Justice*. 34, 285-301.

SCHMEIDLER, K. 2014. Fenomén Shrinking City.*Lidé a města*. Brno, 1(16),s. 125-147.

SCHUMPETER, J. A.1939. *Business Cycles*. New York: McGraw-Hill.

SCOTT, A., and M. STORPER. 2003. Regions, Globalization, Development. *Regional Studies*. 37 (6/7):579-593.

SENNETT, R. 2008. *The Uses of Disorder*. New Haven, London: Yale University Press.

SIEBEL, W., WEHRHEIM, J. 2003. Security and the Urban Public Sphere. *Deutsche Zeitschrift für Kommunalwissenschaften*. 42/1.

SIMMEL, G. 1903, 2005. The Metropolis and Mental Life. In: LIN.J., MELE, Ch. (eds.) *The Urban Sociology Reader*. London, New York : Routledge, s. 23-31.

SIMONSEN, K. 2002. Editorial: Global-local ambivalence. *Transactions of the Institute of British Geographers* 27:391-397.

SKOGAN, W. G. 1986. Fear of crime and neighborhood change. *Crime and Justice*. 8, 203–229. doi:10.1086/449123.

SKOGAN, W. G. 1999. Measuring what matters: crime, disorder, and fear. In: LANGWORTHY, R.H. (ed.), *Measuring What Matters: Proceedings From the Policing Research Institute Meetings*. (pp. 37–53). Washington, DC: National Institute of Justice.

SKOGAN, W. G., MAXFIELD, M. G. 1981. *Coping with crime: Individual and neighborhood reactions*. London: Sage.

SMITH, T. W., WHITE, L. D. (ed.) 1968,1929. *Chicago. An Experiment in Social Science Research*. Chicago: The University of Chicago Press.

SORENSEN, S.B. and GOLDING, J.M. 1990. Depressive sequelae of recent criminal victimization. *Journal of Traumatic Stress*. 3(3): 337–350.

SPENGLER, O. 1991,1918. *The Decline of the West*. New York: Oxford University Press.

SPICKER, P, LEGUIZAMON, S. A. & GORDON, D. 2007. *Poverty: An International Glossary*. London, New York: CROP International Studies in Poverty Research,

STEINFÜHRER, A., HAASE, A. Compilation. *Swedish Society for Anthropology and Geography*:183-195.

STEINFÜHRER, A., HAASE, A. 2009 . New life in old houses: silent residential chase in the postsocialist inner city. In: *Evropské město*. Praha: Multikulturní centrum. [online] [cit. 14.3.2020] dostupné z: <https://www.evropskemesto.cz/cms/php>.

STEINFÜHRER, A. , HAASE, A. 2007. Demographic Change as Future Challenge for Cities in East Central Europe. Journal Compilation, Swedish Society for Anthropology and Geography, Vol. 82(2), pp. 183-195.

Strategie prevence kriminality 2017-2020. Magistrát města Ostravy, 2017. [online] [cit. 14.3.2020] Dostupné z <https://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/oblast-prevence-kriminality-a-protidrogove-prevence/oblast-prevence-kriminality-a-protidrogove-prevence>

SUN, I. Y., TRIPLETT, R., GAINEY, R. R. 2004. Neighborhood Characteristics and Crime: A Test of Sampson and Groves' Model of Social Disorganization. *Western Criminology Review* . 5, č. 1, s. 1-16.

SÝKORA, L. 1999. Processes of Socio-Spatial Differentiation in a Post-Communist Prague. *Housing Studies*. 14, č. 5, s. 677-699.

SÝKORA, L. 2009a. Post Socialist Cities. In: KITCHIN, R., THRIFT, N. (eds) *International Encyclopedia of Human Geography*. Vol.8, s. 387-395-

SÝKORA, L. (ed.) 2010. *Rezidenční segregace*. Praha:Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta a Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 144 s.

SÝKORA, L., OUŘEDNÍČEK, M. 2007. Sprawling post—communist metropolis: commercial and residential suburbanisation in Prague and Brno, the Czech Republic. In: DIJST, M., RAZIN, E., VÁZQUEZ, C. (eds). *Employment Decontraction in European Metropolitan Areas: Market Forces versus Planning Regulations*. Dordrecht: Springer s. 209-233.

SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. a kol. 2015. Metodika identifikace lokalit rezidenční segregace. Praha: UK. ISBN 978-80-7444-041-0, s. 21

ŠEVEČEK, O. 2009. *Zrození Budovy průmyslové metropole: Továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900-1938*. České Budějovice: Veduta, OSU.

ŠIMON, M., JÍCHOVÁ, J. 2018. Zveřejnění dat o kriminalitě na úrovni ulic – návrh na řešení pro města v Česku. *Iuridicum Olomucense*, o.p.s., Olomouc, ISBN: 978-80-88266-15-0, s. 186-204.

ŠUBRT, J. a kol. 2008. *Soudobá sociologie II*. (Teorie sociálního jednání a sociální struktury). Praha:Karolinum, ISBN 978-80-246-2728-1, s. 382.

TEMELOVÁ, J. a kol. 2010. Rezidenční spokojenost seniorů v proměňujících se čtvrtích Prahy. *Sociální studia*. 3, 95-113.

TONNIES, F. 1887, 2005. *Community and Society*. New York: Harper Torchbooks.

ULLRICH, Z. (ed.) 1938. Soziologische Studien zur Verstadterung der Prager Umgebung . Prague. *Verlag der Revue Soziologie und Soziale Probleme*.

VAN DE KAA, D. 1987. Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin*. 42:1-57.

VAN DEN BERG, L. , DREWETT, R., KLAASSEN, L. H., ROSSI, A., VIJVENBERG, C. H. 1982. *A Study of Growth and Decline*. Urban Europe, 1. Pergamon Press. Oxford.

VAN POLL, R. 1997. The perceived quality of the urban residential environment. A Multi-attribute evaluation. Ph-thesis, Groningen:University of Groningen.

VRÁBLÍKOVÁ, J. 2007. Revitalizace krajiny v průmyslové oblasti. In: *Ekológia a environmentalistika*. Zvolen: Janka Čižmárová–Partner, pp. 309-316. ISBN 978-8089183-33-3.

VYKOPALOVÁ, H., LUZAR, L. 2018. Criminality and mental and emotional urban maps. *Economics and Management* (1):52, ISSN 1802-3975.

WALKER, J. T., 2009. Social Disorganization Theory. In: MILLER, M. J. (ed.): *21st Century Criminology: a Reference Handbook*. Thousand Oaks, California: Sage, s. 312-323.

WEBER, M. 1962. *The City*. (Translated and edited by Don Martin-dále and Gertrud Neuwirth) New York: Collier Books.

WELLS, L. E. , WEISHEIT, R. A. 2004. Patterns of Rural and Urban Crime: A County-Level Comparison. *Criminal Justice Review*. 29, č. 1, s. 1-22.
doi:10.1177/073401680402900103.

WHITZMAN, C. 2007. Stuck at the front door: gender, fear of crime and the challenge of creating safer space. *Environment and Planning*.39, 2715-2732.

WILSON, J. Q., KELLING, G. L. 1982. Broken windows. *Atlantic Monthly*. 249 (3), 29-38.
online:<http://www.theatlantic.com/doc/print/198203/broken-windows>.

WINKELMANN, L. and WINKELMANN, R. 1998. Why are the unemployed so unhappy? Evidence from panel data. *Economica*. 65(257): 1–15.

WIRTH, L. 1938. Urbanism as a Way of Life. *American Journal of Sociology*. 44 (1):1-24.

WIRTH, L. 1942, 1964. The metropolitan region as a planning unit. In: REISS, A.J., (ed.). *On Cities and Social Life. Selected papers*. Chicago: University of Chicago Press. s. 304-318.

WITTEBROOD, K. 2002. Fear of crime and victimization in Western industrialized countries: A multilevel analysis In: NIEUWBEERTA, P. (ed.) *Crime Victimization in comparative perspective: Results from the International crime victims Survey, 1989–2000*. Annandale, Australia: Federation Press, pp. 285–300.

WOLFINGER, N. 1995. Passing Moments: Some Social Dynamics of Pedestrian Interaction. *Journal of Contemporary Ethnography*. 24 (3): 323–340.

Zpráva o činnosti Městské policie Ostrava za rok 2019. Městská policie Ostrava . [online] [cit. 15.6.2020] Dostupné z https://mposrava.cz/images/Dokumenty/Statistiky/VYR_ZPRAVA__2019.pdf

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území města Ostravy za rok 2019. Statutární město Ostrava. [online] [cit. 15.6.2020] Dostupné z https://www.ostrava.cz/uloziste/zastupitelstvo/materialy_ZM/vo1822/z14verejne/BJ1822_01222_20-ZM1822__14_zP/NavrhBodu1480548488_public.pdf

Seznam vlastních prací.

BESTA, P., LUZAR, L., *Význam bazicity rudných surovin z hlediska jejich komplexního hodnocení kvality* [online]. 29. ROČNÍK MEZINÁRODNÍ KONFERENCE METALURGIE A MATERIÁLŮ - METAL 2020, Brno: <https://www.metalconference.eu/cz/>

HEINZOVÁ, Z., PODKUL, M., POKORNÝ, J., BRUMAROVA, L., LUZAR, L., 2020. *Stanovení scénářů požáru pro posouzení účinnosti větrání v chráněných únikových cestách*. In: TOMANOVA, K. MACHALOVA, B., POKORNY, J., ADAMEC, V. Bezpečnostní plánování v České republice [online]. 20. mezinárodní multidisciplinární vědecká GeoConference SGEM 2020, Sofia: STEF92 Technology Ltd., 2020, ISBN 978-619-7408-85-0, doi: 10.5593/sgem2020/5.2/S20.082

LUZAR, L., 2020. *Urbanismus a vnímání pocitu bezpečí*. Ostrava. Disertační práce. VŠB – TUO. Fakulta bezpečnostního inženýrství. Katedra bezpečnostních služeb.

LUZAR, L. *Security, freedom of public space and industry 4.0*. In: ZAVILA, O., ČESELKÁ, T. Fire protection 2018. 27th International conference. Sborník. FBI, Ostrava 2018, ISBN 978-80-248-4273-8. s.93-98

PODKUL, M., HEINZOVÁ, Z., BRUMAROVA, L., POKORNÝ, J., L., LUZAR, L., 2020. *Stanovení scénářů požáru pro posuzování kumulace kouře v prostorech bez jeho odvodu*. In: TOMANOVA, K. MACHALOVA, B., POKORNY, J., ADAMEC, V. Bezpečnostní plánování v České republice [online]. 20. mezinárodní multidisciplinární vědecká GeoConference SGEM 2020, Sofia: STEF92 Technology Ltd., 2020, ISBN 978-619-7408-85-0, doi: 10.5593/sgem2020/5.2/S20.082

VYKOPALOVÁ, H., LUZAR, L. *Unification of Technical Standards and Technical Conditions for Soft Targets Protection*. Spektrum, Ostrava-SPBI 2017, č. 2, roč. 17, ISSN 1804-1639 (Online), s. 17-20

VYKOPALOVÁ, H., LUZAR, L. *Criminality and Mental and Emotional Urban Maps*, Economics and Management, č. 1, Univerzita Obrany, Brno, 2018, ISSN 1802-3975, s. 48-53

VYKOPALOVÁ, H., LUZAR, L.: *The social disorganization theory, urbanization and social change dynamics*. Scientia et Societas, recenzovaný společensko vědní časopis, Praha 2017, č. 2, XIII, ISSN 1801-7118, elektronick ISSN 1801 - 6057/MK ČR E 16579, roč. XIII, ISSN 1801-7118, elektronick ISSN 1801 - 6057/MK ČR E 16579, s. 197-200

Seznam příloh

Dotazník

V rámci výzkumného šetření zaměřeného na otázky vlivu urbanismu na vnímání pocitů bezpečí v Ostravě se na Vás obracíme se žádostí o zodpovězení následujících otázek. U jednotlivých otázek označte zakroužkováním pouze jednu zvolenou odpověď. Dotazník je zcela anonymní, výsledky dotazníku budou sloužit jako podklad pro zpracování disertační práce, některé výsledky výzkumného šetření budou prezentovány ve formě publicistických článků v tisku. Děkujeme za spolupráci.

1. Věk:

- a) 1-18
- b) 18-30
- c) 30-50
- d) 50-65
- e) více jako 65

2. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

3. Vzdělání

- a) základní
- b) středoškolské
- c) vyšší odborné
- d) vysokoškolské

4. Jste obyvatel Ostravy nebo některého z jejího městského obvodu?

- a) ano
- b) ne

5. V jakém typu zástavby v současnosti bydlíte?

- a) rodinný dům
- b) byt v panelové zástavbě
- c) byt v původní historické bytové zástavbě
- d) jiné

6. Považujete obvod, ve kterém bydlíte za bezpečný?
- a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
7. Domníváte se, že nevyužívané průmyslové objekty na území města Ostravy jsou zdrojem kriminality?
- a) ano
 - b) ne
 - c) částečně
 - d) nevím, nedokážu posoudit
8. Považujete vyloučené lokality umístěné v zanedbaných objektech nebo lokalitách za bezpečnostní riziko a ohrožení bezpečnosti obyvatel města?
- a) ano
 - b) částečně ano
 - c) nevím
9. Domníváte se, že výstavba velkých sídlišť na okraji města je příčinou vysoké kriminality?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) nevím
 - d) ne
10. Myslíte si, že změna struktury průmyslu v Ostravě je příčinou migrace obyvatel a souvisí s výskytem kriminality?
- a) ano
 - b) částečně
 - b) nevím
 - c) ne

11. Máte tendenci vyhýbat se místům ve městě, o kterých jste slyšeli v souvislosti s výskytem kriminality?
- a) ano
 - b) někdy
 - c) ne
12. Ovlivňují Vaše pocity bezpečí upravené budovy a okolní prostředí?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) ne
13. Považujete staré historické objekty za přirozenou součást města s bezpečnostními riziky?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) ne
14. Považujete Ostravu jako celek za bezpečné město, kde se cítíte bezpečně?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) nevím, nedokážu posoudit
 - d) ne
15. Vyvolávají ve Vás pocity ohrožení staré opuštěné budovy z původní zástavby?
- a) ano
 - b) někdy
 - c) ne
16. Jste toho názoru, že lokality obydlené příjemci sociálních dávek a příspěvků na bydlení jsou méně bezpečné?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) nevím
 - d) ne

17. Domníváte se, že počet ubytoven a nocleháren souvisí se deindustrializací města?
- a) ano
 - b) nevím
 - c) ne
18. Jste přesvědčení, že stárnutí obyvatel města souvisí s migrací a změnou struktury průmyslu?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) nevím
 - d) ne
19. Předpokládáte, že výskyt kriminality souvisí s typem bytové zástavby, tj. urbanismem?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) nevím
 - d) ne
20. Myslíte si, že typ obydlení koresponduje s obyvateli pobírajícími příspěvky na bydlení a sociálními dávkami?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) nevím
 - d) ne
21. Ovlivňují pozitivně Vaše pocity bezpečí revitalizace původních výrobních objektů Vítkovice?
- a) ano
 - b) částečně
 - c) ne
22. Vnímáte historii města jako nezbytně spojenou s charakterem urbanismu, tj. průmyslovými objekty a budovami včetně rizik a nebezpečí?
- a) ano
 - b) ne

23. Domníváte se, že stárnutí obyvatel města souvisí s vysokou kriminalitou a vede k ohrožení pocitů bezpečí?
- a) ano
 - b) nevím
 - c) ne
24. Uveďte podle pořadí, který z uvedených městských obvodů považujete za nejméně bezpečný: číslo pořadí uveďte za text jednotlivých možností:
- a) Ostrava-Jih
 - b) Přívoz
 - c) Poruba
 - d) Slezská Ostrava
 - e) Vítkovice
25. K jednotlivým kritériím přiřaďte pořadí podle toho, která nejvíce ovlivňují Vaše vnímání obav a nebezpečí ve městě. Číslo pořadí uveďte za text jednotlivých možností:
- a) špatný vzhled budov
 - b) velký počet sociálně vyloučených lokalit
 - c) výskyt drogově závislých osob bez domova
 - d) nevhodně řešené veřejné prostory
 - e) výskyt kriminality v určitých lokalitách
 - f) velká koncentrace barů a nočních podniků
 - g) špatná pověst určitých lokalit
 - h) osobní zkušenost s násilím a kriminalitou